

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NURİYE ÇALIK YÜKSEK LİSANS TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ABD 2011

KAHRAMANMARAŞ'TA ÇOCUK FOLKLORU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURİYE ÇALIK

GAZİANTEP
EYLÜL 2011

T. C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KAHRAMANMARAŞ'TA ÇOCUK FOLKORU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURİYE ÇALIK

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL

GAZIANTEP
EYLÜL 2011

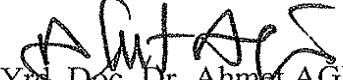
T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Kahramanmaraş'ta Çocuk Folkloru

NURİYE ÇALIK

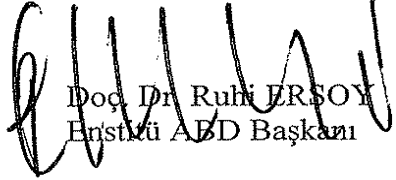
Tez Savunma Tarihi: 06. 09. 2011

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

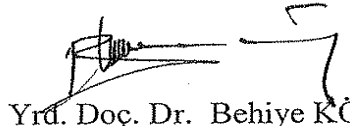

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AGIR

SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Doç. Dr. Ruhi ERSOY
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL
Tez Danışmanı

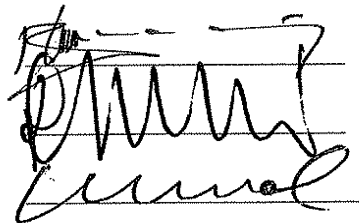
Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL

Doç. Dr. Ruhi ERSOY

Yrd. Doç. Dr. Mehmet MURAT

İmzası

ÖZET

KAHRAMANMARAŞ'TA ÇOCUK FOLKLORU

ÇALIK, Nuriye

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL

Eylül 2011, 181 sayfa

Bu çalışmada toplumların kimliklerini yansıtan folklorun bir parçası olarak yaşamaya devam eden çocuk folklorunun Kahramanmaraş yöresindeki yansımalarına yer verilmiştir. Bu çalışma kapsamında çocuklarla ilgili inanış ve uygulamalar ile onları ilgilendiren sözlü edebiyat ürünleri ve çocuk oyunları incelenmiştir. Çalışma kaynak kişilerden yapılan derlemeler ve yazılı kaynak taraması sonucunda oluşturulmuştur. Bu çalışmada değişen yaşam tarzının yanında yaşatılan, yaşatılmaya çalışılan çocuk folkloru ürünlerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kahramanmaraş, çocuk, halk inanışı, oyun, halk edebiyatı, halkbilimi.

ABSTRACT**CHILDREN'S FOLKLORE IN KAHRAMANMARAS**

ÇALIK, Nuriye

M. A. Thesis, Department of Turkish English Language

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Behiye KÖKSEL

September 2011, 181 pages

In this study, as part of the folklores reflects the identity of a societies that continues to experience in children's folklore are the reflections of the Kahramanmaras region. Beliefs and practices within the scope of this study related to children and children's games with them products were examined concerning oral literature. Working with the resource persons was created as a result of literature reviews, and writing. In this study, as well as changing lifestyle, products to be kept alive in the folklore of children were studied.

Key words: Kahramanmaras, child, folk belief, game, folk literature, folklore

ÖNSÖZ

Kahramanmaraş'ta Çocuk Folkloru adını taşıyan bu çalışma değişen yaşam şartlarına ve bunun doğrultusunda eğitim, kentleşme, elektronik kültür ortamının yaygınlaşması gibi etkilere rağmen yaşamaya devam edebilen çocuk folkloru malzemelerinin derlenip yazıya geçirilmesi ile oluşturulmuştur. Günümüzde yeni bir konu olan “çocuk folkloru”nun hâlâ sınırlarının tam olarak çizilmemesinden dolayı çalışmaya çocuklar tarafından oluşturulan, büyükler tarafından çocuklar için oluşturulan kültür malzemeleri birlikte verilerek konuların içeriklerine göre gerekli görülen değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak çalışma bir derleme çalışması olduğundan konuların karşılaştırılması, incelenmesi gibi hususlara yer verilmemiştir. Bu tarz inceleme ve değerlendirmeler ayrı bir çalışma konusu olacak kadar kapsamlıdır. Derlenen malzemeler doğum süreci, çocuk oyunları ve çocuk etrafında şekillenen sözlü edebiyat ürünleri olarak başlıklandırılıp konuların birer parçası olan ritüel ve uygulamalar ise alt başlıklar halinde çalışma içerisinde verilmiştir.

Bu çalışma sürecinde bana yol gösteren ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Behiye Kösel'e, beni bu kadar zengin bir kültürde çocukluğa ilişkin her şeyi yaşayabilecek kadar zengin bir çocukluk döneminde ve bu kültür malzemelerinin icra ortamında yetişmemi sağlayan en büyük hazinem olan babama, anneme ve bütün aileme, tez çalışmam boyunca desteklerini benden hiç esirgemeyip sürekli yeni ufuklar açan Yrd. Doç. Dr. Mustafa Gültekin'e, kişisel arşivlerini benimle paylaşan sayın Öğr. Gör. İbrahim Erşahin ve Duran Boz'a; ayrıca Ayşe Karakoç, A. Eda Sabuncuoğlu, Sema Aydemir, Ayşegül Balduz, Kerim Özbeyaz, Fatma Bekçioğulları'na ve birikimleri ile ilerlememi sağlayıp beni ve çalışmamızı zenginleştiren tüm kaynak kişilere ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Nuriye ÇALIK

GAZİANTEP, 2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. BÖLGE HAKKINDA BİLGİ	1
1.1.1. İlin Adının Menşei	1
1.1.2. İlin Tarihi	1
1.1.2.1. Sütçü imam olayı	2
1.1.2.2. Bayrak olayı	2
1.1.2.3. İstiklal madalyası ve “kahramanlık” ünvanı verilmesi	2
1.1.3. İlin Coğrafi Konumu.....	3
1.1.4. İlin Ekonomik Yapısı.....	3
İKİNCİ BÖLÜM.....	4
ÇOCUK FOLKLORU VE ÇOCUK FOLKLORU ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	4
2.1. ÇOCUK FOLKLORU KAVRAMI.....	4
2.2. KÜLTÜREL DEĞİŞİM VE ÇOCUK FOLKLORU.....	7
2.3. ÇOCUK FOLKLORU ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	10
2.3.1. Kitaplar	10

2.3.2. Tezler	13
2.3.3. Makaleler ve Bildiriler	13
2.3.4. Tez Sunumu	15
2.4. KAHRAMANMARAŞ'TA YAPILAN ÇALIŞMALAR	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	19
MATERYAL VE YÖNTEM	19
3.1. MATERYAL	19
3.2. YÖNTEM	19
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	22
BULGULAR VE TARTIŞMA	22
4.1.DOĞUM	22
4.1.1. Doğum Geçişi	22
4.1.1.1. Kahramanmaraş'ta doğum süreciyle ilgili inanış ve uygulamalar	23
4.1.1.1.1. Doğum öncesi	24
4.1.1.1.1.1. Hamile kalabilmek için yapılan uygulamalar	24
4.1.1.1.1.2. Gebeliği önleme ve düşük yapma	26
4.1.1.1.1.3. Düşük olmaması için yapılan uygulamalar	27
4.1.1.1.1.4. Hamilelik sürecindeki inanışlar	30
4.1.1.1.1.4.1. Aşerme	30
4.1.1.1.1.4.2. Bebeğin cinsiyeti ile ilgili inanış ve uygulamalar	31
4.1.1.1.2. Doğum sırasında görülen bazı inanış ve uygulamalar	35
4.1.1.1.3. Doğum sonrası görülen inanış ve uygulamalar	35
4.1.1.1.3.1. Ad koyma	36
4.1.1.1.3.2. Tuzlama	37
4.1.1.1.3.3. Allatma	37
4.1.1.1.3.4. Kırklama	38
4.1.1.1.3.5. Temra	40
4.1.1.1.4.Çocukluk ile ilgili inanış ve uygulamalar	40
4.1.1.1.4.1. Diş hediği	43
4.1.1.1.4.2. Sünnet	43
4.1.1.1.4.3. Nazar	43

4.1.1.1.4.4. Diğer inanışlar	46
4.2.ÇOCUK OYUNLARI	50
4.2.1. Kapalı Alanda Oynanabilen Çocuk Oyunları	52
4.2.1.1. İnek içti.....	53
4.2.1.2. Bilek güreşi	53
4.2.1.3. Sayı tutma	53
4.2.1.4. Sağa bak, sola bak, havaya bak, avanak!	54
4.2.1.5. Beştaş (yuvarlak taşlarla)	54
4.2.1.6. Beştaş (yassı taşlarla)	58
4.2.1.7. Dama	59
4.2.1.8. Dokurcum.....	60
4.2.1.9. İsim- şehir	61
4.2.1.10. İple bıhçı (testere) yapma.....	61
4.2.1.11. At kuyruğundan çevirmeç	62
4.2.1.12. Yüsük (yüzük) saklama.....	62
4.2.1.13. Uçak	63
4.2.1.14. Fırıştak (rüzgar gülü).....	64
4.2.1.15. Testere	64
4.2.1.16. Pazuda ip kırma.....	64
4.2.1.17. Kibrit	64
4.2.1.18. Kibrit çöpü kırma oyunu	65
4.2.1.19. Yattı kalktı.....	65
4.2.1.20. Buğday sapından düdük yapma	66
4.2.1.21. Söğüt dalından düdük yapma	66
4.2.1.22. Bıtırdaktan süs eşyası yapma	66
4.2.1.23. Kamıştan tüfek yapma	66
4.2.1.24. Portakal kabuğundan deveme (topaç)	66

4.2.1.25. Ceviz kabuğundan gemi yüzdürmeç	67
4.2.1.26. Mangala.....	67
4.2.2. Açık Alanda Oynanabilen Oyunlar.....	68
4.2.2.1. Kutu kutu pense	68
4.2.2.2. Çingilim çıktı	68
4.2.2.3. Elim sende.....	70
4.2.2.4. Çokurdum.....	70
4.2.2.5. Eş diriltmeç	70
4.2.2.6. Uzun atlama	71
4.2.2.7. Birdir bir.....	71
4.2.2.8. Uzuneşek.....	74
4.2.2.9. Longur longur	74
4.2.2.10 Eşler-lebbik (lebbeyk).....	75
4.2.2.11. Yedi kule	76
4.2.2.12. Yağ satarım bal satarım (mendil atmaca).....	76
4.2.2.13. Atlambaç	77
4.2.2.14. Tıp	77
4.2.2.15. İsim söyleme	77
4.2.2.16. İstop.....	78
4.2.2.17. Çomçalı Gelin	78
4.2.2.18. Çelik çömlek/ çelik çomak.....	79
4.2.2.19. Lök lök	79
4.2.2.20. Sülenke.....	79
4.2.2.21. Yakan top	80
4.2.2.22. Mendil kapmaç.....	80
4.2.2.23. Tura kazık.....	81
4.2.2.24. Kale yapmak.....	82

4.2.2.25. Kskc	82
4.2.2.26. Gazoz kapağı	83
4.2.2.27. Tavşan kaç tazı tut.	83
4.2.2.28. Portakal Yuvarlamaç	84
4.2.2.29. Taş yuvarlamaç	84
4.2.2.30. Yerden yüksek.	84
4.2.2.31. Kendir çekme	84
4.2.2.32. Çizgi/ sek sek	85
4.2.2.33. Uçurtma.	86
4.2.2.34. İp atlama.	86
4.2.2.35. Don.	87
4.2.2.36. Mavi don	87
4.2.2.37. Kar topu.	87
4.2.2.38. Kardan adam	88
4.2.2.39. Tuzak kurmak.	88
4.2.2.40. Suda taş sektirme.	88
4.2.2.41. Hedef vurmak.	88
4.2.2.42. Kayısı çekirdeğinden düdük yapma	89
4.2.2.43. Ebcik	89
4.2.2.44. Tahta araba	89
4.2.2.45. Kızak kaymak.	89
4.2.2.46. Çember sürme	90
4.2.2.47. Lastik çember sürme	90
4.2.2.48. Hatmi çiçeği ile horaz olma	90
4.2.3. Kapalı ve Açık Alanda Oynanabilen Oyunlar	90
4.2.3.1. Deveme (Topaç)	90
4.2.3.2. Mendilden paraşüt yapmak	91

4.2.3.3. Körebe	91
4.2.3.4. Gülle	92
4.3. ÇOCUK ETRAFINDA ŞEKİLLENEN SÖZLÜ EDEBİYAT ÜRÜNLERİ..	93
4.3.1. Tekerlemeler	93
4.3.1.1. Ebe seçimi ve ebe çıkarma tekerlemeleri(sayışmaca).....	93
4.3.1.2. Oyuna eşlik eden tekerlemeler	95
4.3.1.3. Yanıltmacalar ve şaşırtmacalar	97
4.3.2. Bilmeceler	100
4.3.2.1. İnsanlarla ilgili bilmeceler.....	100
4.3.2.2. Dini unsurlarla ilgili bilmeceler	102
4.3.2.3. Tabiatla ilgili bilmeceler	103
4.3.2.4. Bitkilerle ilgili bilmeceler	104
4.3.2.5. Hayvanlarla ilgili bilmeceler.....	105
4.3.2.6. Nesnelerele ilgili bilmeceler	105
4.3.3. Maniler.....	105
4.3.4. Çocuk Şarkıları	106
4.3.5. Ninni	107
4.3.6. Masal.....	114
4.3.6.1. Pehlivan pir nazar masalı	115
4.3.6.2. Kırk satır mı kırk katır mı?.....	119
4.3.6.3. Nar danesi.....	122
4.3.6.4. Küçük adam ve devler.....	123
4.3.6.5. Doğru bas kem belasını bulur	128
4.3.6.6. Yedi deliler.....	130
4.3.7. Fıkralar.....	130
4.3.8.1. Dualar	133
4.3.8.2. Beddualar	133

4.3.8.3. Deyişler	134
4.3.8.4. Sözlük.....	134
KAYNAKLAR	141
EKLER.....	144
EK 1- KAYNAK KİŞİLER.....	144
EK-2 FOTOĞRAFLAR	156
ÖZGEÇMİŞ	168
VITAE.....	168

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1. GİRİŞ

Kahramanmaraş şehri Akdeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin birleştiği noktada yer almaktadır. Bu bölgelerin birleştiği bir alanda yer almasından dolayı iklimini, coğrafyası, kültür yapısı açısından birçok unsuru bünyesinde barındırır. (Çalık,2008:7)

1.1. BÖLGE HAKKINDA BİLGİ

Maraş'ın bugünkü coğrafi konumu ile ilgili farklı değerlendirmeler mevcuttur. Günümüzdeki yerine taşınmadan önce Marş adını taşıyan bölgenin farklı yerler olduğu söylenmektedir. Bunlardan ilki Maraş'ın Himni Höyüğü civarındaki yerdir. Bu yer şehrin 20 km güneyinde Erkenez çayı kenarındadır. Verilen bilgilere göre bu yerleşim yeriyle ilgili değerlendirme Asurlulara aittir. Ancak buradaki kalıntılardan yola çıkarak bahsedilen yerin ilk yerleşim yeri olmadığı kanaatine varılabilir. Bahsedilen bir başka yer ise Namık Kemal Mahallesi'nin bulunduğu yerdir. Burası da Kara Maraş olarak adlandırılır. Bu iki yerle ilgili görüşler hala tartışılmaktadır. (<http://www.kahramanmaras.gov.tr>)

1.1.1. İlin Adının Menşei

Maraş Hitit devrinde kumandan "Maraj" tarafından kurulmuş ve şehre kendi adı kumandan kendi adını vermiştir. Şehre, Asurlular tarafından "Markasi" ve Romalılar tarafından "Germenikya" adı verilmiştir. Müslümanlığın yayılmasından sonra İslam orduları tarafından fethedildiğinde ise titreyen yer anlamına gelen "Mer'aş" adını almıştır. (Şen,2005:6)

1.1.2. İlin Tarihi

II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Müttefiklerinin yenilmesi üzerine Osmanlı Devleti Mondros Antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. Bu antlaşmanın sonucuna göre Anadolu'nun birçok yeri gibi Maraş da işgal altına alınmıştır. Şehir, önce 23 Şubat 1919'da İngilizler tarafından işgal edilmiş, daha

sonra ise yine 1919 yılı içerisinde Fransızların işgaline maruz kalmıştır. (Kahramanmaraş Belediyesi,2005:165)

1.1.2.1. Sütçü imam olayı

31 Ekim 1919 günü Ermeniler Fransız askerleri ile şehri dolaşırken bazı olaylar çıkarır. Günün sonunda kışlalarına dönerken yol üzerinde bulunan Uzunoluk Hamamı'ndan çıkan kadınlara sataşmaları üzerine çevrede bulunan Maraşlılar olay yerine gelerek uyarıda bulunurlar. Tartışmalar yaralama boyutuna gelince o civarda küçük bir dükkânda süt satan asıl adı Ali olan Sütçü İmam hamamdan çıkan kadınlardan birinin oğlu olan Çakmakçı Said'i yaralayan Ermeni'ye ateş ederek olaya müdahale eder ve böylece Kurtuluş Savaşı sürecinde ilk kurşun sıkılarak mücadele başlamış olur. (Kahramanmaraş Belediyesi,2005:165)

1.1.2.2. Bayrak olayı

27 Kasım 1919 gecesi Ermenilerin ileri gelenlerinden Hırlakyan'ın evinde bir balo düzenlenir. Baloda Komutan'ın dansa davet ettiği Ermeni kızı, kalede Türk bayrağı dalgalanırken kendini esarete hissettiği için dans teklifini kabul edemeyeceğini söyler. Bunun üzerine komutanın emri ile askerler kaleden Türk bayrağını indirirler. Sabah uyandıklarında kalede bayrağın dalgalanmadığını gören halk büyük bir şaşkınlık yaşar. Bu olay üzerine Savcı- Avukat Mehmet Ali Kısakürek “Âlem-i İslam'a Hitap” beyannamesini yazarak şehre dağıttırır. Halk da bayrağın indirilmesine tepki göstermeye devam eder. Cuma günü Ulu Cami'de toplanan halk, hocanın ‘bayrağı olmayan yerde hürriyet yolmadığı için namaz kılmak caiz değildir’ fikrinden oluşan beyannameyi destekleyici sözler söyleyince halk kaleye hücum eder ve bayrak yeniden kalenin burçlarına dikilir. (Kahramanmaraş Belediyesi, 2005:166)

1.1.2.3. İstiklal madalyası ve “kahramanlık” ünvanı verilmesi

Kurtuluş Savaşı sonrasında Ankara'dan gelen bir yazı ile Milli Mücadele'ye katılanların listesi istenir. Bu istek üzerine şehrin ileri gelenleri toplanır, durum tespiti yapar. Sonunda Ankara'ya “Maraş'ta Milli Mücade'ye katılmayan tek bir fert bile yoktur.” cevabı gönderilir. Bunun üzerine 5 Nisan 1925 yılında TBMM'nin toplanması sonucunda İstiklal Madalyası'nın fertlere değil şehre verilmesine karar verilir. Ayrıca gösterilen mücadele de gösterilen fedakârlıklardan dolayı 7 Şubat 1973 tarihinde “Kahramanlık” payesi ile ödüllendirilir. Kahramanmaraş her yıl kutlanan 12 Şubat Bayramı'nda Kırmızı Şeritli İstiklal madalyasını törenle Türk bayrağına takarak o günleri yâd eder. (Kahramanmaraş Belediyesi, 2005:168)

1.1.3. İlin Coğrafi Konumu

Akdeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği bir bölgede yer alan ve adı geçen bölgelerde toprakları bulunan Kahramanmaraş ili 27°11" ve 38°36" kuzey enlemleri ile 36°15" ve 37°42" boylamları arasında yer almaktadır. Doğudan Malatya'nın Darende, Akçadağ ve Doğanşehir; Adıyaman'ın Besni; Gaziantep'in Yavuzeli ve Araban; batıdan yine Adan; güneyden yine Gaziantep'in Merkez ve İslahiye; Adana'nın Bahçe; kuzeyden ise Sivas'ın Gürün ilçeleriyle çevrilidir. (Şen, 2005:6)

1.1.4. İlin Ekonomik Yapısı

Kahramanmaraş'ın ekonomik yapısı, Cumhuriyet'ten 1980'li yıllara kadar genellikle tarım, hayvancılık ve küçük el sanatlarına dayalı olarak gelişmiştir. Türkiye'de piyasa ekonomisi kural ve ilkelerinin benimsenmeye başlanmasıyla, 1980'li yılların başından itibaren Kahramanmaraş, bu çerçevede izlenen ekonomik politikalara hızla uyum göstermiştir. Ekonomik olarak yeni bir döneme, sanayileşme ve çağdaş ticaret sürecine girilmiştir. Böylece ekonomik büyüme için gerek sermaye, gerekse girişimcilik konusunda alt yapı oluşturulmaya başlanmıştır. Devletin, üretime ve ihracata yönelik geliştirdiği teşviksel politikalara hızlı cevap veren ve bu çerçevede teşviklerini doğru kullanarak bu fırsatı iyi değerlendiren Kahramanmaraş'lı girişimciler şehrin bugün sahip olduğu dinamik ekonomik yapıyı kurmuştur. (<http://www.kahramanmaras.bel.tr>)

İKİNCİ BÖLÜM ÇOCUK FOLKLORU VE ÇOCUK FOLKLORU ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. ÇOCUK FOLKLORU KAVRAMI

“Çocuk Folkloru” hem dünya hem de Türkiye için çok yeni bir tanım olarak karşımıza çıkar. Çalışmamıza adını veren bu terimi anlayabilmek için öncelikle “Folklor ne demek?” biraz bunun üzerinde durmak uygun olacaktır.

Folklor’un tanımlaması üzerine çabalar, William Thoms’un 1846’da “Folklore” sözcüğünü ortaya atmasıyla başlar. (Oğuz ve Gürçayır,2005:16) Dundes, folklorun sözlü gelenek mi yoksa sözlü gelenekte mi olduğunu tartıştıktan sonra folklorun tanımı olarak “Bireyden bireye bazen dolaysız bir biçimde sözle ya da davranışla, bazen de aralarında hiçbir ilişki bulunmayan insanlar arasında -bir halk sanatçısı-nın bir başka halk sanatçısının bitmiş ürününden geleneksel bir biçimi kopya etmesi gibi- dolaylı yoldan aktarıldığını söyleyebiliriz.” der. (Ekici,2003:1-31)

Francis Le Utley, folkloru “Sözlü olarak aktarılan edebiyat.” diye tanımlar. (Oğuz ve Gürçayır,2005:21) Ayrıca bu görüşünü yansıtan daha detaylı bir tanımda “Temel olarak folklor ağızdan ağza sözcükler yoluyla yayılan sözlü gelenek.” bilgisini verir (Oğuz ve Gürçayır,2005:16) ve folklorun önemini “Nerede ne zaman bulunursanız oradaki sözlü gelenek folklordur. Folklorun önemi Amerika’da ve tüm dünyadaki insanlığın ve toplumların oluşumunu sağlamasında yatmaktadır.” (Oğuz ve Gürçayır,2005:32) ifadesiyle gözler önüne serer.

William Bascom ise bu tanımı kabul eder; ancak daha sonra özdeyişleri de kapsayan “sözel sanat” tanımını “folklor” yerine kullanmaya başlar. (Oğuz-Gürçayır,2005:21) Ancak günümüzde halkbilimi ve halk edebiyatıyla ilgili kaynaklara baktığımızda “Folklor” teriminin genel olarak tercih edildiğini görebiliriz.

Türkiye’de halkbiliminin terim olarak ilk kez kullanılması Tanzimat Sonrası döneme denk gelmektedir. Bu dönem içerisinde Ziya Gökalp folklor terimi için “...yazılı olmayan ve ancak ağızdan ağza geçmek suretiyle bir soyda uzayıp giden bu

manevi medeniyeti mütalaa eden ilme “halkiyat” adı verilir.” (Oğuz vd.,2007:18) tanımını yapar ve böylece Türk edebiyatı içerisinde folklor terimi “halkiyat” olarak yerini almış olur. Terimi ilk kullananlardan diğer bir isim ise Fuad Köprülüdür. Köprülü, 1913 yılında Ziya Gökalp’ın kullandığı folklor terimi yerine “Yeni Bir İlim: Halkiyat Folk-lore” adlı çalışmasında “folklor” terimini de kullanmış olur. (Oğuz vd.,2007:19)

Konumuzla ilgili diğer önemli bir husus da “halk”ın tanımının nasıl yapıldığıdır. Alan Dundes “Interpreting Folklore” adlı çalışmasında farklı bakış açılarında “Halk kimdir?” sorusunun cevaplarını değerlendirerek bu sorunun cevabını arar ve “halk”ı şu şekilde tanımlar:

“Halk terimi en azından ortak bir faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktör ortak bir meslek, dil veya din olabilir ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır.”

(Oğuz vd.,2003:10)

Halkın bu esnek tarifine göre, bir grup bir millet kadar geniş veya bir aile kadar küçük olabilir. (Oğuz vd.,2003:10) Alan Dundes bu tanımlı yapıyor; ancak bir halk grubunun boyutlarına yer vermenin de ne kadar zor olduğuna değiniyor. (Oğuz vd.,2003:22,23)

Bu çalışmada konu olarak “Çocuk Folkloru”nu ele aldığımız için “çocuk” ve “çocukluk” sözcüklerinin tanımlarına da yer vermek uygun olacaktır. Çocuk Edebiyatı adlı eserde çocuk tanımları ile ilgili olarak “Genellikle, bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubuna çocuk denildiği bilinmektedir. Ancak bu sınırlamanın her zaman ve her şartta geçerli olduğunu söylemek oldukça güçtür.” (Yalçın ve Aytaş,2003:13) bilgileri verilirken yaş sınırlandırmalarıyla ilgili olarak farklı görüşlerin olduğuna değinilir. Bu görüşlerden bir tanesi ise “...iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek...” (Gürel vd., 2007:13) şeklinde tanımlanmaktadır.

Çocuk folkloruyla ilgili çalışmalar dünya edebiyatında da Türk edebiyatında da çok yenidir. Çocuk folkloru adıyla araştırma yaptığımız zaman tam olarak bu adı taşıyan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bunun nedeni ise yeni bir alan, yeni bir çalışma sahası, tanımlanmaya çalışılan yeni bir terim olmasıdır.

Children's Folklore/ A source Book adlı eserde sosyolojik ve psikolojik olarak "Çocuk kimdir?" sorusunun cevabı aranırken, bunun tanımı yapılmaya çalışılmaktadır. Çocuk folklorunun tanımın kolay olmadığını yanısıra bilimsel bir disiplin olarak folklorun kendisinin de bir geçiş süreci olduğundan bahsedilir. (Sutton-Smith vd.,1999:3) Yazara göre çocuk folkloru, öncelikle çocuklar hakkındadır. Bu nedenle bu yüzyılda karşılaştığımız çocuk kavramının bütün güçlüklerini bünyesinde barındırır. Çocuk folklorunu tanımlayabilmek için 20. yüzyılda sosyal bilimlerdeki çocukluk kavramlarından faydalanmaya çalışıldığına da yine eserde yer verilmiştir. (Sutton-Smith vd.,1999:4) Çocuk ve çocuk folkloru üzerine ise;

"Öncelikle yaşlarına göre tanımlanan bir halk grubu. Çocuklar akranları ile ilk karşılaşmalarından itibaren ergenlik deneyimleri başlayana kadar geleneksel bilgi – sözlü, örfi veya sosyal ve maddesel - oluşturlar ve devam ettirirler. Cinsel ve irksal ve bir dereceye kadar etnik ve milli farklılıkların (hepsi kendi töresel bilgilerinde ortaya çıkar) farkında olmalarına rağmen; çocuklar folklorlarını kendi grupları içinde oldukça özgürce iletirler. Çocuk halkbilimi on iki yaşına kadar çocuklar tarafından oluşturulan ve iletilen geleneksel malzemedir; bu yaştan sonra ergenlerdir ve töresel bilgileri çocukluklarını arkada bırakmaya çalıştıkları bu dönemde değişir." (Brunvand,1996:286) tanımları yapılmıştır.

Kültürün canlı ve değişken bir varlık olduğunu göz önünde bulundurursak merkezinde insan ve insanların ortaya koydukları malzemelerin olduğu diğer folklor unsurları gibi "çocuk folkloru" da zaman değiştikçe bir değişim ve gelişim süreci içerisinde olacaktır. Nasıl ki bundan otuz yıl kadar öncesinde elektriğin varlığına dair sorunlar yaşanırken bir mum ışığında ninenin, dedenin dizi dibinde masallar, hikâyeler dinlenirken günümüzde değişen yaşam şartları ile artık çocukların çoğu apartman veya site hayatının içine hapsolmuş, yaşıtı çocuklarla paylaşmayı, takım ruhunu, yenilmeyi, lider olmayı öğrenmek yerine bir bilgisayar başında bütün bu ve benzeri durumları sanal ortamlarda tatmin etmeye çalışmaktadır. Kısa sürelerde çocuğun etrafındaki unsurların böylesine değiştiğini düşünürsek, çocuk folklorunun da çocuklara ait olan her şey olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda elbette ki bu tanımın sınırlarını çizmek çok zor olacaktır. Ancak bu olumsuz bir düşünce uyandırmamalıdır. Kültürümüzün zenginliği, yüzyıllardır "birikimlerimiz" ve "sahiplendiklerimiz" olan kültür değerlerimizin çocuk etrafındaki unsurları ile de oldukça büyük bir zenginlik olarak düşünülmelidir.

Kültürleri oluşturanların ve taşıyıcılarının insan olduğu noktasında ise çocuk folkloru ile ilgili şu soru karşımız noktadadır: Çocuk folkloru (halk kültürü) deyiminden sadece çocukların meydana getirdiği değerler mi, yoksa bebeklikten başlayarak ergenliğe geçişe kadarki dönemde büyüklerce meydana getirilen anonim kültür ürünü değerler mi düşünülmelidir? (Çınar,2008:14) Bu açıdan bakıldığında ise her büyüğün bir zamanlar çocuk olduğu ve çocukluğu döneminde öğrendiklerini zamanı geldiğinde kendi çocuklarına öğrettiği aşikârdır. Buradan hareketle çocukların kendilerinin oluşturdukları ve büyükler tarafından çocuklar için oluşturulanlar diye kesin çizgilerle ikiye ayırmak sanırım mümkün değildir.

Değişen zaman ve yaşam şartları karşısında tanımın esneklik göstereceği bir gerçektir. Bütün bu bilgilerin ışığında ve kültürel zenginliğimizden hareketle düşünüldüğünde ise “çocuk folkloru, çocuğun varlığı için yapılan uygulamalar ve inanışlardan yani doğum öncesinden başlayıp, çocukluk döneminin biterek ergenlik döneminin başladığı 12-14 yaşa kadar olan süreçte merkezinde çocuk olan bütün ürünleri, uygulama ve inanışları kapsayan bir halkbilimi koludur. Bu açıdan düşünüldüğünde kültürel öğeleri kimin oluşturduğundan ziyade, öğelerin kim için oluşturulduğu önemlidir.”

Bu çerçeve dâhilinde bu çalışma Kahramanmaraş ve yöresinde derlenen malzemelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

2.2. KÜLTÜREL DEĞİŞİM VE ÇOCUK FOLKLORU

Kahramanmaraş'ta çocuk folkloru adını taşıyan bu çalışmada Kahramanmaraş ve yöresindeki yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenen konu dahilindeki kültürel malzemelere yer verilmiştir. Alan araştırması sırasında derlenen malzemelerin bazılarının sürekliliğini devam ettirdiği, bazılarının unutulduğu, bazılarının ise icra ortamının bulunmadığı gözlemlenmiştir. Kültür diye adlandırılan sürecin kültür unsurlarını oluşturan her bir insan tarafından bilinçli veya bilinçsiz olarak zenginleştirildiği göz önünde bulundurulursa insanların varlığı süresince kültürün de var olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca dünyaya gelen her insan dâhil olduğu toplum aracılığıyla toplumun o zamana kadar biriktirdiği kültür öğelerini alır, yaşatır ve kendinden sonraki nesillere aktarır.

Toplumların yaşam serüvenine bakıldığında geçen her yılın yaşam standartlarını yükselttiğini görebiliriz. Modern yaşam veya modernleşme diye adlandırdığımız olguları tamamlayan veya tamamlamaya çalışan ülkelerde toplumların yaşam standartlarının ne kadar yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Ancak

kültürel değerlerin icra ortamı ve bu bağlamda bu malzemelerin kuşaklar arası aktarımı açısından baktığımızda teknolojik unsurların insan hayatına girmesinin kentleşme süreci ile beraberinde getirdiği çekirdek aile ortamlarının faydalı mı zararlı mı olduğu tartışma konusu olabilir. Kentleşme süreci dâhilinde artık yaşam alanı olarak kullanılan apartmanlar, apartman dairelerinde yaşayan çekirdek aileler ve bu çekirdek ailelerin üyesi olan çocukların oyun ve yaşam alanı olarak kullanmak zorunda kaldıkları çocuk odaları bulunmaktadır. Eski mahalleri, mahalle veya sokak aralarında koşturacak oyun alanlarını bulabilen çocukların ortaya koydukları, yaşattıkları oyunların yerini kent ortamında apartman dairesindeki çocuk ortamında yaşayan/ yaşamak zorunda kalan çocuğun hayatındaki bilgisayar, cep telefonu, elektronik oyuncaklar vb. eşyaların aldığı görülmektedir. Dedelerle, ninelerle aynı ortamlarda masallar dinleyerek bahçedeki çamurla, çalı çırpıyla kendine oyuncaklar yapabilen çocuklar artık kendi odalarında hazır oyuncaklarla oynamaktadırlar. Psikolojik ve sosyolojik incelemelerde çocukların yetişme dönemlerinde bu kadar farklı ortamlarda büyümesinin kişilik oluşumlarına nasıl etkilerinin olduğu araştırılabilir. Çalışma konusu ve alanı gereği bu konulara burada değinilmemiş; ancak bazı konularda gerekli görüldüğü takdirde adı geçen konunun çocuklar üzerindeki işlevselliği, kişisel gelişimler açısından önemi gibi konulara değinilmiştir.

Yapılan alan araştırmaları, yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenen bilgiler göstermiştir ki, birçok bölgede olduğu gibi değişen yaşam şartları insanların aile yapılarını ve bu doğrultuda aile içerisindeki bireyleri etkilemektedir. Eğitimin artması ile okuma yazma bilen ve çalışan annelerin sayılarının artması, baba ile birlikte annenin de çalışıyor olması, çekirdek aile yapısı nedeniyle çoğu ailelerde çocukların bakıcılar tarafından veya kreşlerde belli kurallar çerçevesinde yine kapalı mekanlarda yetiştirilmesi, kapalı alanın getirdiği bir sonuç olarak belki de elektronik araç gereçlerle donanmış bir yaşamın sokaklarda özgürce oyun alanı bulan birçok kültür malzemesinin icra ortamında birebir uygulama yaşama veya gözlemeleme imkanı bulan çocuklardan daha farklı bir yaşam tarzına neden olduğu söylenebilir. Apartman dairelerinde yaşamaya başlayan özellikle site ortamlarında yaşayan çocuklar her ne kadar aynı alanı bulsa da (parklar, boş araziler vb.) eski dönemlerde görülebilen oyun konusundaki yaratıcılıkları modern yaşam çerçevesindeki çocuklarda görememekteyiz. Bu yaşam tarzı çocukların sokaklarda gösterebildiği özgürlüğün aksine kapalı mekânın getirdiği kurallara bağlı bir düzen getirmektedir.

Aileler için bu genel bilgilerden yola çıkarak Kahramanmaraş ve yöresinde yapılan derlemeler sırasında da bu sonuçlar gözlemlenmiştir. Son yıllarda şehrin kentleşme konusunda kendini geliştirdiği belirgin bir şekilde görülmüştür ve bu gelişme süreci hâlâ devam etmektedir. Kentleşme sürecine paralel olarak çocuklara oyun alanı, ailelere sosyal alanlar açabilmek adına her mahalleye bir park yapılmakta; bu parklar sayesinde aileler ve çocukları şehrin yoğun tempolu hayatından biraz olsun uzaklaşarak nefes alabilmekte, çocuklarıyla oyun alanları içerisinde ilgilenme imkânı bulabilmektedirler. Kırsal kesimlerde birçok oyun canlılığını devam ettirse de sokak aralarında lastik sürmeyi, tahta arabayla yokuş aşağı inmeyi hiç görmeyen bilmeyen çocuklara kent sınırları içerisinde rahatlıkla rastlanabilmektedir.

Kentleşme süresi kapsamında ise, özellikle artık ailelerde annenin de çalışıyor olması ile yeni evlenen çiftlerin evlilik sırasında veya sonrasında ailelerden ayrı evlerde yaşamaya başlamaları da çocukların yetişme sürecindeki eğitimi değiştirmektedir. Ninelerden masal dinleme, onlarla oyun oynama, onlardan disiplin öğrenme yerini bakıcının veya kreşin kurallarına bırakmaktadır. Kültür sürekliliği açısından düşünüldüğünde Bekir Onur Türkiye’de Çocukluğun Tarihi adlı eserde Masal’dan yaptığı alıntıda “Nineler çocukların ilk öğretmenleridir. Bütün Türk çocukları iki okula gider. Nineninki ve öğretmeninki...” diyerek aile büyükleri ile aynı ortamda yetişebilen çocuğun kültürün icra ortamı içerisinde yaşayarak büyüebildiğini gözler önüne sermektedir.

Bütün bunlardan yola çıkarak Kahramanmaraş ve yöresinde bulunan halkın değişen yaşam şartları ile sosyal bir varlık olan ailenin de birlikte değiştiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte tıbbın ilerlemesi ile birlikte çocuk sahibi olmak için yapılan geleneksel uygulamaların çoğunun batıl inanç olarak adlandırıldığı çocuk doğduktan sonra gelişim sürecindeki birçok geleneğin çoğunlukla varlığını koruduğu gözlemlenmiştir. Bu süreç içerisindeki uygulamalardan bazıları yine batıl inanç olarak adlandırılrsa da sosyalleşmeye; ailelerin akrabalarla, eş dostla bir araya gelmesinde vesile olarak görülmesinden dolayı icra ortamı bulabilmektedir. Sözlü edebiyat ürünlerinin çoğu ise her ne kadar unutulmaya yüz tutsa da icra ortamı fazla olmamasına rağmen bu ürünlerin kaynak kişilerin hafızalarında yer ettiği görülmüştür.

2.3. ÇOCUK FOLKLORU ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çocuk folkloru üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda isim olarak belirgin bir şekilde “çocuk folkloru” adı altında yapılan çalışmalardan ziyade bu alana dâhil olan konularla ilgili ayrı başlıklar altında çalışmalar yapıldığını görmekteyiz. Bu şekilde düşünüldüğünde elbette ki kaynak sayısı burada ele alamayacağımız kadar çoktur. Bu bölümde adı geçen eser ve çalışmalar ulaşabildiklerimiz arasında olanlardır.

2.3.1. Kitaplar

Çocuk folkloruna dâhil edilebilecek ürünlerde yani masal, ninni, bilmece, tekerleme gibi sözlü edebiyat ürünlerinde ya da halk inanışları ile ilgili inceleme ve çalışmalarda bu alana dair bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Çocuk edebiyatı alanında yapılan bu tarz çalışmalardan biri Ignazs Konos’un (Konos:1925) 1925 yılında hazırlamış olduğu “*Halk Edebiyatı Numuneleri, Türkçe Ninniler*” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmadaki ninni örnekleri bu alana dair ulaşılabilir eski metinler arasında yer almaktadır. (Yaşar,2008:) Ninnilerle ilgili bir başka kaynak da Amil Çelebioğlu’nun “*Türk Ninniler Hazinesi*” adlı eseridir. Bu çalışmada derleme metinlere yer verilmiştir. (Çelebioğlu:1982)

Konuyla ilgili M. Ruhi Şirin’in “*Ninni Bebeğim Ninni*” adlı eseri de bulunmaktadır. (Şirin:1990)

Yine sözlü edebiyat ürünlerinde masal ve tekerlemelerin yer aldığı Pertev Naili Boratav’ın “*Zaman Zaman İçinde*” adlı çalışması da bu alanla ilgili örneklerden biridir. Bu çalışmada yirmi dört masal örneği ve yirmi bir tekerleme bulunmaktadır (Boratav:1958). Pertev Naili’nin “*Az Gittik Uz Gittik*” adlı çalışmasında masalların tarihine değinmiş ve kırk sekiz tane masal metni vermiştir. (Boratav:1969) Bu eser de masal alanında yapılan çalışmalara dahil edilebilir. Boratav’ın bir başka eseri de “*100 Soruda Türk Folkloru*” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada çocuk folkloru ve oyunlarla ilgili bilgiler bulunmaktadır. (Boratav:1997) Ayrıca “*Folklor ve Edebiyatı*” adlı iki ciltten oluşan eserinin ikinci cildinde masal, fıkra ve ninni ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. (Boratav: 1982)

Saim Sakaoğlu’nun derleme yöntemiyle oluşturduğu “*Gümüşhane ve Bayburt Masalları*” eseri masal kavramını tanımlama, inceleme bakımından halk edebiyatı açısından önemli bir yere sahipken örneklendirme bakımından da çocuk folkloru açısından önemlidir. (Sakaoğlu:2002)

Bunun gibi bir diğerk eser de Ali Berat Alptekin'in "*Taşeli Masalları*" adlı çalışmasıdır. Bunda da çocuklara yönelik masal örnekleri bulunmaktadır. (Alptekin:2002)

Mustafa Ruhi Şirin ise "*Masal Atlası*" adlı eserinde masal tarihinin kısa bir özetini sunmaktadır. Kitap yedi bölümden oluşmaktadır. Farklı coğrafyalardaki masal kitaplarından hareketle masalın doğuşunu ve oluşum evrelerini ele alırken, çocuk merkezli bir yaklaşımla da çocuğun hayatında masalın ne kadar önemli olduğunu ve masal sayesinde serüven tutkusunu ortaya çıkarışını anlatmaktadır. (Şirin:2007)

Sözlü edebiyat ürünleri arasında çocuk folkloruna dahil edilebilecek türlerden bir tanesi de bilmecelerdir. Şükrü Elçin'in *Türk Bilmeceleri* adlı eseri bu alandaki temel eserlerden biridir. Eser içerisinde derleme yöntemi ile bir araya getirilmiş bilmece örnekleri bulunmaktadır. (Elçin:1970)

Eflatun Cem Güney'in *Folklor ve Halk Edebiyatı* adlı eserinde derlenen masal metinleri üzerine incelemeler yapılmıştır. Aynı eserde bilmecelerle ilgili bilgiler ve örnekler de mevcuttur. (Güney:1971)

Bilmece ile ilgili sayılabilecek kaynaklardan bir tanesi de Âmil Çelebioğlu ve Y. Ziya Öksüz'ün hazırladığı "*Türk Bilmeceler Hazinesi*" adlı eseridir. Derleme (Çelebioğlu, Öksüz:1979)

Yukarıda bahsedildiği gibi çocuk folkloru ile ilgili örnekleri sözlü edebiyat örnekleri içerisinde bulabilirken, çocuk oyunlarına ve bu oyunlarına yönelik çalışmalara da yazılı kaynaklardan ulaşabiliriz. Bu çalışmaların dışında Metin And'ın "*Oyun ve Bögü*", "*Türk Kültüründe Oyun Kavramı*" adlı çalışmaları bulunmaktadır. Metin And bu çalışmalarında oyun kavramını farklı yönleriyle ele almış ve oyunla ilgili sınıflandırmalar yapmıştır. (And:1974)

Erman Artun da "*Tekirdağ Çocuk Oyunları*" adındaki çalışması ile derleme yöntemi ile çocuk oyunlarını incelemiş ve doksan yedi oyuna yer vermiştir. (Artun:1992)

Oyunlar üzerine çalışma yapan isimlerden birisi de Mevlüt Özhan'dır. Özhan "*Türkiye'de Çocuk Oyunları Kültürü*" başlığını taşıyan çalışmasında oyunun tanımı, tarihi, sınıflandırmasının yanı sıra çocuğun ilerleyen yaşamında hayatına nasıl bir etki sağlayacağıyla ilgili bilgilere yer vermiştir. Eserin son bölümünde ise

çocuk oyunlarında önemli bir yere sahip olan oyuncakla ilgili bilgiler bulunmaktadır. (Özhan:1997)

Özhan'ın konuyla ilgili bir eseri de çocuk oyun ve oyuncakları ile ilgili araştırmalar sonucunda tespit edilmiş sözcükleri içeren “*Çocuk Oyun ve Oyuncakları Sözlüğü*”dür. (Özhan:2005)

Mevlüt Özhan'ın çocuk oyunları ile yaptığı bir başka çalışma da Malik Muradoğlu ile hazırladığı “*Türk Cumhuriyetleri'nde Çocuk Oyunları*” adlı eseridir. Eserde Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gibi kardeş ülkelerimizde oynanan çocuk oyunlarına yer verilmiş ve benzerliklere dikkat çekilmiştir. (Özhan, Muradoğlu:1997)

Çocuk oyunları üzerine Öcal Oğuz ve Petek Ersoy'un da bir çalışması vardır. “*Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları*” adını taşıyan bu çalışmada çeşitli yörelerden derlenen çocuk oyunları yer almaktadır. (Oğuz, Ersoy:2005)

Nebi Özdemir'in iki ciltten oluşan “*Türkiye'de Çocuk Oyunları*” adlı çalışmasında oyun kavramının yanı sıra Türkiye genelinde oynanan oyunlara yer verilmiştir. (Özdemir:2006)

Ali Abbas Çınar'ın “*Muğla Çocuk Folkloru*” adlı eserinde ise derleme yöntemi ile bir araya getirilmiş çocuk oyunları, sözlü edebiyat ürünleri ve işlevleri hakkında bilgiler yer almaktadır. (Çınar:2008)

“*Günümüzde Çocuk Oyunlarında ve Oyuncaklarında Yaşanan Değişimler Sempozyumu*” adlı eserde ise 2011 yılında bu başlık kapsamında oluşturulan sempozyumda yayınlanan bildiriler kitap haline getirilmiştir. (2011)

Yukarıda bahsedilen bilgilerin yanı sıra halk inanışları içerisinde çocuk folkloru ile ilgili bilgiler de geniş bir şekilde yer almaktadır ve bunlarla ilgili çalışmalar da mevcuttur.

Sıtkı Can'ın *Çocuk ve İlgili İnanmalar* adlı eserinde genellikle doğum ve etrafında şekillenen inanışlarla birlikte çocuk folkloru kapsamına dâhil edilebilecek inanış ve uygulamalara yer vermiştir. (Can:1945)

Orhan Acıpayamlı *Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü* adlı çalışmasını iki bölümden oluşturmuş, ilk bölümde doğum süreci ile ilgili pratik ve uygulamalar verilmiş ikinci bölümde ise verilen pratik ve uygulamalar incelenmiştir. (Acıpayamlı:1974)

Çocuk folkloru ile ilgili Sedat Veyis Örnek'in hazırladığı “*Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*” eserinde doğumdan ergenlik dönemine kadar olan süreç hakkında bilgi vermiştir. (Örnek:1979) Eser, çocuk folkloruyla ilgili en kapsamlı ve düzenli tasnifi yapar. On bir ve on ikinci bölümlerde ise sözlü edebiyat ürünlerini örneklendirmiştir.

2.3.2. Tezler

Bu alandaki ilk yüksek lisans tezi Sinan İmamoğlu tarafından hazırlanmıştır. “*Van Çocuk Folklorlu*” adını taşıyan bu çalışmada adı geçen il ve ilin ilçelerine ait çocuk folkloruyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Bu alandaki ikinci tez “*Çankırı Çocuk Folkloru*” adını taşıyan Münir Cerrahoğlu'na ait yüksek lisans tezidir. Bu yüksek lisans tezinde çocuk folkloruyla ilgili tanımlamalar yapılmış sonrasında ise bölümler dâhilinde yöreye ait çocuk folkloruyla ilgili inanış, uygulama ve edebiyat ürünleri değerlendirilmiştir.

Bu alanda hazırlanan ancak doğrudan çocuk folkloru adını taşımayan tezlerden birisi M. Ebru Turgut'a aittir. “*Elazığ Çocuk Oyunlarının Halk Bilimi Açısından İncelenmesi*” adını taşıyan bu yüksek lisans tezinde yöreden derlenen çocuk oyunları halk bilimi kuram ve yöntemlerine göre değerlendirilmiştir.

Bir başka tez çalışması da Halide Yaşar'a aittir. “*Balıkesir ve Yöresinde Çocuk Folkloru Ürünleri Üzerine Derlemeler ve İncelemeler*” adını taşıyan bu yüksek lisan tezinde de Balıkesir çocuk folkloruyla ilgili derlemeler yapılmış ve bu derlenen metinler halk bilimsel açıdan incelenmiştir.

2.3.3. Makaleler ve Bildiriler

Çocuk folkloruyla ilgili hazırlanan makaleler konu bakımından geniş bir alana yayılabilmektedir. Makalelerde kimi zaman bu alana ait inanışlar değerlendirilirken, kimi zaman edebiyat ürünleri ile alan ilişkilendirilmiş, kimi zaman da yine bu alanla ilgili oyunlar incelenmiştir. Özellikle bir yöreye ait geleneklerle ilgili makale sayısı oldukça fazladır. Bu bölümdeki çalışmaları seçerken özele inmeden genel olarak gelenekleri içerenler tercih edilmiştir:

İnanışlarla ilgili makalelerin arasında Kemal Yüzbaşıoğlu'nun “*Sünnet Düğünleri, Ölüm, Doğum Adetleri*” adıyla yayınlanmış olan 1931 tarihli makalesini görmekteyiz. Yüzbaşıoğlu bu makalesinde adı geçen konularda derlemeler yapmış ve bu konularla ilgili inanışlar incelemiştir. (Yüzbaşıoğlu:1931)

İnanışların incelendiği bir diğer makale Süheyl Ünver'e aittir. Hamilelik döneminde çocuğun cinsiyetini belirlemeye yönelik inanış ve

uygulamaların incelendiği bu yazı “*Çocuk Doğmadan Evvel Cinsiyetin Tayini*” adını taşımaktadır. (Ünver:1935)

M. Şakir Ülkütaşır’ın “Çocuk ve İlgili İnanmalar” adını taşıyan yazısı da bu alanla ilgili inanışların incelenmesi açısından önemlidir. (Ülkütaşır:1946)

Metin And’ın “*Çocuk Oyunlarının Kültürümüzdeki Yeri*” adlı çalışmasında ise çocuk oyunları ve çocuk oyunlarının nasıl oynandığından bahsedilirken oyuncaklarla ilgili bilgilere de vermiştir. (And:1979)

Mevlüt Özhan “*Çocuk Oyunlarında Dramatik Unsurlar*” adlı makalesinde çocuk oyunlarının nasıl dramatize edildiğini incelemiştir. (Özhan:1987)

Nevzat Gözaydın “*Çocuk ve Folklor*” adlı makalesinde çocuk kültürü, eğitimi ve oyuncaklarını folklorla ilişkilendirmiştir. (Gözaydın:1985)

Mahmut Nedret “*Çocuk Folkloru*” adlı makalesinde çocuk folklorunun halk edebiyatı içerisindeki yeri ve konumuna değinmiştir. (Nedret:1992)

Nebi Özdemir “*Teknolojik Gelişmeler Bağlamında Türkiye’deki Çocuk Oyunlarının İncelenmesi*” adlı makalesinde teknolojik gelişmelerin çocuklar üzerindeki etkisinden bahsetmiştir. (Özdemir:2002)

Cihan Yamakoğlu “*Türkiye’de Çocuk Oyunları*” adlı makalesinde çocuk oyunlarının yanı sıra bu oyunların çocuklar üzerindeki etkisinden bahsetmiştir. (Yamakoğlu:2002)

Nurdan Kırmıoğlu ve Ömür Elçioğlu tarafından hazırlanan “*Atasözlerimizde Çocuk*” adlı bildiride çocuk kavramının bulunduğu atasözlerinden yola çıkarak çocuk kültürüyle bağlantılarından bahsetmişlerdir. (Kırımioğlu, Elçioğlu: 2005)

Diğer makaleleri konularına göre şöyle sıralanabilir:

1. İnanışla İlgili Olanlar:

“*Halk İnanmaları ve Adetlerinden Doğum ve Çocuk Hakkında*”, Cemil Güçyetmez, 1969 (Güçyetmez:1969)

“*Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalar*” Mehmet Aça (Aça:2001)

“*Folklor ve Doğum*”, Süleyman Arısoy (Arısoy:1971)

“*Dede Korkut Hikayelerinden Günümüze Yansıyan Doğum Adetleri*” Sinan Gönen (Gönen:2011)

“*Doğum Adetleri.*”, Süha Ülgen (Ülgen:1972)

“*Şamanizmde Evlenme ve Doğum Törenleri.* ”, Osman Cilacı (Cilacı:1973)

“*Folklor ve Çocuk Kültü*”, Süleyman Arısoy (Arısoy:1974)

2.Oyunlarla İlgili Olanlar:

“*İstanbul’da Çocuk Oyunları*”, M. Halit Bayrı (Bayrı:1935)

“*Acıpayam Folklorunda Çocuk Oyunları*”, Orhan Acıpayamlı (Acıpayamlı:1978)

“*Çocuk Oyunları*”, Naki Tezel (Tezel:1950)

“*Osmanlı Şenliklerinde Çocuk*”, Özdemir Nutku (Nutku:1994)

“*Burdur’un Geleneksel Çocuk Oyunları ve Çocuk Eğitime Katkıları*” Hülya Yakıcı Okuyan (Okuyan:2005)

“*Kastamonu Kültüründe Çocuk Oyunları*” Ahmet Yaşar Zengin (Zengin:2005)

“*Niğde Folklorunda Çocuk Oyunları*” Nedim Bakırcı (Bakırcı: 2007)

3.Sözlü Edebiyat Ürünleriyle İlgili Olanlar:

“*Beşik Türesi ve İlk Ninni*”, M. Şaki Ülkütaşır (Ülkütaşır:1933)

“*Ninnilerimiz ve Bir Tasnif Denemesi*”, Özcan Seyhan (Seyhan:1987)

“*Ninnilerimizde Geleneksel Çocuk Mekânlarından Biri: Beşik*”, Ömür Elçioğlu- Nilüfer Poyraz (Elçioğlu- Poyraz:2005)

“*Bilmecelerimiz ve Dört Mısradan Kurulu Erzurum Bilmeceleri*”, Saim Sakaoğlu (Sakaoğlu:1970)

“*Oyun Tekerlemeleri*”, Sabri Koz (Koz:1971)

“*Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış*”, Zeynep Korkmaz (Korkmaz:1985)

“*Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı*”, Zeynep Korkmaz (Korkmaz:1987)

“*Dünden Bugüne Burdur’da Oynanan Çocuk Oyunları*”, Şevkiye Kazan ve Şengül Kazan Kırçık (Kazan. Kırçık: 2005)

“*Ninnilerin Çocukların Dil Ve Zihinsel Gelişimine Etkisi*”

2.3.4. Tez Sunumu

Kültürel unsurların aktarılmasıyla ilgili yazılı kaynaklardaki kültürel unsurların pratiği kalmasa da toplum tarafından okunma sayesinde bilindiği, ancak sözlü olanların uygulamadan kalktığında gören bilen kaynak kişiler kalmadığı zaman unutulmaya yüz tuttuğu hatta unutulduğu görülmektedir. Bu bağlamda bir halkbilimci veya halk edebiyatçısının uygulayarak, duyarak veya gözlemleyerek elde ettiği birikimleri yani yaşadığı dönemin izlerini kayıt altına alarak sonraki kuşaklara aktarılmasını bilimsel yöntemlerle sağlaması gerekir.

Bu fikirden yola çıkarak alana katkı sağlamak amacı ile Kahramanmaraş ve yöresinde “Çocuk Folkloru” kapsamında yaşayan, unutulmaya yüz tutmuş ve unutilan yazılı ve sözlü kaynaklar aracılığı ile ulaşılan bilgileri derleme suretiyle bir araya getirilmiştir.

Yörede bulunan bütün malzemeleri buraya almak tabi ki imkansızdır. Ancak ulaşabildiği ölçüde her bilgi çalışmada kullanılmaya çalışılmıştır. Derlenen malzemelere göre yapılan sınıflandırmada çalışma dört bölümden oluşturulmuştur. *Birinci bölüm* içerisinde *Giriş* kısmından oluşan birinci bölümde Kahramanmaraş yöresinin coğrafi ve tarihî bilgilerine yer verilmiştir. *İkinci bölümde* çalışma alanı olarak belirlenen “*çocuk folkloru*” konusu hakkında bilgi vererek tanımlama yapılmıştır. Aynı bölüm içerisinde kaynaklar kısmına ve bu ad altında Türkiye’de yapılan çalışmalara kitaplar, tezler, makale ve bildiriler olmak üzere üç başlık altında yer verilmiştir. *Üçüncü bölümde* “Halkbilimi Alanında Bir Derleme Nasıl Yapılmalıdır?” sorusu ile ilgili bilgiler verildikten sonra bu çalışma içerisinde hangi tekniklerin kullanıldığı açıklanmıştır. Çalışmanın *dördüncü bölümü* ise yöreyle ilgili yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenen bilgiler doğrultusunda oluşturduğumuz dört alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi *doğum geçişi ile ilgili inanış ve uygulamalar* başlığı altında anlatılmıştır. Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç başlıktan meydana gelmektedir. Bu başlıklar altına çocuk sahibi olabilmek için yapılan inanışlardan başlayarak, doğum sırasında ve sonrasında çocukluk geçişi içerisinde bulunan inanış ve uygulamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde *çocuk oyunlarına* yer verilmiştir. Derlenen malzemeler oyunların oynandığı mekanlara göre ilk başlıkta kapalı alanda oynanabilen oyunları, ikinci başlıkta açık alanda oynanabilen oyunları, üçüncü başlıkta ise hem açık ve kapalı alanda oynanabilen oyunlar olmak üzere sınıflandırılmıştır. Üçüncü bölümde ise *sözlü edebiyatta çocuklarla ilgili ürünlere* yer verdik. Bu ad altında çocuk folkloru kapsamına dahil edilebilecek tekerlemeler, bilmeceler, maniler, çocuk şarkıları, ninniler, masallar, dualar, beddualar, deyişler ve çocuklar etrafında oluşan veya çocukların kendilerinin kullandıkları sözcüklerden oluşan sözlük kısmından oluşmaktadır. Çalışma oluşturulurken görüşülen kaynak kişilerle ilgili bilgiler ek-1, derleme sırasında çekilen fotoğraflardan bir bölümü ise ek-2 başlığı altında çalışmaya eklenmiştir. Derlenen malzemelerin sonucunda çalışmayla ilgili bir sonuç ve özgeçmiş bölümleri de yer almaktadır.

2.4. KAHRAMANMARAŞ'TA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Kahramanmaraş ve yöresinde de çocuk folkloru adı altında yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak çocuk folkloru kapsamına dâhil edebileceğimiz veya içerisinde konuyla ilgili bölümlerin olduğu çalışmalar bulunmaktadır.

M. Sabri Koz, 1979 yılında Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yayınlanan Ekinözü Folkloru: Ekinözü Çocuk Oyunları(Kahramanmaraş-Elbistan) başlıklı yazısında Kahramanmaraş Elbistan'dan kırk beş oyunun ismini vermiştir. (Tokuz,2011:25)

Abdülkadir müşfika'nın halk bilgisi dergisinde yayımlanan Maraş'ta çocuk oyunları makalesinde yörede derlediği beş oyuna; tura kazık, körebe, çelik çulluk, aşık ve gülle oyunlarına yer vermiştir. (Tokuz,2011:12)

Abdurrahman Şen tarafından hazırlanan "*Dünden Bugüne Kahramanmaraş*" adlı çalışmada ise Kahramanmaraş'ın tarihi, genel özellikleri bazı inanış ve uygulamalar ile birlikte sözlü edebiyat ürünlerine yer verilmiştir. (Şen:2005)

İbrahim Erşahin'in ise fıkra üzerine yaptığı "*Kahramanmaraş Fıkra Tipleri*" adlı çalışmada ise yöreye ait fıkra örneklerine yer verilmiştir. (Erşahin:2005)

"*100. Yılında Göksun Sempozyumu*" adlı eserde yöresel araştırmalara dayanan bildirilere yer verilmiştir. Bunlardan bir tanesi Mine Akben tarafından oluşturulan "*Kahramanmaraş İli Ve Göksun İlçesinde Halkın Doğumla İlgili Geleneksel Yaşlaşmaları*" adlı çalışmadır. (Akben:2008) Bu çalışmada doğum geçişi ile ilgili olarak hem bilimsel hem de geleneksel inanış ve uygulamalara yer verilmiştir.

Aynı eserde Hamza Karaoğlan'ın "*Göksun Çevresinde Yaşayan Halk İnanışları*" ve "*Göksun'da Kutsal Mekân Anlayışı*" adlı çalışmaları da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Kahramanmaraş'ın ilçesi olan Göksun'da yaşayan halk inanışları arasında doğum geçişi ve sonrasındaki dönem içerisinde çocuklarla ilgili olan inanış ve uygulamalara yer vermiştir. (Karaoğlan:2008)

"*Türk Kültüründe Kına ve Maraş Uygulamaları*" adlı çalışmasında ise Orhan Çeltikçi kına ile ilgili olarak sünnet törenindeki uygulamardan bahsetmiştir. (Çeltikçi:2008)

"*Kahramanmaraş Yöresi Folklor ve Halk Edebiyatı*" adlı lisans tezi çalışmasında Nuriye Çalık derlenen bilgileri yazılı ve sözlü kaynaklardan olmak üzere iki bölümde toplamıştır. Bu bölümlerde sözlü edebiyat ürünleri içerisinde çocuklar etrafında şekillenen türlere yer vermiştir. (Çalık:2008) Yine bu isimle

yayınlanmış olan S. Gökhan Şanlıdal'ın lisans tezinde doğum ve çocukluk sürecindeki halk inanışları ve uygulamalar ile sözlü edebiyat ürünlerinden fıkralara yer verilmiştir. (Şanlıdal:2008)

“*Tarihi Coğrafyası ve Kültürü ile Türkoğlu*” adlı çalışmada ise Kahramanmaraş'ın ilçelerinden Türkoğlu ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Eserde doğum süreci ile ilgili inanış ve uygulamalara, ayrıca sözlü edebiyat ürünlerine de yer verilmiştir. (Gökhan:2009)

“*Kahramanmaraş Merkez Ağzı*” adı ile Hacı Ali Özturan tarafından hazırlanan eserde ise çocuklar için kullanılan sözcüklere, çocukların oyunlar sırasında kullandıkları terimlere; tekerleme, deyiş, dua- beddua ve ninni örneklerine yer verilmiştir. (2009: Özturan)

Hacı Ali Özturan'ın hazırladığı “*Kahramanmaraş'ta Çocuk Oyunları*” adlı eser derleme şeklinde bir araya getirilen oyunlardan oluşmaktadır. Eser içerisindeki oyunlar fotoğraflarla desteklenmiştir. (Özturan:2010)

Yaşar Alparslan ve Hacı Ali Özturan tarafından hazırlanan “*Eski Maraş'ta Örf'ler, Âdetler Ve İctimâî Hayat*” eski dönemlerdeki Kahramanmaraş'taki sosyal hayat, inanışlar ve uygulamalara yer vermiştir. (Alparslan ve Özturan:2010)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL

Bir araştırmacının yazılı veya sözlü kaynaklardan faydalanırken kullanması gereken materyaller vardır. Bu alışma yapılırken bazı materyaller kullanıldı. Yazılı kaynak taramaları yapılırken kütüphane araştırmaları sırasında Türkiye genelinde konuya dâhil edilebilecek yayımlar ve yöre içerisinde yayınlanan yerel yayımlar taranarak çalışmada kullanılabilenler belirlenmiştir. Derlenen bilgiler daha sonra sınıflandırılarak değerlendirilmeye alınmıştır. Yapılan derlemeler sonrasında elde edilen bilgiler yazıya geçirilerek kayıt altına alınmıştır.

3.2. YÖNTEM

Bir alışma oluşturulurken kullanılan yöntem ve teknikler çok önemlidir. Bu yöntem ve tekniklerin yerinde ve doğru kullanılması hazırlanan çalışmanın başarıya ulaşması için önemli bir faktördür. Bu nedenle belirlenen materyallerin derlenmesi ve uygun şekilde bir araya getirilmesi için alan araştırmacısının kullanacağı yöntemleri doğru belirlemesi gerekir.

Alan araştırmasına baktığımızda “Planlama, Derleme ve Değerlendirme” olmak üzere üç bölümden oluştuğu görülmektedir. Planlama; araştırmacının neyi, neden araştırmak istediğini ve gerçekleştirmek istediği hedef doğrultusunda araştırma sırasında hangi kaynaklara ihtiyaç duyduğunu, bu kaynaklara nasıl ulaşabileceğini ve belirlenen konuyla ilgili daha önce hangi çalışmaların yapılmış olduğunu dikkate almasıdır. (obanoğlu,2002:64) Bu araştırmalar öncesinde son yıllarda popülerlik kazanan ocuk folkloru konusu tercih edildi ve sonrasında bu konunun Kahramanmaraş yöresine ait örnekleri derlendi. Alan araştırmasının yanında yazılı kaynaklardan da faydalanılmaya çalışıldı. Yazılı kaynakları tararken öncelikle bu alanda yapılan çalışmalar araştırıldı. Bunun için kütüphane, internet ve kişisel arşivlerden faydalanıldı. Araştırma sırasında öncelikle Türkiye genelinde

yapılan çalışmalar (kitap, makale, dergi) incelenmiş, daha sonra ise Kahramanmaraş yöresinde yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Kısacası genelden özele giden bir yöntem tercih edilmiştir.

Araştırma yapılacak olan alana yani sahaya çıkmadan önce ise araştırmacı derleme sırasında yoğun olacağından dolayı belirli hazırlıklar yapmak zorundadır. Bu hazırlıkları şu şekilde maddeleyebiliriz:

1. Konuyla ilgili eserlerin okunması
2. Çalışma bibliyografi oluşturulması
3. Derleyicilerle temas
4. Bölgenin ileri gelenleriyle temas
5. Bölgede evvelce yapılan kayıtlar
6. Gerekli malzeme ve teçhizat
7. Derleyicinin sahip olduğu folklor bilgisi (Çobanoğlu,2002:70-73)

Bu tekniklerle ilgili olarak öncelikle yöreyle ilgili yayınlanmış eserlere ulaşılmış, daha sonra bunlar içerisinde konuyla ilgili olanlar seçilmiştir. Ancak yazılı kaynaklar konusunda Kahramanmaraş yöresiyle ilgili çalışmalar çok zengin olmadığı için sorunlar yaşanmıştır. Buna rağmen farklı kütüphanelerden ve kişisel arşivlerden faydalanılarak mümkün olduğunca fazla yazılı kaynağa ulaşılmaya çalışılmıştır. Alana çıkılacağı zaman ise bilinmeyen bir yere gidildiğinde bölgede nasıl davranılması gerektiğini, o bölgeye yabancı olmayan kişi/kişilere sorarak nelere dikkat edilmesi gerektiği ile ilgili bilgiler alındı. Derlemeler sırasında kullanılacak kâğıt, kalem, fotoğraf makinesi gibi araç gereçleri ise alana çıkmadan öncesinde hazırlayarak yanımızda bulunduruldu. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sırasında kaynak kişilerin heyecanlarını atmalarına yardımcı olmaya çalışarak genellikle sohbet tarzında bilgi alışverişi yapmaya çalışıldı. Kaynak kişilerle kurulan iletişimler sayesinde bazıları ile birden fazla görüşme sağlandı.

Derleme yöntemleri açısından baktığımızda ise kullanılacak yöntemler aşağıdaki gibidir:

1. Gözlem Yoluyla Derleme Yöntemleri
 - a) Gözlem Tekniği ve Çeşitleri: Yaşayan halk kültürü (folklor) unsurlarını doğrudan doğruya gözleyerek elde etmek zorunda olan araştırmacısı soruna

iki temel gözlem tekniğinden biriyle yaklaşabilir. (Çobanoğlu,2002:74) Bunlardan bir tanesinde araştırmacı “aktif gözlemci”dir, katılımcı gözlemci olarak derleme yapar; ikincisinde ise “pasif gözlemci”dir, olaylara katılmadan seyrederek derleme yapar. (Çobanoğlu,2002:74,75)

Yazılı kaynakların taranması dışında derleme açısından en önemli unsurlardan bir tanesi de alan araştırması için gözlem yapmaktır. Bu çalışma için kaynak kişilerle görüşmeler yapılırken genellikle katılımcı gözlemci yöntemi tercih edilmiş, derlenen bilgiler çoğunlukla “Doğum” ve “Sözlü Edebiyat Ürünleri” başlığı altında kayıt altına alınan bilgilerin derlenmesinde kullanılmıştır. Yapılan ziyaretler sonrasında çalışma hakkında bilgi verilip sohbet sırasında öğrenilen bilgilerin kullanılıp kullanılmayacağı sorulup kaynak kişilerin izni alınmıştır. Derlenen bilgiler konularına göre sınıflandırılmıştır.

Bazı bilgiler ise “Görüşme (Mülakat) Tekniği” ile soru-cevap şeklinde derlenmiştir. (Çobanoğlu,2002:80) Sorulan sorular sayesinde kaynak kişi hakkında bilgiler, yöreyle ilgili görüşleri, konuyla ilgili bilgileri ve bu konularla ilgili nasıl çalışmalar yapılabileceği hakkında cevaplar alınmıştır. Önceden belirlenen soruların dışında kaynak kişi kısıtlanmadan sohbetin akışı serbest bırakılmış, bu sayede bazen farklı bilgilere ulaşılmıştır. Yapılan derlemeler ise görüşmeler sonrasında yazıya geçirilerek kayıt altına alınmıştır. Kişisel arşivlerden faydalanmak veya toplantıdan ziyade bireysel olarak yapılan görüşmeler için de yine bu yöntemden faydalanılmıştır.

Olayların ortam bakımından çeşitlerine bakıldığında ise folklor unsurlarının “Doğal ve Yapay Ortamlarda” derlenebildiğini görmekteyiz. Doğal (tabii) ortamlarda derlemeci bölgeye ve oradaki insanlara müdahale etmeden derleme yapar, yapay (sun’i) ortamlarda ise bir folklor unsuru derlemecinin isteği üzerine hazırlanır ve olaylar canlandırılır veya gerçekleştirilir. (Çobanoğlu,2002:78,79) Bu çalışma sırasında genellikle doğal ortamlarda derleme yapılmıştır. Doğal sohbet ortamları sayesinde kaynak kişilerin rahatlıkla birikimlerini paylaşabilecekleri ortamlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yöntem kaynak kişilerin heyecanlanarak bilgilerini unutmalarına engel olmuştur. Ayrıca çalışmada önemli bir yere sahip olan çocuk oyunlarının derlenmesinde kaynak kişilerden derlenen oyunlarda gözlem yöntemi kullanılıp bazen aktif gözlemci bazen de pasif gözlemci yöntemi tercih edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1.DOĞUM

Halk edebiyatı ve halk bilimi açısından süreklilik önemli bir unsurdur. Süreklilik olmalı ki tüm değerler, birikimler, bakış açıları, inanışlar kısacası tüm kültür olguları devam etmeli. Bu çalışma açısından düşünüldüğünde ise hayatın canlılığında belki de en önemli paya sahip olan, insanlığın sürekliliğini sağlaması açısından soy devamlılığıdır. Soy devamlılığı içinse en önemli olay elbette ki “doğum”dur.

Doğum; Güncel Türkçe Sözlük’te ilk anlam olarak “*Doğma işi, tevellüt, veladet.*”, ikinci anlam olarak ise “*Bir kimsenin doğduğu yıl.*” olarak tanımlanır. Aynı sözcük Halkbilim Terimleri Sözlüğü’nde “*Yeni bir bebeğin dünyaya geliş olayı.*” Olarak, Toplumbilim Terimleri sözlüğünde ise “*(Nüfusbilim inceleme ve yazmalarında) Yeni bir bebeğin dünyaya gelmesi.*” olarak tanımlanmaktadır. (<http://tdk.org.tr>)

Görüldüğü üzere doğum, yeni bir insanın dünyaya gelmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu bölümde doğumla süreci kapsamında doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasıyla ilgili yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenen bilgilere yer verilmiştir.

4.1.1. Doğum Geçişi

Geçiş süreçlerinden birisi olan doğum canlıların sürekliliğini sağlaması açısından çok önemlidir. Bütün dünyada ülkeler, milletler, kabileler, aşiretler ve en küçük birim olarak baktığımızda aileler soylarının devam etmesi, soyadlarının

yaşaması, geleneklerinin sürmesi gibi nedenlerden dolayı doğum, yani soy devamlılığını önemsemişlerdir.

4.1.1.1. Kahramanmaraş'ta doğum süreciyle ilgili inanış ve uygulamalar

Balçıktan şekle büründürülen Âdem'in bedenine Yaratan'ın ruhundan üfleyip ona can vermesiyle başladı insanlığın serüveni. Sonra onun omurgasından yaratılan bir kadın: Havva. Cennet'ten yasak meyveyi yiyerek kovulan ilk insanlar dünyaya gönderildi ceza olarak. Bu iki insandan sonra insanlık nasıl bir süreç geçirdi, neler yaşadı da günümüzde milyarlarla ifade edilen bir sayıya ulaştı tam olarak bilinmiyor. Bu konuda kutsal kitaplarda ya da sözlü kültür ürünlerinde farklı farklı görüşler bulmak mümkün.

Asıl önemli olan şey bu süreç içerisinde insanların soyunun devam etmesine hep önem vermiş olmasıdır. Bu amaçla da hep erkek çocuk istemiştir. Tarihin tozlu sayfalarına baktığımızda bazı dönemlerde kız çocuklarının daha doğar doğmaz öldürüldüğünü görebilmekteyiz. Çocuk her zaman önemli, dolayısıyla çocuğu olan kadınla çocuğu olmayan kadın da bir olmamıştır. Dedem Korkut'ta Dirse Han hikâyesinde çocuğu olmadığı için dışlanan Dirse Han çocuk sahibi olabilmek için nasıl çaba sarf ettiyse, yüzyıllar sonrasında günümüzde de insanlar hâlâ çocuk sahibi olabilmek için sorup soruşturmakta, araştırmakta, çaba göstermekte ve doğan çocuğuna fazlasıyla değer verip onun için özel şeyler yapmaktadır. Tabi böyle bir durumda soy devamlılığını sağladığı için doğumu yapan anne çeşitli şekillerde ödüllendirilmekte ve korumaya alınmaktadır.

Toplumumuzun çocuk sahibi olmaya verdiği önem herkesçe bilinmekte, çocuğu olmayan kadınlar maalesef çevreleri ve toplum tarafından çoğu zaman hoş karşılanmamaktadırlar. Bebek sahibi olamayan kadınlar kısır olarak anılmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde kısır “üreme imkânı olmayan, döl vermeyen (insan ve hayvan)” olarak tanımlanır. (TDK:2005,1166) Kahramanmaraş yöresinde “tıbıhalı/tıbıkali” olarak adlandırılmaktadır.

Çocuk bir aile için mutluluk kaynağıdır, çok önemlidir. Çocuk bereket simgesidir. Bu yüzden evlenecek olan çiftin evi döşenirken yatak odasındaki karyolanın üzerine çocuk bırakılır ve sağa sola döndürülerek evin bereketli, huzurlu ve çocuklu olması için büyükler tarafından dualar edilir. Çocuk sahibi olmak isteyen ailelerde kadınlar bunun için uzun yıllardır devam eden geleneklerden faydalanarak kendileri için uygun olan değişik yöntemleri deneyebilmektedirler.

Bu konuyla ilgili Kahramanmaraş yöresinde de gelenekler değişerek ama yaşatılmaya çalışılarak devam etmektedir. Bu konuda özellikle “kutsal kabul edilen günler” yapılan uygulamaların kabul edilmesi için daha çok tercih edilir.

4.1.1.1.1. Doğum öncesi

Doğum öncesine baktığımızda hamile kalmak veya istenmeyen bir çocuk için önlem almak, çocuğun cinsiyetini ve fiziksel özelliklerini belirlemek gibi konularda yapılan uygulamaları ve konuyla ilgili inanışları görmekteyiz.

4.1.1.1.1.1. Hamile kalabilmek için yapılan uygulamalar

Sözlü edebiyat ürünlerinde türeyişle ilgili bol örnekleri olan bir millet olarak bizde Orta Asya’dan günümüze kadar doğurganlık, soyun devamlılığı büyük önem taşımaktadır. Kahramanmaraş yöresinde de bir ailenin soyunun devam etmesi, dolayısı ile kadının hamile kalabilmesi önemlidir. Bunun için yapılan uygulamalar çeşitlilik gösterir. Bazı kadınlar hocalar veya kutsal kabul edilen yerleri ziyaret ederken, bazıları ise İslamî açıdan kutsal olarak nitelendirilen günlerde uygulamalar yapmayı tercih eder.

Çocuğu olmayan kadınlar Hıdrellez döneminde türbelere giderler. Burada Allah rızası için iki rekât namaz kıldıktan sonra bezden, çar çapıttan* bir bebek yaparlar. Yapılan bebek oradaki herhangi bir ağaca asılır ya da bir taşın altına konulur. Bebek yerine çerden çöpten beşik de yapılabilir. Bebek veya beşik yapamayanlar bunların resimlerini kağıda çizerler. (K.K.1) Malik Ejder Türbesi özellikle cuma günleri ziyaret edilir. Çapıttan yapılan elli kollu bebek, beşik veya salıncak adağın yerine gelmesi için bir çalı çırpının dibine gömülür. Eğer dilek kabul olursa yapılan bebek bir hafta sonra toprağın yüzüne çıkacağına inanılır. (K.K.2) Çocuk sahibi olmak isteyen bazı kadınlar ise mahalle ebelerinden Topal Ebe’ye** gidip ebenin yönlendirmesiyle bazı uygulamalar yapar. Bu uygulamaları yapan her kadının (kaynak kişinin tanıdıklarından) erkek çocuğu olmuş. (K.K.1) Bu kadınların çok büyük önem verdiği diğer bir yöntem de kutsal mekânların ziyaret edilerek çocuk sahibi olabilmek için dua edip adaklar adamasıdır. Çocuk sahibi olabilmek için yöredeki Malik Ejder (Bkz.Ek-2, fotoğraf-1), Derdiment Dede (Bkz.Ek-2, fotoğraf-2) ve Alaüddevle (Bkz.Ek-2, fotoğraf-3) türbelerine gidilir. Ziyaret yerlerine giderken şeker götürüp orada dağıtmak adettendir. Burada dua edilirken mum

* Çapıt: Bez parçası anlamına gelir. Yörede genellikle çar çapıt şeklinde ikileme olarak kullanılır

** Topal Ebe’nin günümüzde yaşayıp yaşamadığını anlatanlar bilmiyor. Birçok mahallede ihtiyacı olanların yardımına koşan, gebe kalmak isteyen kadınların kendine has yöntemlerle hamile kalmasını sağlayan bir kadın olarak tanınıyorlar

yakıldığı da görülmektedir. Çocuk olsun diye dua okunur, türbeye örtü hediye edip mum yakılır. Deliklitaş'a gidip münacat duası okunur. Gebelik için muska yaptırılıp hocaya okutulur. Kadınlar duaları kabul olduktan sonra yine oraya gelip bir şeyler (şeker, bisküvi vb.) dağıtmayı adarlar. (K.K.3, K.K.4, K.K.5)

Ayrıca hocalara gidilerek göbeğe dua yazılması veya yazılan duanın kişinin üzerinde taşınması yapılan uygulamalardandır. (Akben,2010:441)

Hidrellez zamanı bebek sahibi olamayan kadınlar için büyük bir umuttur. Hidrellez zamanında çöpten çapıttan bebek yapıp gül ağacının dibine konulmakta veya suya atılmaktadır. Ayrıca gülün dalları arasına bağlanan iplerle beşik yapıp içine yine çöpten ya da çapıttan yapılan bebekler koyulmaktadır. (K.K.6)

Kahramanmaraş'ın en büyük ilçesi olan Göksun'da ziyaretler, çocuğu olmayan kadınlar için çok büyük önem arz etmektedir. Delikli taşların bulunduğu ymekanlar birçok yerde kutsal sayılmakta; dilek ve adaklar için ziyaret edilmektedir. Göksun ilçesinde de "Delikli Taş" olarak anılan birden fazla ziyaret yeri bulunmakta ve çocuğu olmayan kadınların umudu olmaktadır.

Hamza KARAOĞLAN'ın "Göksun'da Kutsal Mekân Anlayışı" adlı makalesinde yöredeki ziyaret yerleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu ziyaret yerlerinden konumuzla ilgili olanlar şunlardır:

Göynük köyünden "Üç Oluğa" giden eski kağrı yolu üzerinde yolun sağındaki Delikli Taş adıyla bilinen yer hamile kalabilmek için ziyaret edilir. Günümüzde çok rağbet görmese de çocuğu olmayan kadınlar delikli taştan üç defa geçmekte ve lokma dağıtmaktadırlar. Aynı makalede Ziyaret adıyla bilinen Bozhöyük beldesinin yedi- sekiz kilometre kuzeyinde aynı beldenin sınırları içerisinde Tilkioğlu Yaylası'nın "Kabaktepe" mevkinde bulunan bir mezarlıktan da bahsedilmektedir. Ziyareti özellikle çocuğu olmayan kadınlar, birkaç kız doğurduktan sonra oğlu olanlar, çocuğu olup da durmayanların ziyaret ettikleri anlatılmaktadır. Mezarların hemen yanı başında yer alan "tek" ardıç ağacına ise çaput bağlanmaktadır. Ancak günümüzde söz konusu ardıç ağacı kesilmiş olduğundan günümüzde bu ziyaretin unutulmaya yüz tuttuğu söylenmiştir. (Karaoğlan,2010:138,143)

Yöredeki diğer bir ziyaret yeri ise "Kaviyüce Ziyareti"dir. Ziyarete başta Soğukpınar köyü olmak üzere, Göksun'un tüm köylerinden daha çok akli dengesi yerinde olmayan ve felçli olan kimseler götürülmektedir. Bunun yanında küçük

çocuklar, çocuğu olmayan kadınlar, bahtı bağlandığına inanılan genç kızlar da rağbet etmektedirler. Buraya gelenler genellikle etrafı çevrili ardıç ağaçlarının dibinde hastanın durumuna göre bir ile üç gün arası kalmaktadırlar. Bu süre içerisinde söz konusu sudan içmekte, banyo yapmakta ve kurban kesmektedirler. Burada bulunan yaşlı ardıç ağaçlarına dileklerin kabul olması için bez ya da iplik bağlamaktadır. (Karaoğlan,2008:140)

Bu tür halk inanışlarının yanı sıra ebe ve hemşirelerin yardımı ile yapılan, bilimsel temellere dayandırılan uygulamalar da görölmektedir.

(Hamile kalmak isteyen kadın)Adetsizken sıcak suya oturtulur. Rahimde iltihap varsa, maydanoz, arpa, ısırğan, soğan, saman ve papatya otu kaynatılarak buharına tutulur. İltihaptan dolayı çocuğu olamayan varsa bulamaç haline getirilmiş ebe kömeci hazneye konulur veya bulamacına oturtulur. Gaz lambasının ince yeri rahime sokularak “kane cere” içinde getirilen sülük, rahim ağzına gönderilir. Yine içerdeki iltihabı temizlemek için küçük, canlı, kırmızı benekli alabalık hazneye konur. Rahimde kist varsa, kor ateşe gömölüp pişirilen kabak püre hâline getirilerek veya taze yağda pişirilen yumurta tülbet içine konarak zeytinyağında bekletilir, daha sonra hazneye konur. Bazen döl yoluna, “bezere yağı”*, “ekşi çiriş” veya et kütüğünde dövölen siyah etin “kazmığı” tülbente sarılarak yerleştirilir. Kirli koyunyünü arasına konan pişmiş soğan döl yoluna yerleştirilir. Rahim ağzına tülbent arasında toz karbonat da konulur. (Akben,2010:440)

Kırmızı benekli alabalık çiğ haldeyken dövölür. Dövölen et bele veya kasığa sarılıp bekletilir. (K.K.7)

Kırmızı benekli alabalık közde pişirilip yenilirse hamile kalınacağına inanılır. (K.K.8)

4.1.1.1.2. Gebeliği önleme ve düşük yapma

Bazı aileler maddi sıkıntılar veya istedikleri sayıda çocuk sahibi olduklarını düşündükleri için veya yeni evil oldukları, kendilerini hazır hissetmedikleri için çocuk sahibi olmak istemezler ve bunun için bazı uygulamalar yaparlar.

Çamaşır lastiğini, tavuk tüyü veya teleğini döl yoluna ilerletip çekerek düşük yapılır. Döl yoluna aspirin konulur. Suya karıştırılmış kına ve ısırğan otu içirilir. Gebeliğin devamını önlemek için adet günü geçtiğinde komşuların tavsiyesiyle adet söktürücü iğne yaptırılır. Kanama olursa gebelikten kurtulmuş

* Bezere yağı: Vazelin krem.

olunur. Kaynatılıp bir gece bekletilen soğan kabuğunun suyu, düşük yapmak isteyen kadına içirilir. Rahim ağzına konulan çiriş düşük yapmada da kullanılır. (Akben, 2010:441)

Kaynak kişilerimizden Sibel Hanım rahme limon sürüldüğünde hamile kalmaya engel olduğu bilgisini doksan yaşında bir teyzeden duyduğunu bizimle paylaşmıştır.

4.1.1.1.1.3. Düşük olmaması için yapılan uygulamalar

Çocuk sahibi olabilmek için verilen bu kadar emeğin sonucunda tabi ki sahip olunan bu canı korumak da büyük önem taşımaktadır. Özellikle daha önceki hamilelik dönemi/dönemlerinde sorun yaşayan kadınlar için bu süreç daha zordur. Bu yüzden hamilelik dönemi boyunca sorun yaşamayıp sağlıklı bir bebeğe sahip olmak için bütün milletlerde olduğu gibi Türkiye’de ve Türkiye’nin bir parçası olan Kahramanmaraş yöresinde de çeşitli inanç ve uygulamalar görülmektedir. Yörede derlenen inanç ve uygulamalar aşağıda örneklendirilmiştir:

Hamile kalan kadınların en büyük korkusu “tıbıha/ tıbıka”dır*. Tıbıha, gebenin çocuğunun öldüren, vücutta gizlice dolaşan zararlı madde veya güç olarak biliniyor. Ölü doğumlardan sonra büyüklerin önerisiyle hocaya gönderilip okunmasını sağlıyorlar. Tıbıhadan dolayı çocuğu ölen kadınlara doğum yaptıktan sonra çocuk yaşasın diye eşinden bir parça alınıp tavada kavrulur, “baş yeme eş ye” diyerek kadına yedirilir. (Akben,2010:441) Tıbıhalı kadınların hocaya götürülüp okutulduğu veya üzerinde hoca tarafından tıbıha için yazılan duayı taşıması gerektiği kaynak kişilerden Naime Çalık’tan da öğrenilmiştir.

Bu bölümde hangi kadınlar tıbıkalı olarak adlandırılır, tıbıkayı başkasına geçirmek veya bu yola başvurmadan tamamen kurtulmak için yörede nasıl uygulamalara başvuruluyor bunlardan bahsedilmektedir. Derlenen inanış ve uygulamalar aşağıda örneklendirilmiştir:

Eğer bir kadın yumurta kabuğu tepelirse tıbıkalı olacağına inanılır. (K.K.9)

Yörede hiç doğum yapmamış kadınlara “asnık” ya da “kısır” denilir. Çocuğu olan ancak doğan çocuğu kısa sürede ölen kadınlara “tıbıkalı” kadın denilir. Dolayısıyla tıbıkalı olduğu düşünülen kadınların toplum tarafından fazlaca sevilmediği, çocuğu olan ya da yeni doğum yapmış kırklı kadının evine girmelerinin doğru olmayacağı söylenilir. (Karaoğlan,2010:127)

* Metnin ilerleyen bölümlerinde tıbıha olarak adlandırılmıştır.

Hamile kadınlar aşağıdaki örneklerde olduğu gibi çocuk sahibi olabilmek, tıbihadan kurtulabilmek için değişik inanışlara sahiplerdir ve bunun için farklı uygulamalar yapmaktadırlar. Bazıları bunun için tıbihayı insan dışında başka bir varlığa geçirmek için uygulamalar yaparken bazıları da başka bir aileye veya kadına geçirmeye çalışırlar.

Tıbıkalı olduğuna inanılan kadın, çınar ağacının oyuğundan geçirilirse çocuğunun olacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:17)

Tıbihalı kadına bol bir kıyafet giydirilir. Sağ taraftan bu kadının bu kıyafetin içine tavuk sokulur. Sol taraftan tavuğun çıkması sağlanır. Eğer bu işlemde tavuk ölürse kadının tıbihası alınmış olur. (Akben,2010:442)

Öte yandan yörede tıbıkalı kadınları bu durumdan kurtarmak için değişik uygulamalar yapılır. Örneğin tıbıkalı kadının doğurduğu çocuğun göbek bağı atılmaz, bu bağ çocuğun ya yastığının ya da minderinin içerisine konularak saklanması sağlanır. Yine bu durumda olan çocukların göbek bağlarının içerisi dışarı çıkartılmak suretiyle ters çevrilip kurutulur ya da evde bulunan herhangi bir kovuğunda bir yerde saklanırsa çocuğun tıbıkadan kurtulup ölmeyeceği söylenir. Bu durumdan olan kadınların çevresinde bulunan çocuklu evlere gittiği ve genellikle baca veya kapı gibi yerlerden içeri tıbıkasını atmak için eteğini üç kere silktiğine inanılır. Bu işlem sırasında “bismillahirrahmanirrahim benim derdim bu aileye geçsin” dediğine, böylece derdinin eteğini silkelediği evde bulunan çocuklu kadına geçeceğine, kendisinin ise bu deritten kurtulacağına bu süreçten sonra doğacak çocuklarının artık ölmeyeceğine inanılır. (Karaoğlan,2010:127)

Bu durumda olan kimseleri kurtarma çabalarından bir diğeri de akrabalarından birisinin onun bahtına, “bir yılanın ağzından avını alması” gerektiği düşüncesidir. Ancak burada esas olan, yılanın öldürülmeden ağzındaki avının (kurbağa, kuş vb.) alınmasıdır. Dolayısı ile ağzında avı ile yılanı gören kimsenin “senin avın falancanın, falancanın avı senin olsun” derse yılanın avı bırakacağına doğurmayacağına, çocuk doğurması istenilmeyen genç bir kıza da yedirilmesi durumunda hiç çocuğu olmayacağına inanılmaktadır. (Karaoğlan,2010:127)

Çocuğu yaşamayan kadının çocuğunun yaşaması için, yeni gelinin ilk gecesinde gusül abdesti aldığı su ile yeni doğan çocuğa banyo yaptırılırsa çocuğun yaşayacağına, ancak suyun veren gelinin çocuğunun olmayacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:17)

Doğumdan sonra yedi veya kırk bir Fatma kadından toplanan kumaş parçalarından dikilen gömlek çocuk doğar doğmaz ilk kıyafet olarak giydirilir. Çocuğun tıbihadan dolayı ölümünü önlemek için hamam dili eritilip iki başlı topuzlu bilezik yaptırılarak anneye takılır. Tıbiha için; çocuğu olan bir kadının eline beyaz bir tavuk tutturulur. (Akben,2010:442)

Çocuğu yaşamayıp ölen ailenin son çocuğu, yakın akrabalarından birisi tarafından üç defa gömleğinin altından geçirilirse çocuğunun ölmeyip yaşayacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:17)

Ölen tavuk kefene sarılarak gömülür. Daha önceki doğumlarda çocuğu ölen ailelerin yeni bir çocuğu olunca doğar doğmaz başka bir kadına satılır. (Akben,2010:442)

Erkek çocukları ölen aileler, son doğan oğlan çocuğun saçını uzatarak kız gibi görünmesini isterler. Bu şekilde aileye musallat olan kötü ruhların uzaklaştırılacağına inanılır. Kahramanmaraş'ta "Oğlan çocuğu göz götürmez." deyişi vardır. (Akben, 2010:442)

Tıbihalı olduğuna inanılan kadın doğum sonrasında çocuğunu başka kadına emzirtir, kendisi hiç emzirtmezse çocuğun ölmeyeceğine inanılır. (K.K.9)

Kötü niyetli kadın, çocuğun bezini alıp adetliyken kendisi kullanırsa çocuğa ve annesine tıbiha geçer. Bu nedenle çocuğun bezi, kırkı çıkana kadar kuruması için dışarıya asılmaz. Tıbihalı kadın kırkının içinde başka bir kadının üstüne silkelenirse tıbiha ona geçer. (Akben,2010:442)

Şanlıdal'ın bahsettiği bilgilere göre çocuğu yaşamayan aileler, çocuklarının yaşaması için, isimleri Mehmet olan kırk bir evden para toplar, bu parayla çocuğun kulağına gümüş küpe alır, çocuğun yedi yıl saçını kesmez ve yedi yaşında bu saçın ağırlığınca fakirlere para dağıtırsa çocuğun yaşayacağına; ya da isimleri Mehmet olan yedi evden kumaş alır onu diker ve yeni doğduğunda çocuğa giydirirse çocuğun ölmeyeceğine inanılır. Çocuğu yaşamayıp ölen kimseler, kızları olursa oğlan gibi; oğulları olursa kız gibi giydirildiğinde ölmeyeceğine inanılmakla beraber çocuğu olamayan kadının annesi, bir hocaya giderek tıbika yazdırır ve bu dua annesi tarafından kadına okunduğu görülmektedir. (Şanlıdal,2008:17)

Çocuğu olmayanlar evinde Mehmet adında birinin olduğu yedi evden para alırlar. O para ile çocuğa bir şeyler alırlar. Böylece çocuğun ölmeyeceğine inanılır. (K.K.10)

Hamile kalan kadınların hocaya giderek okunduğu ve (bazen) gittiği hocanın yönlendirmesiyle bazı uygulamalar yaptığı da görülmektedir.

Tıbhadan dolayı çocuğu ölen kadınlara doğum yaptıktan sonra çocuğu yaşasın diye eşinden bir parça alınıp tavada kavrulur, “baş yeme eş ye” diyerek kadına yedirilir. (Akben,2010:441)

Gebenin sırt üstü yatması eş dolandır diye yasaklanır. (Akben,2010:443)

Dinlediğimiz kaynak kişiler arasında olan Ayşe DEMİR yaşadığı ilginç bir olayı şöyle anlatıyor:

Doğumun hemen arkasından çocuğun ölmek üzere olduğu görülmüş. Simsiyah ölmek üzere olan bir bebek doğmuş. Ebe, bebeğin eşi düşene kadar beklemiş. Daha sonra bir sacı az bir ateşle ısıtmış ve sacılıktan* sonra eşi sacın üzerine bırakmış. Ebe, sacın kenarlarına ritimli bir şekilde vurarak kendince bir şeyler söylemiş ve daha sonra bebek canlanınca göbek bağı kesmiş. Bu uygulama çocuk o eşten can alsın, sese gelsin diye yapılmış olabilir.

Doğan bebek şu an 37 yaşında ve sağlık açısından hiçbir problem yaşamamaktadır.

4.1.1.1.4. Hamilelik sürecindeki inanışlar

Çocuk sahibi olabilmek için emek veren kadınlar hamilelik süreci içinde de çocuğun zarar görmemesi için bazı pratikler uyguladılar. Bu uygulamalar sadece çocuğa zarar gelmemesi için değil, çocuğun sağlıklı doğmasından cinsiyetine hatta fiziksel özellikleri açısından güzel olmasına kadar değişik konulardaki inanışlar için yapılır. Bunun konuyla ilgili halk inançları yaygın olarak kullanılırken, hemşire ve ebelerin yönlendirmesi ile uygulanan bilimsel yöntemler de görülmektedir.

4.1.1.1.4.1. Aşerme

Aşerme, hamilelik sürecinde kullanılan bir terimdir “aşerme durumu” nu karşılar. Aşermek ise “Hamilelikte bazı yiyeceklere karşı aşırı düşkünlük göstermek, çok arzulamak veya nefret etmek, tiksilmek.” olarak tanımlanmaktadır. (TDK,2005:136) Bu süreçteki bazı inanışlar ise şu şekildedir:

Aşerme, ağız tadının değişikliğinden anlaşılır. Gebe her şeyden zevk almaz, canı iyi kötü her şeyi ister. Gebeye canının istediği her şey yedirilir. Dinen de sevap sayılacağına, istediği şeyi yiyemezse çocuğun eksik, gözünün şaşı olacağına inanılır. Bunun için istenen bir şey evde yoksa komşudan dahi istenir. Sevdiği şeyleri

* Sacılamak: Sacı tutup hafif bir şekilde sallamak.

komşular ikramda bulunarak muhakkak tadına baktırırlar. Aşermesi kötü geçen (kusma, bulantı vs.) kadına nane kekik kaynatılarak içirilir. (Akben,2010:442)

Bu dönemde hamile olan kadın canının istediği bir şeyi yiyemezse bebekte bir eksiklik olacağına inanılır. (K.K.11) Cinsiyet belirlemede de aşerme dönemi önemlidir. Bir sonraki başlık olan “Bebeğin cinsiyeti ile ilgili inanış ve uygulamalar” adlı bölümde bu konuyla ilgili örneklerle ayrıca yer verilmektedir.

4.1.1.1.4.2. Bebeğin cinsiyeti ile ilgili inanış ve uygulamalar

Hamile kalan kadınlar çoğunlukla, soyunun devam etmesi için, erkek çocuk istemektedirler. Hamilelik sürecine girmeden bebeğin cinsiyeti için yapılan uygulamalar vardır. Öncelikle yukarıda da belirtildiği gibi çocuk isteyen kadınlar türbelere gitmektedirler. Bu ziyaret sırasında doğacak bebekleri erkek olsun isteyenler erkek bebek yapmaktadırlar.

Çocuğun kız mı erkek mi olacağını nasıl belirleneceği veya nasıl anlaşılacağıyla ilgili inanışlar yörede mevcuttur. Bu inanışlardan bazıları şöyledir:

Düğün sırasında gelinin kucağına oğlan çocuğu verilmesi adettendir. Böylece gelinin erkek çocuğu olacağına inanılmaktadır. (Bkz.Ek-2, fotoğraf-4) (K. K. 12)

Hamile kadının sancısı belinden gelirse doğacak çocuğun erkek kasıktan gelirse kız olacağına inanılır. Anne karnındaki çocuk çabuk oynarsa kız, geç oynarsa oğlan olacağına inanılır. Rüyasında makas ve bilezik gören bir hamilenin doğacak çocuğunun kız olacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:15)

Hamile kadın rüyasında önceden tanıdığı ölmüş bir erkek görürse oğlu, ölmüş bir kadın görür o da kendisine bir şey verirse kızının olacağına hükmedilir. (Karaoğlan,2010:126)

Kadın hamile iken bebek sağda oynarsa oğlan, solda oynarsa kız olacağına inanılır. (K.K.13)

Koyun ve keçinin çenesi ayrılır, etli çıkarsa hamile kadının çocuğunun kız; kemikli çıkarsa çocuğun erkek olacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:16)

İlk üç ayda cinsel ilişki yasaklanmakta, kocasıyla sık beraber olursa erken doğuracağına inanılmakta, beşinci aydan sonra eşe yasak verilmektedir. (Akben,2010:443)

Ayrıca karı- kocanın birlikteliğinden sonra kadın hemen sağa dönüp yatarsa erkek çocuğu olacağına inanılır. (K.K.8)

Hamile kadının karnı yayvan bir şekildeyse kızı, sivri bir şekildeyse oğlu olur. Bazı kadınlar ise hamile olduklarını öğrendiklerinde hemen hocaya gidip karnını yazdırır çocuk erkek doğsun diye. (K.K.14)

Yörede “Kız yükü tuz yükü.” derler. Bu kız çocuğunun hamileliğinin daha ağır geçeceğini gösterir. Yani bir işe başlandığında bitmesi uzun sürer, annenin eli ağırlaşır. Ancak bazı kesimlerde ise kız çocuğa hamile olan kadının üzülmeceğine, kendini yormayacağına inanılır; çünkü kız çocuğunun canı pek olurmuş. Erkek çocuğa hamile ise de annenin çok hastalanıp çok yıpranacağına inanılır; çünkü oğlan çocuğunun canı tez olurmuş. (K.K.1)

Erkek çocuk isteyenler gebeliğin üzerinden kırk gün geçmeden hocaya giderler. Hoca oğlan duası okuyup gebenin göbeğine kalemlerle yazar. Oğlan isteyen oğlan duası, kız isteyen kız duası yazdırılıp karın bölgesine konarak okutulur. (Akben,2010:443)

Çocuğun kız mı erkek mi olacağına anlamak için yere iki minder serilir, bu minderlerin birisinin altına makas, diğerinin altına da bıçak konulur. Hamile kadın altında makas olan mindere oturursa doğacak çocuğun kız; bıçak olan mindere oturursa çocuğun erkek olacağına inanılır. Ayrıca, hamile bir kadın aşırma döneminde hep ekşi şeyler yerse; kızı, tatlı şeyler yerse; oğlu olacağına inanılır. Halk arasında “Ye ekşiyi çıkar Ayişe’yi, ye datlıyı çıkar Hakkı’yı” diye bir ifade de kullanılır. (Şanlıdal,2008:15)

Yörede önem verilen diğer önemli bir gün de “koç atımı” törenidir. Burada koçun bir damat gibi düşünüldüğü ve ona göre süslenip çeşitli renkte boyalarla boyalandığı anlatılmaktadır. Nitekim söz konusu günde sürü sahiplerinin evlerinde yemekler yapıp tören alanına getirdikleri ve törene katılan kimselerle beraberce yedikleri, akabinde ise dualarla koçları sürüye saldıkları anlatılmaktadır. Ayrıca koyunların ikiz doğurmaları için koçların boynuzlarına elma takılmaktadır. Ayrıca tören sırasında sürüye katılan koçların üzerine kız çocukları bindirilirse doğacak kuzuların dişi, erkek çocuklar bindirilirse doğacak kuzuların erkek olacağı düşünülür. (Karaoğlan,2010:133)

Oğlan doğuran kadın kimi kesimlerde kız doğurandan üstün tutulur. “Oğlan doğuran ad (at) gibi kız doğuran id (it) gibi yatar.” ifadesi de bu konuyla ilgilidir. Diğer bir ifade ise “Oğlan doğurdum ellere, çal kıcını yerlere.” sözüdür. (Şanlıdal,2008:16)

“Oğlan doğurdum ellere, çal g..tünü yerlere” deyişi yörede erkek çocuk doğuran birinin ayrıcalığını ifade ederken “Tarlada buğdayım var deme, biçip ambara koymayınca; oğlum var deme, el kızını koynuna girmeyince.” deyişi erkek doğurduğu için abartılı bir şekilde gururlanan kadınlara uyarı niteliğinde söylenir. “Oğlan anası raf elması kız anası yer alması...”, “Gız gızıl arı, oğlan oğul balı.” gibi ifadeler de yine yörede kız ve oğlan çocuklarına bakış açısını gösteren diğer deyişlerdir. (K.K.2)

Doğum süreci içinde “hamilelik dönemi” inanışlar açısından çok zengindir. Çünkü çocuğun tüm fiziksel özellikleri bu dönemde belli olur. Çocuğun bu özellikleriyle ilgili bazı inanışlar ise aşağıdaki gibi örneklendirilmiştir:

Hamile kadın balık yerse bebeğin gözü güzel, hurma yerse gözleri iri, çağla yerse gözü göv (mavi) olacağına inanılır. Gebeye “Güzele bak güzel olsun, ayva ye gamzeli olsun, elma ye yanakları kırmızı olsun” diye öğüt verilir. (Akben,2010:442-443)

Gebelik esnasında ve loğusalıkta kırkı çıkıncaya kadar bebeğin ve annenin ömrü kısılır diye saç kestirilmez, fotoğraf çektilirmez. Gebenin sakız çiğnemesi, çekirdek kırması, çocuk “çenesiz” olur diye yasaklanır. Gebe, bir kimsenin uzuv eksikliğiyle alay ederse doğacak çocukta da bu eksiklik olur korkusu vardır. (Akben, 2008:443)

Bebek karında ilk oynadığında, anne kimi gördüyse bebeğin ona benzeyeceğine inanılır. (K.K.15) Ayrıca bebeğin bu ilk oynayışına kadar geçen sürede lekesi çıkacak bir şey yenir ve lekesini anne üzerine sürerse çocuğun da aynı yerinde leke olur. Aynı inanç bazı kadınlarda dokuz ay için geçerlidir. Anne aşerirken ciğer (bazı kişiler vişneyi de kabul etmektedir) yer de bir yerine sürerse çocuğun da aynı yerinde, aynı şekilde leke olur. Bu konuyu anlatan Saadet PABUÇCU hamileliği sürecinde ciğer yedikten sonra elini bacağına sürmüş, doğan kızında aynı yerde, aynı şekilde bir leke bulunmaktadır.

Doğacak bebeğin güzel veya çirkin olmasının da yine hamilelik sürecinde yapılan uygulamalara bağlı olduğuna inanılmaktadır. Hamilelik sürecindeki kadın yaratıklara, hayvanlara özellikle de boynuzlu olanlara bakmaz, çocuk da şekil bozukluğu olmasın diye. (K.K.16) Ördeklere bakıldığında da çocuğun ayaklarının perdeli olacağına inanıldığı için ördeklere de bakılmaz. (K.K.14) Çocuk çirkin olmasın diye bunların yapılmamasına özen gösterilirken güzel çocuk fotoğraflarına

bakan annenin bebeğinin güzel olacağına inanılır. (K.K.16) Kırmızı elma dolunaya karşı yenirse de bebek güzel doğar diye inanılır. (K.K.17) Elma yanaklı olsun diye elma, gamzeli olsun diye ayva yenir. (K.K.12) Anne- babadan hangisi diğerini daha çok severse çocuğun ona benzeyeceğine inanılır. (K.K.18) Bu inanış ve uygulamalar sayesinde güzel bir bebeğe sahip olmak umut edilir.

Çocuğun görüntüsüne bile bu kadar özen gösterilirken tabii ki ömrü için de bazı pratikler yapılmaktadır. Anne adayını çocuğunun ömrü kısalsın diye saçını hamilelik boyunca kestirmez. (K.K.20) Annedeki mide yanması ya da ekşimesi çocuğun saçlı olacağını gösterir. (K.K.21)

Hamilenin doğumu yaklaştığında beline adına “Fadime ana” kuşağı denilen bezden yapılmış bir kuşak bağlanırsa doğumun kolay olacağına inanılır. Aynı kuşağın çocuğun kundağı ya da beşiğine bağlandığında da çocuğun güven içerisinde ve sağlıklı bir şekilde büyüyeceğine; zira çok sayıda doğumda ebelik yaptığına inanılan “Fadime anamızın” kendi çocuklarını da bu şekilde büyüttüğüne inanılır. (Karaoğlan,2010:126)

Eskiden, kadın doğum yapmadan önce o evin tüm zahirelik ihtiyaçları karşılanırmış. Loğusa döneminde bu işler yapılırsa loğusayı değirmen kırkısı basar diye inanılmaktadır. (K.K.1)

Cinsiyet tayini için yörede şöyle bir fıkra* anlatılır: “Rivayete göre Cennet isimindeki mahalle ebesini gece yarısı evinden birileri gelip çağırır. Kadın meslek icabı gece bile görevini icra etmeye gider. Neticede bir eve götürülür. Kadın eve girince şaşırır. Çünkü çağırılanlar insan değil Maraş tabiriyle goncolozlardır**. Bir kadın doğum yapacak, goncoloz ailesi başına toplanmış oğlan çocuğu beklemekteler. Eğer bu çocuk oğlan olmazsa vay hâline diye ebe Cennet’i tehdit de ederler Doğum eylemi başlar, ebe bakar ki çocuk kız. Kadıncağız pratik olarak bir balmumu ister. Getirilen balmumundan bir çocuk pipisi yapar. Oğlan oldu deyip gider. Aradan çok geçmeden balmumu erir, çocuğun gerçek cinsiyeti ortaya çıkar. Goncolozlar her gece ebenin peşine düşerek evin puharisinden şu tekerlemeyi söylerler.

“Bal mumumdan pipi yapan Ebe Cennet
Eridi mumu, göründü aslı” (Akben,2010:444)

* Burada fıkra olarak adlandırılan bu tür aslında bir “memorat”tır.

** Goncoloz: Yörede cin veya kötü ruh anlamında kullanılır.

4.1.1.1.2. Doğum sırasında görülen bazı inanış ve uygulamalar

Çocuk için kahge bezinden alt bezleri dikilir. Bebe basmasından dikilen önu düğmeli fistan, mermerşahi denilen ince pamuklu kumaştan yapılan köynek, bebeğin başına örtecek üçgen tülbent, patiska bezden kundak, muşamba; kollarını sarmak için üçgen kuşak hazırlanır. Eskiden muşamba tedariki zor olduğundan bal mumu tavada eritilerek bir veya iki beze sürülür. Bu bez muşamba vazifesi görür. Bebeğin altının ıslaklığı kıyafetlerine geçmesin diye kullanılır. Ailelerin gelir durumuna göre pamuklu kıyafet eskilerinden de bez yapılabilir. Ayrıca kış mevsiminde kullanılmak üzere yün örgü kazaklar yapılır. (Akben,2010:444)

Bebeğin yatacağı beşik ise kız annesi tarafından hediye olarak alınmaktadır. Kız evi tarafından bebek için hazırlanan ne varsa (yastık, yorgan, çarşaf, kıyafet vb.) beşiğin içerisine bırakılarak beşik süslenmekte ve ailedekilerden biri tarafından anne adayına götürülmektedir. Hazırlıklar sadece kızın annesi tarafından yapılmamaktadır. Kaynana da bebek için yine bu tür hazırlıklar yapmaktadır. Ayrıca kızın annesi eğer doğacak çocuk ilkse bu hazırlıkları kendisi üstlenir. Buna “beşik hazırlığı” (Akben, 2010:444) denir. Bebeğin doğduğu hafta içerisinde beşik doğum hediyesi olarak anneye gönderilir. Beşik gelen hazırlıklar kaynana tarafından sergilenerek komşulara, eşe dosta gösterilir. Beşiği getiren kişiye küçük bir hediye verilir. (K.K. 22)

Doğum anında yapılan bir uygulama ise doğum öncesinde anne adayının annesinin doğuma götürülmemesidir. Eğer giderse doğumun zor geçeceğine inanılmaktadır. (K.K.18)

4.1.1.1.3. Doğum sonrası görülen inanış ve uygulamalar

Bebeğin dünyaya gelmesi bütün ailelerde telaşlara, heyecanlara neden olur. Bu dönem görülen uygulamalar açısından oldukça zengindir. Doğumu yaptıran ebe aile için çok kıymetlidir.

Eğer ailenin gelir durumu iyiye çocuğun her doğum gününde ebeye hediye alınır. İlerde, eğer ebe sağ ise çocuk kendi harçlığından biriktirerek her yıl bir hediye alır. (Akben,2010:45) Günümüzde hastanelerde yapılan doğumlarda ise doğum sırasındaki ebe ve sonrasında yardımcı olan hasta bakıcı aile tarafından ufak da olsa ödüllendirilir. Bu ödül duruma göre para, yağlık* vb. olabilir.

* Yağlık: Yörede yazma, başörtüsü anlamında kullanılmaktadır.

4.1.1.1.3.1. Ad koyma

Bebeğe verilecek isim, onun hayatını ve karakterini etkileyeceği düşüncesiyle büyük bir titizlik ister. Bebek dünyaya gelmeden önce ismi anne ve baba tarafından kararlaştırılır. Birçok aile kıyamet gününde hesabı sorulacağı inancı ile Kur'an-ı Kerim'de geçen ve anlamı güzel olan sözcükleri isim olarak seçer. (K.K.4) Bazı ailelerde doğacak bebeğin adını aile büyükleri belirler. Ailede sevilen biri öldüyse doğan ilk çocuğa onun ismini koymaya çalışırlar. Ya da aile büyüklerinden sevilen birisinin adı isim olarak bebeğe konur. (K.K.23) Bebek dünyaya geldikten sonra bir iki gün içerisinde adının konması gerekir. Bunun için abdestli, namazlı, Kur'an okumayı bilen bir aile büyüğü ve dostu ya da bir hoca tercih edilir. (K.K.9) Ad konmadan önce evde hazırlık yapılır. İkram etmek için içecek bir şeyler ve pastalar hazırlanır. Aile yakınlarından bazıları misafir olarak davet edilir. Çocuğa ismini koyacak kişi geldikten sonra bebek ona teslim edilir. (K.K.12) Yörede yeni doğan çocuğun doğumundan birkaç gün sonra sağ kulağına ezan, sol kulağına da kamet okunduktan sonra çocuğa aile büyüklerinin önereceği bir isim konulur. (Karaoğlan,2010:133) Bu uygulamadan sonra ikramlarda bulunur, ismi koyan kişiye de anne-baba tarafından hediye verilir. (K.K.23) Böylece bebeğe ad koyma ritüeli gerçekleştirilmiş olur.

Bazen de bu isimler ailenin kalbinden geçen dilekler ve istekleri yansıtır. Örneğin ailenin hep kız çocukları oluyor da artık olması isteniliyorsa son doğan kız çocuğunun adı, döne, döndü, Songül konulur. Sürekli çocukları ölen aile, doğan son çocuğun adını Umut, Dursun, Durdu, Hakverdi, Tanrıverdi şeklinde koyarlarsa artık çocuklarının ölmeyeceği varsayılır. Aile artık yeterince çocuğu olduğunu düşünüyor ve bir daha çocuk olmasını istemiyorsa son doğan çocuğun adı yeter, Soner, Songül, Kafiye, Kifayet, İmdat konulur. (Karaoğlan,2010:133)

Kadın tıbıhalıysa, çocuğu durmayıp defalarca ölmüşse, yaşasın diye adını Duran, Dursun, Yaşar koyarlar. Üst üste kız olursa oğlana dönsün diye Yeter adı konulur. Çocuğun doğumu mübarek güne denk gelirse o günün veya gecenin adı konur: Cuma, Bayram, Mevlüt, Ramazan, Kadir, Kadriye, Recep vs. İsim koymada aile bir araya gelirse, amca, hala; dayı, teyze gibi yemek ikramı da yapılır. (Akben,2010:449)

Kutsal bir günde veya ayda doğan çocuklara ise o özelliği yansıtacak adlar verilir: Şaban ayında doğan bebeğe Şaban adı, Ramazan ayındakine Ramazan adı,

Mevlüt Gecesinde doğan bebeğe Mevlüt veya diğer kandillerden Berat Kandilinde doğana Berat adının verilmesi vb. (K.K.24)

4.1.1.1.3.2. Tuzlama

Bebeğin doğumundan sonra uygulanan âdetlerden bir diğeri ise tuzlamadır. Tuzlama kırklama veya sünnet kadar tören havasında gerçekleştirilmese de aile içinde bebeğin annesi ve ona yardım eden kendi annesi veya kayınvalidesi eşliğinde yapılır.

Bebeğin doğumundan birkaç gün sonra (genellikle ilk hafta içinde) bebek tuzlanır. Bu işlem için bebeğin kıyafetleri çıkarılır. Daha sonra ellerine, koltuk altlarına ve vücuduna biraz tuz sürülür. O haliyle kundağa sarılarak beş-on dakika kadar bekletildikten sonra bebek yıkanır. (K.K.22) Tuzla bekletilmesindeki farklı bir inanış ise çocuğun sağlam ve pişkin olması dileğidir. (Emirmahmutoğlu,1997:3) Bazı aileler buradaki tuzun içerisine şeker ya da kaymak da katarlar, çocuğun tatlı olacağına inanırlar böylece. (K.K.14)

Bu uygulamadaki amaç bebeğin ileriki yaşlarında terinin kötü kokmamasıdır.

Tuzlama işlemine bazı ailelerin bebeğin kısmetinin açık olması, başkalarına şirin görünmesi niyetiyle tuz içerisine biraz da bal veya şeker koyulduğu görülmektedir. (K.K.14)

4.1.1.1.3.3. Allatma

Yörede “allatma” olarak bilinen uygulama yeni doğan bebeğin sarılık olmasını engellemek için yapılan uygulamalardır. Yeni doğan bebeklerin bazen uykuları sırasında irkildikleri görülür. Allatma bebeklerin uykuları sırasında bu şekilde korkmalarını engellemek için de yapılmaktadır. Allatılacak olan bebek doğumdan üç/yedi gün içerisinde aileden biri tarafından üç gün üst üste “alcı”ya* götürülerek allatılır. (K.K.1)

Sarılık için alnının ortasında jiletle küçük bir çizik atılır kan akıtılır. Çiziğin içine sarımsak suyu damlatılır. (Akben,2010:450)

“Ocak” denilen evden odun külü alınıp suya konulur. Loğusanın ve bebeğin çamaşırları bu küllü suda yıkanır. Bazen yıkama suyuna cırt atan suyu sıkılır. Çocuk sararırsa günde üç dört defa güneşe konulur. Sarılığı geçene kadar üzerine sarı bez örtülür. Altın takılır. Bebeğin boğazına sarı ip bağlanır, yüzük takılır. Sarı iplikle

* Alcı; halk arasında hoca olarak tabir edilen kişilerden farklı olarak sadece bebekleri allama işi ile ilgilenmekte, korkuları gitsin veya sarılık olmasın diye bebeğe dualar okumaktadır.

boynuna sarımsak bağlanır. Sonra da üç gün boyunca allatmak için “alcıya” götürülür. Alcı eline bir bıçak alır bıçağı bebeğin üzerinde gezdirerek duasını okur. Böylece sarılığın gideceğine inanılır. (Akben,2010:450)

Çocuk yedi günlük olunca sarardığında sigara kâğıdı yakılır. Onun üzerinde “melefe” iğnesi ısıtılır, çocuğun topuğuna birkaç defa değdirilir. Başka bir pratiğe göre sarıçiçek suyuna banyo yaptırıp, suyundan bebeğe içirilir. Al basmasına önlem olarak, çocuğun yüzüne yedi gün ya da kırk gün bitene kadar sarı bir bez örtülmektedir. (Akben, 2010:450) Yine çocuk yedi günlükken alcıya götürülür. Alcı, yedi renk ipliği bağlar, böylece çocuğun sancısı bağlanmış olur. (K.K.2) Sancının bu şekilde kesileceğine inanılmaktadır.

Doğum sonrasında anneye kırmızı bir şeyler giydirilir veya başına kırmızı kurdele takılır al basmasın diye. Bebeğe de sarılık olmasın diye sarı bir şeyler giydirilir, yüzüne sarı bir şeyler örtülür ya da yanına sarı bir lamba yakılır. (Bkz. Ek-2, fotoğraf-5) (K.K.25)

Bebek doğduğu günden itibaren ilk yedi gün hocaya götürülür. Al basmasın, sarılık olmasın diye okutulur. Ya da hocaya götürüldüğü ilk gün yedi renk ipe 41 düğüm atılır. Bu ipler beşiğin altına konur. Üç gün sonra bebeğin okunması için tekrar hocaya gidilir. (K.K.2)

4.1.1.1.3.4. Kırklama

Bebeğin ilk yıkama işi doğumdan 5-10 dakika sonra yapılır. Çocuğu yıkarken ayaklarından tutup baş aşağı sallandırmak adettir. Bu iş yapılırken “Boynu ve kolları uzun olsun” denir. (Şen,2005:80) İlerleyen zamanlarda ise bebeğin doğumundan sonraki kırkıncı gün bebek özel kutlamalarla yıkanarak bir nevi kutsanmış olmaktadır.

Kırkı çıkan anne ve bebek için de neredeyse tören denecek uygulamalar yapılmaktadır.

Bebeğin bulunduğu odaya kırk tane taş, ayna, kilit, kırk deliği olan bir süzgeç getirilir, çocuğun başında gezdirilir. Bu işlem ilk yedi gün banyosunda yapılır. Bakır kovanın üzerine tülbent veya kalbur konulur üzerine su dökülür. Bu suyla hem bebek hem de anne yıkanır. Yirmi gün sonra “oğlan arı, kırk yarı deyip” çocukla loğusa banyo yaptırılır. Yıkandıktan sonra ağ sütün (temiz süt) geldiğine inanılır. Anneye gusül abdesti aldırılır. Yedinci, yirminci ve kırkıncı günde aynı işlem yapılır. Banyo suyu dokuz defa tastan geçirilir. Bu su anne ve bebeğin yıkanmasında kullanılır. (Akben,2010:451)

Çocuk kırklaması için yapılan diğer bir uygulamada ise toplanan kırk tane taş suda yıkanır. O su ile çocuğa abdest aldırılır. Yıkanan taşlar ise bir süzeğe konur. Bebeği yıkarken dökülen su bu süzekten geçirilir. “Su aşağı doğru, bebek yukarı doğru büyüsün” diyerek iyi niyetlerde bulunulur. (K.K.7) Böylece kırklama töreni tamamlanmış olur.

Bazı aileler “kırk hamamı” yaparlar; ebeyi, doğumda emeği geçen kişileri, akrabaları, kırk hamamına davet ederler. Hamamcıya kırk hamamı yapılacağı haberi önceden verilir. Hamamın en güzel kurnasının hazırlanması istenir. Hamama yiyecek içecek götürülür. (Akben,2008:451)

Bazı ailelerde kırkı çıkan anne ve çocuk özenle süslenir, gelecek olan misafirler için hazırlanır. Gelecek misafirler çoğunluğu komşulardan oluşan eş- dost çevresi ve yakın akrabalardır. Misafirler gelince yenilir, içilir. Misafirler kalkmadan önce de anne ve bebek oturulan odanın ortasına geçer. Bebek bakır bir leğen içerisinde başından keseden geçirilerek dökülen 41 tas su ile yıkanır. Burada tasın da bakır olması gerekir. Kırklanan bebeğin yıkandığı bakır leğene komşular giderken bebek bereketli olsun diye bozuk para atarlar. (K.K.14)

Kırkinci gün sonunda hamama gidilmeyecekse çeşmenin başında ateş yakılıp su ısıtılır. Su ısıtılan kazanın içine kırk tane taş sayılarak atılır. Evde loğusanın ve bebeğin kullandığı kirli sayılan ne varsa yıkanır. Aynı suyla loğusa ve bebek de yıkanır. Daha sonra bu sudan evin her tarafına serpilir kırk basmasın diye. Bundan biraz kabın içine alınır, biraz tuz atılır. Loğusanın bütün gövdesine bu karışımdan sürülür. Loğusaya gusül abdesti aldırılır. Yatağına yatırılıp terletilir. (Akben,2010:451)

Bebeğin kırklanacağı tasa 40 defa el değdirilip, 41. 'de bebeğin üzerine dökülür. Bazı yerlerde kırklamak için bebeğin başına elekten geçirilen su dökülür. Ya da 40 günü dolan bebek için su ısıtılır. Isınan suya kırk tane taş konur, bebek dualar eşliğinde yıkanır. (K.K.11)

Loğusa için bir kabın içine kabuğuyla birlikte yumurta kırılır. Sarımsak ezilir. Aktariye dükkânından alınan yedi türlü aktariye bunun içine atılarak karışım yapılır. Bu karışımdan loğusanın tüm vücuduna sürülür. Bir süre bekletilir. Daha sonra banyo yaptırılır. Hamam kurnasındaki çeşmeye kese bağlanır. Çunura suyun akışı böyle sağlanır. Banyo suyunun içine kırk tane taş, kırk tane arpa veya buğday atılır. Bu suya parmak ucuyla kırk defa vurulur. Suyun havuzdan biraz taşması

sağlanır. Loğusa ve bebek bu suda yıkanır. Sıkı sıkıya havluya sarılarından giyinecek bölüme geçirilir terletilir. Çocuk da anneye birlikte giydirilmek üzere birlikte çıkarılır. Natır kırkı çıkan kişiye, hamama girerken mezerini verir, yıkanması için yardımcı olur, çıkarken de havlusunu tutarak bahşişini alır. Bu arada bebeğin ve loğusanın üşütülmemesine çok dikkat edilir. Hamamdan eve dönünce yağ pekmez yedirilir. Yatağının içine yatırılarak üstü örtülüp terletilir. (Akben,2010:451)

4.1.1.1.3.5. Temra

Doğum sonrasında tibaren ilerleyen yıllar boyunca çocukların vücudunda bazen yaralar çıkar. Temra, genellikle yüzün dudak çevresine çıkan kuru bir kızarıklık şeklindeki yaraya denir.

Bu yara çıktığında temra duası bilen ve elinin, tükürüğünün şifalı olduğu bilinen birilerine çocuk okutulur. Temra okunurken, kişi işaret parmağını temra üzerinde gezdirerek onu halka içinde alır, bu arada da “temra duası” okur.¹ İşaret parmağı ile halka içine alınarak temranın daha fazla alana yayılması engellenmiş olur. Bu sırada “Benim elim değil Fadıma anamızın eli.” diyerek şifa niyetinde bulunur.²

Bu uygulama üç çarşamba tekrarlanır. Eğer temra az ise on beşgün içerisinde yine üç gün okunarak uygulama taamlanır. (K.K.1)

4.1.1.1.4.Çocukluk ile ilgili inanış ve uygulamalar

Şiddetli dolu yağarken annesinin ilk çocuğu olan birisi yağın doludan alır bıçak ya da makasla ikiye keser de “açıl dağlar açıl” derse dolu yağmasının duracağına, ya da “ben anamın ilkiyim, kara kara tilkiyim” diyerek yağın doludan bir tane yerse dolunun kesileceğine inanılır. (Karaoğlan,2010:135)

Çocuk eline süpürge alıp evi süpürmeye başlarsa misafir geleceği düşünülür. (Şanlıdal,2008:24)

Gelişmeyen çocuklar kırk bastı diye kırk kuyusuna götürülüp kuyunun suyuyla yıkanır, böylece gelişme süreçlerinin normale döneceğine inanılır. Kaynak kişilerimizden Solmaz Nedirli eskiden bahçeli ahşap bir evde (bu tipteki evler

¹ Kaynak kişimiz, temra için hangi duaların okunduğunu temra iyileştirebilmek için el alan kişilere söyleyebileceğini belirtti. Temra okuyamayacak kişilere duaların adı söylenmemektedir.

² “Benim elim değil, Fatma anamızın eli” ifadesi İslamiyet öncesinde Orta Asya’da Umay Ana olarak karşımıza çıkmaktadır. İslamiyet’in kabulü ile “Umay Ana”nın kutsallığının Hz. Muhammed’in kızı Fatma’daki pir olma özelliğine dönüştüğünü yani kamlığın İslâmî forma büründüğünü görmekteyiz. (Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz: Kadın Kamlar’dan Göçerevli Türkmenler’de “Ebelik”Kurumu’na Dönüşüm. Yrd. Doç. Dr Ruhi Ersoy)

mimari açıdan geleneksel Maraş evi olma özelliği gösterir) oturduklarını bahçelerinde bulunan kuyunun bu uygulama için kullanıldığından bahsetmektedir.

Tavşan pisliği veya kaplumbağa yumurtası yedirilen çocuğun, altını ıslatmayacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:25)

İlk dişi üstten çıkan çocuk, birisi tarafından yüksekçe bir yerden atılır, aşağıda bir başkası tarafından tutulursa, çocuğun dişlerinin normal seyrinde çıkacağına, yeni dişleri zamanında çıkmayan çocuğa, diş hediği pişirilip bu hedikten birazı da ipe dizilerek çocuğun omzuna asılırsa çocuğun dişlerinin çıkacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:26)

Çocuklar yürümeye başlarken “yürüteç” adında ahşaptan yapılan bir araçtan faydalanılır. (K.K.2) (Bkz: Ek-2, fotoğraf-6)

Çocukları uyutmak için ahşap veya demir beşik (Bkz. Ek-2, Fotoğraf-7,8) kullanılır. Bu beşiklerin içerisine çocuk için yapılmış küçük döşek serilir. Bir de yastık yerleştirilir. Çocuk içerisine yatırıldıktan sonra da sallanarak uyutur.

Çocukların uyutulması için ayrıca ev içerisine salıncaklar kurulur. Bu salıncaklar bazen bahçeye veya gidilen piknik yerlerinde de kurularak çocukların salıncakta uyutulması sağlanır. 5-6 yaşlarına gelen çocuklar ise bu salıncaklarda sallanarak eğlenirler. (Bkz. Ek-2, Fotoğraf-9)

Sürekli ağlayan çocuğu susturmak için yedi renkten yapılmış kumaşa yedi düğüm atılır ve çocuğun boynuna atılırsa veya az konuşmasıyla bilinen birisi tarafından, Çarşamba günü birlikte ağzına vurulursa çocuğun ağlamasının kesileceği bilinir. (Şanlıdal,2008:24) Çocuğun sebepsiz yere sürekli ağlaması, özellikle yüksek sesle ağlıyorsa, bir çok ailede uğursuzluk olarak düşünülür ve kötü bir şeyin habercisi kabul edilir.

Toprak yeme alışkanlığı olan çocuğun, omzuna küçük toprak torbası asılırsa toprak yemeyi terk edeceğine inanılır. (Şanlıdal,2008:26) Küçükken toprak veya kâğıt yeme alışkanlığı olan çocuğun ileride çok zeki olacağına da inanılmaktadır.

Ateşle oynayan çocuğun altını ıslatacağına inanılır. (Karaoğlan,2010:131)

Ateşi çıkan çocuğun ateşinin geçmesi için, gece bir bezin üzerine dut silkelenir, bu sırada bezin bir ucundan da çocuğa tutturulursa ateşinin geçeceğine inanılır. (Şanlıdal,2008:25)

Delikli Taş olarak adlandırılan ziyaret yerlerinden diğer bir tanesi ise Mürsel köyünün bir buçuk iki kilometre kuzeyinde “Ağılkaya” mevkiinde yer

almaktadır. Ziyarete öksürüğü olan çocuklar götürülmekte duası yapıldıktan sonra delikten üç defa geçirilmekte ve böylece öksürüğünün kesileceği düşünülmektedir. (Karaoğlan,2010:140)

Konuşmayan çocuğun konuşabilmesi için, kuyumcuya cami kapısının anahtarı yaptırılır ve çocuğun boynuna asılırsa, çocuğun kısa süre içerisinde konuşacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:25)

Eski dönemlerde çocuğun saçının 4-5 yaşına kadar cinsiyeti belli olmasın diye kesilmediği görülür. (K.K.1)

Eğer bir cenaze varsa çocukların cenazenin bulunduğu odaya veya eve götürülmesi hoş karşılanmaz. Hatta birçok ailede çocuk cenazenin bulunduğu odaya çok yakını bile olsa girdirilmez. (K.K.9)

Zamanı geldiği halde çocuk hâlâ yürümüyorsa bir cuma vakti çocuk ayakta tutulup bacaklarının arasından yumurta geçirilir. Ya da 3 cuma vakti kilit açılır. Bazı ailelerde ise çocuk iki, iki buçuk yaşlarında hâlâ yürümezse damın olduğundan kible yönünde sallandırılır. Bu arada:

“Allah’tan ayak

Demirden dayak

Allah bu çocuğa hayırlı bir ayak...” diye mani söylenir ve tekrarlanır.

Aşağıdan birileri çocuğu alır ve elinden tutup yürütür. (K.K.1)

Yürüyemeyen çocuk, Cuma günü Kible’ye doğru üç kere sallanırsa yürüyeceği düşünülür. Bu konuda yapılan başka bir uygulamada ise, çocuğun ayağına ip bağlanıp eline bir dürüm verilerek ayakta durması temin edilir. Bu sırada bebeğin yanından hızlıca kaçan birisi ipi keser; sonra çocuğun elindeki dürümü de alarak kaçmaya devam eder ve bu sırada dürümden de yerse çocuğun kısa sürede yürüyeceğine inanılır. (Şanlıdal,2008:25) Bu konuyla ilgili diğer bir uygulama da ise çocuğun önünde simit kırılır. Her parçası bir çocuğa verilir. Çocuklar birbirlerinden simit almak için koşarlar. Bu sırada yürüyemeyen çocuğun da onlara katılarak yürümeye başlayacağına inanılır. (K.K.26)

Sakat doğan çocukla ilgili olarak yöre ve çevresinde çeşitli inançlar vardır. Türkoğlu çevresinde sakat doğan çocuğun için büyük velilerin türbeleri ziyaret edilir. Onlar vasıtasıyla Allah’a dua edilir. Çocuğun iyileşmesi için koyun, keçi vs. kurban edilir veya daha başka adaklarda bulunulur. Çocuk iyileştiği zaman bu adaklar yerine

getirilir. Bundan ayrı olarak hocaya götürülür, okutulur ve muska yazılır. (Gökhan, 2009: 299)

4.1.1.1.4.1. Diş hediği

Bazı ailelerde ise bulgurluk buğdaydan yapılan diş hediği şeker ve yemişlerle süslenir ve yeni dişi çıkan çocuğun Cuma günü başına dökülür. (Şanlıdal,2008:26)

Çocuğun dişi çıkmaya başladığında ilk gören kişi dişleri sağlam olsun diye çocuğa hediye olarak bakır bir kap alır. Diş çıktığında da hedik kaynatılır ve komşulara dağıtılır. Bu çocuğun bereketli olacağı inancıyla yapılır. Komşular dağıtılan hediğin karşılığında hedik kabına hediye bırakır. (K.K.9)

Çocuğun dişleri birkaç yıl sonra düşmeye başlar. Düşen bu dişlerden ilki yastığının altına konulur. Dişle birlikte hediye olarak para veya altın konur. (K.K.26)

4.1.1.1.4.2. Sünnet

Sünnet, erkeklige adım atmak olarak nitelendirildiği için toplumumuz tarafından çok önemsenir. Bu yüzden çocuğun erkeklige adım atması her yörede kendilerine has adetlerle kutlanılır. Birçok yörede olduğu gibi Maraş'ta da sünnet yapılan çocuğa kına yakıldığı görülmektedir.

Kahramanmaraş'ta erkek çocuklar genellikle küçük yaşlarda en geç 7 yaşında sünnet edilir. Sünnet işi genellikle abdal denilen yerli giptiler tarafından yapılır. (Emirmahmutoğlu,1997:4)

Çocuk için bir kirve seçilir. Kirve sünnet töreni boyunca çocuğun tüm ihtiyaçlarını karşılar. Sünnet evde yapılır. İsteğe bağlı olarak sonrasında düğünle kutlanır. (K.K.26)

Eğlenceye sünnet olacak çocuğun arkadaşları akrabaları ve davetliler katılırlar. Eğlencede çocuğun avuçlarına kına yakılır. Sünnet hayata bir nevi yeniden başlamanın göstergesidir. Başlangıcın tertemiz başlaması açısından kına yakma geleneği bu alanda da uygulanmaktadır. (Çeltik,2010:108) Ancak bu uygulamaların son yıllarda çok yaygın olarak uygulanmadığı görülmektedir.

4.1.1.1.4.3. Nazar

Nazar, "Belli kiselerde bulunduğu inanılan, insanlara, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, mala mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç." demektir. (TDK, 2005:1459)

Göz değmesi olarak da bilinen “nazar”ın çocuklara zarar verdiği hatta onları hasta ettiğine inanılır. Bu yüzden doğumdan itibaren çocukları nazardan korumak için değişik yöntemler kullanılır.

Bu çerçevede beşikte yatan çocuğu nazardan korumak için beşiğine “beşik taşı” denilen delikli taş, iğde dalı, göz boncuğu, it boncuğu, deniz kabuğu, maşallah, hurma çekirdeği vb. bağlanmakta böylece nazara uğramayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çocuklar için üçgen şeklinde “nazar muskaları” (Bkz: Ek-2, fotoğraf-10) yapılarak çocuğun omzuna ya da boynuna asılmaktadır. Yaşlı ve tecrübeli kadınlar tarafından yapıldığı söylenen muskaların içerisine; yedi adet arpa, yedi adet odun kömürü, göğ boncuk, it boncuğu, göz boncuğu, tavuk dışkısı ve dillendirmesinler diye de dil (anahtar) konulmaktadır. Yine aynı şekilde çocuğu nazardan korumak için yüzünün yıkanmadığı, görünmeyecek şekilde boynuna, koltuk altına kazan karası çalındığı belirtilmektedir. (Karaoğlan,2010:131)

Diğer taraftan Gökşun ve çevresinde çocukları nazardan korumak için de oldukça farklı yöntemlerin uygulandığı görölmektedir. Yörede hastalıkların çoğunun nazar değmesi sonucu oluştuğuna inanılmaktadır. Nazar değdiğine inanılan kimsenin bu durumdan kurtulması için bölgede birçok pratiğin uygulandığı söylenmektedir. Bunlar arsında “köz sayma”, “hamur çevirme”, “kurşun dökme” sayılabilir. Köz sayma işleminin için; içerisi su dolu bir kova hazırlanır, ateşte yanmakta olan közler nazar değmesi muhtemel kimselerin isimleri sayılarak suya atılır. Atılan köz suyun dibine çökerse falancanın nazarı değmiş denilir. Bu sırada sudan çıkan duman çocuğun burnuna tutulur, biraz da aynı sudan çocuğa içirilir, sonrasında ise su, içerisindeki közlerle beraber sürekli gidip gelinen ve ayak basılan kapının eşiğine dökölür ve böylece çocuğun hastalığından kurtulacağı düşünölür. Yörede havale geçiren çocuğun da nazar değmesi sonucunda bu hale düştüğüne inanılır. Bu durumda olan çocuğun annesi ya da yakınları ellerine bir parça hamur alır ve hamuru elleriyle çevirerek Fatiha, İhlâs, Felak, Nâs surelerini okurlarsa çocuğun hastalıktan kurtulacağı düşünölür. (Karaoğlan,2010:131) Nazar için köz sayma işleminin benzer uygulamalar ile Kahramanmaraş merkezinde de görölmektedir.

Kurşun dökme ritüelinin değişik bir uygulaması Kahramanmaraş merkezde şu şekilde görölmektedir. Öncelikle derin ve geniş bir kaba (demir, aliminyum vb. leğen türünde bir kap) nazar için kurşun dökülecek bebeğin isteğe bağlı olarak birkaç parça kıyafeti konur. Çocuğun geleceği su gibi berrak ve bereketli olsun diye bakır

bir tas içinde su, aydınlık olsun diye bir ayna, kötü ruhlardan korunsun diye ağzı açık bırakılmış bir makas ve anahtar konulur. (Bkz: Ek-2, fotoğraf-11) Bu kabın üzeri geniş bir tepsi ile kapatılır. Eritilen kurşun tepsiye dökülür. Daha sonra eritilen bu kurşunla “kurşun atma” eylemi üç defa tekrarlanır. (Bkz: Ek-2, fotoğraf-12) Dökülen kurşundan koparak ayrı bir parça halinde düşen kurşun parçaları “nazar eden gözü” simgeler ve ayrı olarak kurşunu attıran kişiye verilir. Nazara engel olsun diye cüzdanında taşıması veya bebeğin yastığının altına konması istenir. (K.K.27)

Başka bir uygulama ise “kurşun dökme”dir. Bu uygulamada ise aynı şekilde hazırlanan kap ve üzerindeki tepsi kullanılır. Tepsinin üzerine içinde su olan bir kavanoz konulur. Eritilen kurşun bu defa suyun içine dökülür. Eğer dökülen kurşun top top olursa top gibi olan her bir parça bir kem gözü, nazarı simgeler. (Bkz: Ek-2, fotoğraf-13) Kurşunun döküldüğü sudan bebeğin kıyafetlerinin üzerine serpilir, ayrıca suyun bir kısmı bebeğin banyo yaptırılırken kullanılması için kurşun döktüren kişiye verilir. Yıkandığı suya bu kurşun suyu eklendiğinde bebeğin nazarın etkisinden kurtulacağına inanılır. (K.K.27)

Nazardan korunsun diye çocuklara anneleri veya yakınları tarafından 3'er defa Felak ve Nâs sureleri okunup çocuğa üflenir. (K.K.12)

Şayet bir çocuk konuşmadan yatıyor ve gözlerinden yaşlar geliyorsa; sürekli bağırıp ağlıyorsa ve uyumuyorsa birinin nazarına uğradığına inanılır. (K.K.26)

Nazarla ilgili diğer bir uygulama ise “üzerlik” yakılmasıdır. Gelen bir misafirin veya gidilen yerdeki birinin/birilerinin çocuğa nazar ettiğine inanılırsa heen bir tava içerisine üzerlik tohumları atılarak ocakta yanmaya bırakılır. Nazar eden bakışlara etki etsin diye de içerisine biraz tuz eklenir. Bir süre sonra üzerlik kızarır ve ateş alır. Böylece üzerliğin kendi kokusunu taşıyan bir duman yayılmaya başlar. (Bkz: Ek-2, Fotoğraf-14) Üzerlik bu hale geldiğinde tava ele alınıp bebeğin yakınında dolaştırılarak duanın bebeğe yakın olması sağlanır. Böylece yayılan duman evdeki nazar etkisini yok etmiş olur. (K.K.6) Üzerlik yakılırken okunan Felak ve Nâs surelerinden sonra, üzerlik evde dolaştırılırken;

“Üzerliksin üzersin

Bin bir evi gezersin

Bize nazar edenin

Nazarını bozarsın

Bahçelerde üzerlik

Başında yeşil terlik

Bize nazar edenin

Evinde kalmasın dirlik” dörtlükleri söylenir. (K.K.1) Eğer üzerlik yanarak duman almazsanazar eden kişinin gözünün çok kuvvetli olduğuna, üzerliğin bile etkilenip yanadığına inanılır. (K.K.6)

4.1.1.1.4.4. Diğer inanışlar

Geleneksel olarak yapılan bu uygulamalar dışında doğumdan sonraki döneme ait gözlemlenen veya yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenen bilgilere bu başlık altında yer vermeyi uygun bulduk. Çünkü bu bölümdeki bilgiler doğumun hemen sonrasında başlayarak bebeğin ilk bir iki yıllık dönemini ve anneyi kapsayan bilgileri içermektedir. Konuyla ilgili uygulama ve inanışlar için örnekler aşağıdakilerdir:

Doğum sonrasında anneye tereyağında pişirilmiş yumurta yedirilir. Ayrıca sık sık tereyağı ve pekmez yemesi istenir. Bu uygulamalar sayesinde sütünün bol olacağına inanılır. (K.K.2)

Annenin ilk zamanlarda süt vermesi genellikle zordur çünkü göğsünde çatlama veya yaralar görülebilir. Bunu önlemek için doğumdan sonra kahve fincanı tabağı göğsün üzerine koyulur. Böylece göğüs ucunun iyileşeceğine inanılır. (K.K.3)

Bazı bebekler doğduktan bir süre sonra ayak ayak üstüne atarak uyur. Böyle bir durumda bebeğin kardeş istediği düşünülür. (K.K.6)

Yeni doğan bebeğin birçok aile tarafından üç ezan sesi duyulana kadar emzirtilmediği görülmektedir. Eğer çocuk bu süre içinde anne tarafından emzirilirse, uğursuzluk getireceğine inanılır. (K.K.9)

Bebeğin ağzına anne sütünden önce bir kaşık nar suyu verilir çocuğun gazı olmaması için (K.K.28) veya zezem damlatılır. (K.K.11)

Çok önceleri zezem yeşil bir yaprakla damlatılırdı. Bu uygulamada ise yeşilin kutsallığından faydalanarak çocuğun ağzının Kur'an'lı olması temenni edilir. (K.K.1)

Bebeğin ilk pisliği halının altına konur, böylece çocuğun vücudunda yara çıkmayacağına inanılır. (K.K.28)

Bebeğin kulağına ilk kim üç defa adını fısıldarsa, bebek büyüdükçe ona düşkün olacağına inanılır. (K.K.28)

Çocuk kızsız tüyleri az olsun diye vücuduna sarı karıncanın yumurtası sürülür. (K.K.4)

Bebek daha kundaktayken bir yere götürülürse kundağından çıkartıldığında yerine bir parça ekme konur. Bebek geldiğinde kundağa bırakılmadan oradaki ekme ya bebek ileriki yaşlarında kuzu gibi olsun diye bir kuzuya yedirilir ya da abdestli namazlı birisine verilir. Böylece çocuğun ekmeğin verildiği kişinin izinden gideceğine inanılır. (K.K.1)

Boş olan beşik sallanırsa bebeğin başı ağrıyacağına inanılır. (K.K.24)

Kırklı çocuğun yanı başına üç harfliler gelmesin diye süpürge konur. Yine kırklı çocuğun bulunduğu ortamda “kuş” (kötü ruh) gelip bebeği boğmasın ağzı açık su bulundurulmaz. (K.K.1)

Bebeğin altına biraz toprak ısıtılıp konulur. Burada bebeğin vücudundaki elektriği almasının yanında asıl amaç toprakta geldiğimizi vurgulamaktır. (K.K.14)

Yeni doğan bebek 3-5 günlük olunca parlak olsun diye gözlerine limon sıkılır. (K.K.2)

Büyüdüğünde çok gezmesin diye bir haftayı dolduran bebeğin ayağının altı hafifçe ısıtılan melefe iğnesiyle dağlanır, ayağına sigara kağıdı bastırılır. (K.K.1)

Bebek çabuk doyarsa göbeğinin çabuk düşeceğine inanılır. (K.K.2)

Çocuğun göbeği düşmeden komşulara evden hiçbir eşya verilmez. (Emirmahmutoğlu,1997:4)

Çocuk doğunca göbeği, beş parmak ya da bir süngüç yukarıdan makasla kesilir. Biraz daha yukarıdan kesilirse sesinin güzel olacağına inanılır. Ebe göbeği keserken çocuk kız ise çoğunlukla peygamber ya da uğurlu saydıkları kişilerden birinin adını göbek adı koyarlar. (Emirmahmutoğlu,1997:3)

Düşen göbek çocuk imanlı olsun diye camiye, âlim olsun diye bir okul bahçesine, umreye ya da hacca gitsin diye giden birileriyle K'abe'ye gönderilir. (K.K.19)

Göbek bağı çocuğun yastığına dikildiğinde çocuğun iyi uyuyacağına ve annesini rahatsız etmeyeceğine inanılır. Şayet göbek bağı rastgele (bu şekilde yazılmış) atılırsa çocuğun haylaz olacağına, anne ve babayı dinlemeyeceğine ve eve bağımlı olmayacağına inanılır. Ancak bu dileklerin kabul olması için göbek bağını gömen kimsenin çocuğun yakını olması gerektiğine ve bağı gömdükten sonra da arkasına bakmadan eve gelmesi gerektiğine inanılır. (Şanlıdal,2008:23)

Yeni doğan bebek eğer ellerini yumuk yumuk tutarsa cimri olacağına, açık bırakırsa eli bol olacağına inanılır. (K.K.11)

Küçük çocuklarda çıkan ericek (genelde yüz, boyun ve göğüs hizalarında sert, kırmızı, ya da mor renkte bir yara) adındaki yaranın, çocuğun erik dalları arasından üç kere geçirilmesiyle iyileşeceğine inanılır. (Şanlıdal,2008:24)

Bebek yeni doğduğu dönemlerde çok öpülen bebeğin selliğinin yarılacağına ve sürekli selinin akacağına inanılmaktadır. (K.K.16)

Yeni doğan bebeğin dilinde oluşan pamuklaşmayı önlemek için anne saçından bir tutam bebeğin diline sürdürülür, bu konuda diğer bir uygulama ise evin büyüğünün başına taktığı tülbende biraz karbonat değdirerek çocuğun yine diline sürdürülmesidir. (Şanlıdal,2008:26)

Çocuğunu emzirmeye devam eden kadın yeni bir çocuğa hamile kalırsa, hemen çocuğun sütüne dokunacağına inanılır. Bunu ortadan kaldırmak için çocuğun su değirmenininin çarkının altından geçirilmesi gerektiğine inanılır. (K.K.1)

Yeni doğan çocuğun yüzünde kırmızı lekeler ve pürüz varsa çocuğa yörede büzmecek boncuğu diye de bilinen mavi bir boncuk takılır. Eğer ki çocuğun yüzü aşırı yağlı ise de çocuğa inci takılır. Yeni doğan çocuğun kaş arasında mavi bir damar olursa; ondan sonra doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. Yine buna benzer bir durum yeni doğan çocuğun ellerini sıktığında eğer iki bileklerinde nabız damarları morlaşıyorsa ondan sonraki çocuğun erkek olacağına inanılmasıdır. Ayrıca yeni doğan kız çocuğu erkeğe benziyorsa; bir sonraki doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:26)

Bu inci bazen çocuğun yastığı altına konulur. (K.K.25)

Doğan çocuk sarılık olmasın diye üzerine sarı bir şeyler giydirilir veya yüzüne sarı tülbent örtülür. Eğer yüzünde küçük sivilceler tarzında yağlanmalar varsa da geçmesi için ya üzerine inci takılır ya da yastığının altına inci konulur.

Bebeğin altına bağlanan ilk bez, bebeğin kaldığı odadaki halının altına konur, kırk basmasın diye uzun süre orada kalır. (K.K.14)

Yeni doğan bebeğin kaşları düzgün olsun diye kaşlarına sürme çekilir.

Çocuk doğduktan sonra, gözlerine ve kaşlarına sürme çekilirse; kaş ve gözlerinin siyah olacağına inanılır, Eğer ki yeni doğan çocuğun burnu yüze oranla büyükse bebeğin burnu annenin parmaklarıyla arada sırada sıkılır. Kundaktaki

bebeğin kundaklanması onun ilerde bacak yapısının düzgün olmasını sağlar. (Şanlıdal,2008:25)

Emekleyen çocuk poposunu kaldırır ve ayaklarının arasından bakarsa misafir gelecek demektir. (K.K.12)

Emekleyen çocuğun biraz uzağında bir yere biraz para, yanına kâğıt- kalem vb. konur. Çocuğun emekleyerek gittiği şeye göre mesleğiyle ilgili yorum yapılır. Emekleme sürecini bitirip yürümeye başlayan çocuk arada emeklese de o eve misafir gelir. Çocuğun saçı ilk kesildiğinde saçı kesen ya da kestiren çocuğa para verir. Kesilen saçın ağırlığı kadar başkasına sadaka da verilebilir. Bir yaşına ulaşmadan saçı kesilen çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılır. (Şanlıdal,2008:27)

Çocuğun tırnağı ilk kesildiğinde kesilen tırnaklar babanın cebine konur. Böylece çocuk babadan ilk harçlığını istemiş olur baba tırnakları gördüğünde ya para verir ya hediye alır. (K.K.19)

Ayağının altına yumurta akı sürülen çocuğun erken yürüyeceğine inanılır. (Şanlıdal,2008:27)

Çocukların üzerinden atlamamaya da özen gösterilmektedir. Çünkü üzerinden atlanan çocuğun boyunun kısa kalacağına inanılır. Ayrıca büyürken çocukların boyunun ne kadar uzadığı ölçülürken ölçülen duvara çizgi atılırsa da çocuğun boyunun uzamayacağına inanılır. (K.K.22)

Gökhan Şanlıdal çalışmasında bu konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

Evde annesinin salladığı bebeğin üzerinden atlayarak geçen kimse o bebeğin ilerde kısa kalmasına sebep olur ve bunu önlemek için tekrar besmele çekerek sallanan bebeğin üstünden geri geçmesi istenir. Evde yaramazlık yapan ve sürekli ağzını yukarı kaldırarak ağlayan çocuk yakında bir kötülük olacağının işaretidir. Anne bu kötülüğün olmaması ve çocuğun sakinleşmesi için kocasının ayakkabısının tersiyle ağlayan çocuğun ağzına vurur. Çingene olmayanlar tarafından, çingenelerin iyi göbek atması için kız çocuklarının yastığının altına zil, iyi üflemesi içinse, erkek çocuklarının yastığının altına klarnet koyduklarına inanılır. Müzmin hastalığı olan bir çocuk, çınar ağacının oyuğundan geçirilirse iyileşeceğine inanılır. (Şanlıdal,2008:24,25)

Hasta olan çocukları iyileştirmek için yapılan uygulamalarda ziyaret yerleri önemli bir yere sahiptir. Kutsal olarak kabul edilen “Delikli Taş” ziyaret yerleri

günümüzde eskisi kadar yaygınlığı kalmasa da yine hasta olan çocuklar için umut olmaktadır.

Keklikoluk köyü* sınırları içerisinde eski harman yerinin kuzeyinde köye beş yüz metre mesafede yer almaktadır. Eskiden boğmaca olan çocuklar için tedavi merkezi olarak kullanılmıştır. Anlatılanlara göre öksürüklü çocukların bu durumdan kurtulmaları için komşu ve akrabalarından oluşan kadınlar bir araya toplanıp kömbe yapıp delikli taşa giderler ve dua ederek çocuğu üç kez delikten geçirirlermiş. Sonrasında ise beraberlerinde götürdükleri kömbeleri ziyarete gelen kimselere lokma olarak dağıtırlar ve böylece çocuğun öksürüğünün kesileceğini düşünürlermiş. Köye dönerlerken de dileklerinin gerçekleşmesi için taşın yakınında bulunan ardıç ağacına çaput bağlarlarmış. Ancak günümüzde bu uygulamadan vazgeçildiği görülmektedir. (Karaoğlan,2010:139)

Hoğdaş köyünün* iki kilometre kuzeyinde “Soğuk Pınara” giden yol üzerinde, yolun solunda yer almaktadır. Delikli taştan öncelikle boğmaca olan çocuklar geçirilmekte ve ardıç ağacına çaput bağlanmaktadır. Günümüzde delikli taşın yanı başında duran ardıç ağacı kuruduğu için kesilmiş olduğu ve eskisi gibi buralara fazlaca rağbet edilmediği anlatılmaktadır. (Karaoğlan,2010:141)

Aksakallı İhtiyar Ziyareti ise bu amaçla ziyaret edilen yerler arasındadır. Ziyaretin yanı başında hem boğmaca olan çocukların geçirildiği bir delikli taş bulunmaktadır. (Karaoğlan,2010:143)

4.2.ÇOCUK OYUNLARI

İnsanoğlunun ataları çevrelerinde gördükleri şeyleri taklit ederek, yaptıkları eylemleri hareketle birbirine anlatarak farkında olmadan oyunu yaratmışlardır. Avını avlayan insan avını nasıl avladığını hem kendisinin hem de avının yaptığı hareketleri taklitlerle diğer insanlara anlatmıştır. Daha sonraki dönemlerde sırrını çözemedikleri doğal olaylar karşısında çeşitli eylemlerde bulunmuşlardır. (Özhan,1997:10)

Bu hareketler zamanla bilinçli yapılan büyüsel törenlere dönüşmüş ve oyun bu aşamada kültürel bir özellik kazanmıştır. (Özhan,1997:10) Kazandığı bu kültürelilik sayesinde sürekliliğini korumuş, çocukların ona sahip çıkmasıyla da nesiller boyunca aktarılabilmiştir. Ne de olsa yüzyıllardır, çocuk ve oyun birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir bütündür.

* Adı geçen köy Göksun ilçesine bağlıdır.

* Adı geçen köy Göksun ilçesine bağlıdır.

Oyunla ilgi tanımlara bakacak olursak Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde oyun; *“Vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence. Bedence ve kafaca yetenekleri geliştirmek amacıyla yapılan, çevikliğe dayanan her tür yarışma.”* olarak tanımlanmaktadır. (TDK,2005:1526) Fransız düşünür Montaigne oyunu *“çocukların gerçek uğraşları”* olarak tanımlamıştır. (Özhan,1997:13) Oyunla ilgili çalışmaları bulunan önemli bir isim de Johan Huizinga'dır. Oyun üzerine çeşitli araştırmalar yapmış olan Huizinga *“Homo Ludens”* adlı eserine oyunla ilgili şunları söylemektedir:

“Oyun en basit biçimlerinde bile ve hayvan hayatının içinde, tamamen fizyolojik bir olgudan veya fizyolojik olarak belirlenen psikik bir tepkiden daha fazla bir şeydir. (Huizinga, 1995:17)

Oyun herkes tarafından gözlenebilir bir olgu olarak, aynı anda hem hayvanlar âlemini, hem de insanlar âlemini kapsamaktadır. Bunun sonucu olarak, hiçbir rasyonel ilişki üzerinde temellendirilemez; çünkü akla dayandırılması onu insanlar âlemiyle sınırlandıracaktır. Oyunun varlığı hiçbir uygarlık basamağınâ, evreni kavrayışın hiçbir biçimine bağlı değildir. Her düşünen varlık, dili oyunu tanımlayacak genel terime sahip olmasa bile, bu oyun ve oynama gerçeğini bizatihi bağımsız bir şey olarak tasarlayabilir. Oyunun varlığı inkâr edilemez niteliktedir. Hemen hemen bütün soyut bizatihilikleri -adalet, güzellik, hakikat, zihin, tanrı- inkâr etmek mümkündür. Ciddiyet de inkâr edilebilir, ama oyun asla.” (Huizinga,1995:19)

Büyüklerin avlarını nasıl avladıklarını anlatırken onları izleyen çocuklar, onun, elindekini sopasını, taşını, avına nasıl attığını günlük yaşamlarında taklit etmişler ve büyüklerine öykünerek benzer hareketleri yapmaya başlamışlardır. Bu tür oyunlar çocuklar tarafından nesilden nesile geliştirilerek aktarılmış ve bugünkü oyunları oluşturmuştur. (Özhan,1997:10) Oyunun hayatımızdaki yerine bakacak olursak eğer, kentleşme sürecinin büyük etkisinin olduğunu görebilmekteyiz. Bireyin oyun oynamaya kendi özgür iradesi ile karar vermesi, çocuğa ileriki yıllar için kendi kendine karar alabilme yetisi kazandırır. Oyun içindeki kurallar, çocuğun toplumsal kurallara uymasını bu sayede de çevresine uyum sağlamasına yardımcı olur. Grup şeklinde oynanan oyunlar sayesinde yardımlaşma, işbirliği, dayanışma ve liderlik duyguları gelişir, ayrıca uyumu bozan, kurallara uymayan çocuklar ise kabul görmek ve gruba dâhil olabilmek için kurallara uymayı yine oyunlar sayesinde öğrenirler. (Özhan,1997:21-24)

Oyun bulanık bir kavramdır ve rüyaları, gündüz düşlerini, fanteziyi, imgelemi, yalnız oyunu, kurallı oyunları, sporları, festivalleri, karnavalları,

televizyonu, video oyunlarını, sanal gerçekliği vb. içine alan değişken bir kavramlar ailesini içerir; bu kavramlar biz bir kültürden diğerine geçtikçe değişir. (Onur,2005:34)

Çocuklarca paylaşılan ve büyüklerce bilinmeyen çocuk folkloru çocuklar arasındaki bağları güçlendirir ve yetişkinlerin baskısından uzak güvenilir bir alan oluşturur. (Onur,2005:33) Oynanan her oyunda gelecek için yapılan bir hazırlık göze çarpmaktadır. Seçilen oyunlar; çocuğun çevresi karşısındaki tavrını, çevresi ile ilişkilerini ve kendisi ile başka insanlar arasında kurduğu bağlantının nasıl olduğunu gösterir.

Hızla değişen zamanın ve yaşam şartlarının gelenekleri yaşatmak konusunda olumsuz bir etkisinin olduğu çoğunlukla kabul gören bir görüş olmakla birlikte zamana direnebilen oyunların, bugüne ulaşmaya kadar çeşitlenmesi ve değişmesi de tabii ki kaçınılmaz bir durumdur. Günümüzde yaşayan birçok çocuk oyunun farklı yörelerde aynen var olması veya bazı değişiklikler göstermesi ya da benzer özelliklerdeki oyunların yörelere göre farklı isimler alması buna örnek sayılabilir. Biz bu bölümde çocuk folkloru açısından önemli olan çocuk oyunlarının Kahramanmaraş yöresindeki örneklerine yer vereceğiz. Bu konuda oyunların nasıl sınıflandırılacağı önemli bir husustur. Pertev Naili Boratav çocuklara özgü olan oyunları üç grupta inceler:

- a) Büyüklerin küçükler için çıkardığı oyunlar,
- b) Çocukların söz oyunları,
- c) Takım halinde, danslı, türkülü oyunlar ve basit taklit oyunları. (And,2007: 69)

Ferruh Arsunar'ın Türk Çocuk Oyunlarından Örnekler adlı eserinde oyunları iki grupta topladıktan sonra, oyunların oyuncuların cinsiyetine göre ayrılabilirliğini söyleyerek 6-14 yaş arasındaki erkek çocukların oyunlarını erkek çocuk oyunları, 6-15 yaş arasındaki kız çocuklarının oynadıkları oyunları kız çocuk oyunları, 5-19 yaş arasındaki çocukların oynadıkları oyunları karma oyunlar grupları altında ele almaktadır. (Tokuz,2011:48)

Bu çalışmada ise derlenebilen çocuk oyunları genele uygun bir şekilde başlıklandırılarak, aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır:

4.2.1. Kapalı Alanda Oynanabilen Çocuk Oyunları

Bazı oyunlar için en uygun alan ev ortamıdır. Bazen sakin olması açısından, bazen oyun için kullanılacak araç gereçler açısından. Evde oynanabilen oyunlar adı

altında evin tamamında(oda, balkon, mutfak) veya kapalı olan diğer alanlarda (sınıf vb.) oynanabilen oyunları örneklendirmeye çalıştık.

4.2.1.1. İnek içti

Üç dört kişiyle oynanan bir oyundur.

Taş tutma ya da benzer bir usulle bir kişi ebe seçilir.

Öteki oyuncular sağ ellerini yumruk yaparak üst üste koyar.

Yumruklar, baş ve işaret parmakları yukarı olacak şekilde tutulmalıdır.

Ebe en üstteki yumruğu, kendi işaret parmağı ile açmaya çalışır.

Yumruğun sahibi oyuncu:

-Kim o? der. Ebe de:

-Aç! der. Ve aralarında şöyle bir konuşma olur:

-Anahtar yok!

-Anahtar nerde?

-Suya düştü!

-Su nerde?

-İnek içti!

-İnek nerde?

-Dağa kaçtı!

-Dağ nerde?

-Yandı kül oldu!

Yumruğun sahibi olan oyuncu "Yandı kül oldu!" deyince parmaklarını gevşetir ve ebe de kilidi açmış olur. Sonra bir alttaki yumruktan kilidi açmaya çalışır. Her yumruğu açmak için o yumruğun sahibi oyuncu ile aynı konuşmaları yapar. Sonunda bütün oyuncuların yumruklarını açınca oyun sona erer. İstenirse yeniden ebe seçilerek yeni bir oyuna geçilir. (Özturan,2010:27,28)

4.2.1.2. Bilek güreşi

Bu oyun erkek çocukları tarafından oynanır. Bazen de erkek çocuklar, kız kardeşlerine veya tanıdıklarına güçlü olduklarını ispatlamak için kızlarla oynarlar. Dirsekler sert bir zemine genellikle masaya dayanır, daha sonra karşılıklı olarak eller sıkıca kavranır. Hangi oyuncu, karşıdakinin elini masaya değdirirse oyunu kazanır. Kazanan oyuncu gücünü ispat etmiş olur. (K.K.29)

4.2.1.3. Sayı tutma

İki kişiyle oynanan, oyun aleti gerektirmeyen bir oyundur.

Oyunculardan biri diğerine:

-Aklımdan bir sayı tut, der.

Öteki oyuncu aklından bir sayı tutar. (Mesela 30):

-Tuttum, der.

-Tuttuğun kadar da (mesela) Mustafa'dan al, der.

Öteki oyuncu şöyle düşünür: Ben 30 tuttum. Otuz da Mustafa'dan aldım. Toplamı 60 oldu:

-Aldım, der.

"Aklından bir sayı tut!" diyen oyuncu bu defa da, (mesela) 20 de benden al, der.

Öteki oyuncu yine düşünür, 60 vardı, 20 daha ekledik, toplam 80 oldu:

-Aldım, der.

Oyuncu:

-Yarışım suya at! Der.

Öteki oyuncu 80'in yarısını bulur ve suya atmış kabul eder. Geriye 40 kaldığını bilir:

-Attım, der.

-Mustafa'dan aldığımı geri ver!

Soru sorulan oyuncu şöyle düşünür: Geriye 40 kalmıştı. Mustafa'dan aldığım 30'u geri veririm 10 kalır:

-Verdim, der.

Soran oyuncu:

-Geriye 10 kaldı, değil mi? Diyerek öteki oyuncuyu hayrette bırakır.

Bu oyundaki incelik, öteki oyuncu hangi rakamı aklında tutarsa tutsun, "Şu kadar da benden al!" dediği rakamın yarısı en son kalan rakamdır. Yani soran oyuncu, benden de 50 al, demişse geriye 25 kalır. Çok insan bunu bilemediği için, soran oyuncunun geriye kalan rakamı nasıl bildiğine şaşırır kalır. (Özturan,2010:28,29)

4.2.1.4. Sağa bak, sola bak, havaya bak, avanak!

Bu oyun, bu oyunu bilmeyen saf çocuklara oynanabilir. Oyunu bilenler bu numaraya düşmez. Oyunu bilmeyen biri bulunduğunda:

-Sağa bak! denir. Oyuncu da saf saf sağa bakar. Sonra:

-Sola bak! denir. Oyuncu da sola bakar. Daha sonra:

-Havaya bak! denir. Saf oyuncu havaya bakınca gıdığına fiske ile vurulur

ve:

-Avanak! denir. (Özturan,2010:29)

4.2.1.5. Beştaş (yuvarlak taşlarla)

Oyun malzemesi, cam bilya büyüklüğünde beş tane yuvarlak taştır. Oyun iki ya da daha çok oyuncuyla oynanabilir.

Ebelik tekerlemesi ile en önce oyuna başlayacak olan oyuncu belirlenir. Oyuncu beş taşı alarak yere bırakır. Sonra içlerinden bir taşı alarak havaya atar. Taş yere düşmeden yerdeki taşlardan birini alır ve aynı eliyle, havadan yere düşmekte olan taşı tutar. Sonra ikinci taşı, daha sonra üçüncü ve dördüncü taşı sıra ile aynı şekilde yerden toplar. Bunları yapamazsa yanar ve oyun sırası bir sonraki oyuncuya geçer.

Kural: Yerdeki taşı birinci atışta yapamamışsa iki atış hakkı daha vardır.

Oyuncu yanmamışsa beş taşı avucuna alır, içlerinden birini havaya atar, taş yere düşmeden avucundaki dört taşı yere bırakır ve havadan düşmekte olan taşı yine aynı eliyle yakalar. Taşı havaya atarken "Altın top!", taşı tutarken de "Gel bize bir lop!" der. Bunları yapamayan oyuncu yanar, oyun sırası bir sonraki oyuncuya geçer. Yanmamışsa oyuna devam eder. Şimdi, yerde dört taş bulunmaktadır. Oyuncu elindeki ebe taşı havaya atar, bir taraftan "Bir madik!" derken oyunda kullandığı elinin işaret parmağını yere sürer ve taş yere düşmeden havada tutar. Sonra ebe taşını havaya atarken "İki madik!" der ve yine aynı elinin işaret parmağını yere sürer ve taşı havada yakalar. Sonra ebe taşını havaya atar ve "Üç madik!" derken yine parmağını yere sürer, taşı yakalar. Daha sonra ebe taşını havaya atarken "Dört madik!" der ve yine parmağını yere sürer, taşı tutar. Sonra ebe taşını havaya atarken "Taş madik!" der ve yerdeki dört taşı avucuna alır, sonra havadaki taşı tutar. Böylece avucunda beş taş birikmiş olur. Ebe taşını havaya atarken "Düş madik!" der ve avucundaki dört taşı yere bırakır. Soma havadaki taşı tutar. Bunları yapamayan oyuncu yanar.

Yanmamışsa oyunun bir sonraki bölümüne geçer.

Oyuncu beş taştan birini ebe seçer ve avcuna alır. Öteki dört taşı bir kare oluşturacak şekilde yere koyar.

Sonra ebe taşını havaya atıp tutarken her atıp tutmasında aşağıdaki tekerlemenin bir kısmını söyler:

-Tıktık.

-Kim o?

-Bekçi.

-Ne ister?

-Para.

Taşı havaya atıp tutarken de her defasında oyunda kullandığı elinin işaret parmağını yere dokundurur.

Böylece beş kere ebe taşını havaya atıp tuttuktan ve tekerlemeleri şaşırmadan söyledikten soma altıncı defa taşı havaya atarken "Annem evde yok!" der ve yerdeki taşlardan birini kapar, havadan düşmekte olan taşı da tutar. Kaptığı taşı yere bıraktıktan sonra ebe taşım yine beş defa havaya atıp tutar ve tekerlemeleri söyleyerek parmağını yere dokundurur. Sonra "Annem evde yok!" deyip yerden bir taş daha kapar. Daha sonra aynı şekilde yerdeki üçüncü ve sonra dördüncü taşı kapar ve oyunun bu bölümünü de tamamlamış olur.

Oyuncu elindeki beş taşı yere saçar ve içlerinden birini ebe seçerek avucuna alır. Öteki elini göğüs hizasında ve avuç içi yukarı gelecek şekilde, çukur olarak tutar. Aşağıdaki tekerlemeleri söyleyerek her taşı atıp tutmasında yerden bir taş alır, havadan düşmekte olan taşı aynı eliyle tutar ve göğüs hizasındaki öteki eline bırakır:

- Fukara.
- Fındık fukara.
- Delğine kaçmış.
- O küçücük fukara.

Son tekerlemeyi söyleyerek yerdeki ve havadaki taşı kapar ve yerdeki taşı öteki eline bırakır. Böylece oyunun bu bölümü de tamamlanmış olur.

Oyuncu bu bölümde sol eline dört tane taş alır. Bu taşlardan birine karşı oyuncu işaret koyar. Mesela, "Beyaz taşı tuttum. " der. Oyuncu içinde dört taş olan avucunu kapatarak yumruk yapar. Oyun sırasında tavuğun yumurtladığı gibi her tekerlemede bir taş bırakacaktır. Oyuncu ebe taşını havaya atar ve "Gıt gıt gıdak!" der, havaya attığı taşı tutar. Sonra taşı havaya atar ve "Yumurtam sıcak!" der, havaya attığı taşı tutar. Taşı tekrar havaya atar ve "Annem beşik, ben kundak!" der ve havadaki taşı tutar. Taşı bir daha atar ve "İnanmazsan gel de bak!" der, havadaki taşı tutar. Sonra sol elinin içindeki dört taştan birini tavuğun yumurtladığı gibi, avucunu gevşeterek bırakır. Bu taş, karşı oyuncunun kalbinden veya açıktan işaret koyduğu taşsa oyuncu yanar. Değilse aynı taş atıp tutmalar ve aynı tekerlemelerle oyuna devam eder. "İnanmazsın gel de bak!" deyince sol avucundaki ikinci taşı da bırakır. Bu taş da karşı oyuncunun işaret koyduğu taş değilse oyuna devam eder. Aynı taş atıp tutmalar ve tekerleme söylemelerden sonra sol avucundaki üçüncü taşı bırakır. Bu taş da karşı oyuncunun tuttuğu taş değilse oyuna devam eder. Aynı taş atıp tutmalar ve tekerlemelerden sonra sol avucundaki dördüncü taşı da bırakarak bu bölümü tamamlamış olur.

Bu bölümde dört taşı yere o şekilde koyar ki bir kare oluşur. Elindeki ebe taşını havaya atıp tutarken her defasında biri olmak üzere aşağıdaki tekerlemeyi söyler:

- Hamam.
- Kubbesi tamam.
- İçinde bir gelin oturur.
- Babası imam.

Her defasında taş yere düşmeden, sıra ile avucunu kubbe yaparak bir taşa dokundurur. "Babası imam. " deyince havadaki taş yere düşmeden yerdeki taşlardan birini kapar, sonra havadaki taşı tutar.

Yerden aldığı taşı bir köşeye bıraktıktan sonra ikinci taşı almak için yine ebe taşını havaya atıp tutar ve tutarken de yukarıdaki tekerlemeleri sıra ile söyler. Sonra avucunu kubbe gibi yaparak yerdeki taşların üzerine kapatır. Yine "Babası imam." deyince yerden ikinci taşı kapar. Oyuncu yanmamışsa oyuna devam eder, yine taşı atıp tutarken tekerlemeleri söyler ve tekerlemenin sonunda üçüncü taşı kapar.

Oyuncu yanmamışsa oyuna aynı şekilde devam eder ve dördüncü taşı da kaparak oyunun bu bölümünü tamamlar.

Oyuncu sol elinin baş ve işaret parmaklarını köprü gibi yaparak yere koyar. Sağ eline beş taşı alır, sol elinin altından geçirdikten sonra sol elinin önüne bırakır. Köprü gibi parmakların önüne düşen taşlardan birini ebe taşı seçerek eline alır. Karşı oyuncu ise yerdeki dört taştan birini seçer. Karşı oyuncunun seçtiği taş köprüden en son girmelidir ve bu taşa el değmemelidir. Bu taşa el değerse oynayan oyuncu yanar. Oyuncu ebe taşım havaya atar, taş yere düşmeden, yerdeki dört taştan birini köprüden öteki tarafa geçirmeye çalışır.

Oyuncunun her taş için üç atış hakkı vardır. Aynı taşı üçüncü atışta da köprüden geçiremeyen oyuncu yanar.

Oyuncu yerdeki üç taşı da köprüden geçirdikten sonra karşı oyuncunun işaret koyduğu taşı da köprüden geçirerek bu bölümü tamamlar. Bu bölümde oyuncu sol elinin işaret ve orta parmaklarını yere dikerek üçgen bir kapı yapar.

Beş taşı yere saçar ve içinden birini ebe taşı seçerek eline alır. Karşı oyuncu da en tehlikeli yerdeki taşa işaret koyarak söyler. Oyuncu ebe taşını havaya atıp tutarken yerdeki taşlardan birini kapıdan geçirmeye çalışır. Her taş için üç atış hakkı

vardır. Sıra ile taşları kapıdan geçirir, en sona karşı oyuncunun taşını geçirir ve bu bölümü de tamamlamış olur.

Sol elin baş ve işaret parmaklarının uçları birleştirilerek yuvarlak yapılır. Beş taş yere saçılır ve oyuncu birini ebe seçer. Karşı oyuncu da dört taştan birini seçer. Oyuncu ebe taşını havaya atar ve yerdeki taşlardan birini kaparak sol elinin baş ve işaret parmaklarından oluşan halkadan aşağıya bırakır, sonra havadaki taşı yakalar. Sonra ikinci, üçüncü ve en sonra da karşı oyuncunun seçtiği taşı halkadan içeriye bırakır.

Sonra sol elinin baş ve orta parmağı ile halka yapar ve biraz önceki gibi yerdeki dört taşı da sıra ile bu halkadan aşağıya bırakır.

Sonra sol elinin baş ve yüzük parmakları ile halka yapar ve oyunun bu bölümünü tekrarlar.

Sonra sol elinin baş ve serçe parmağı ile halka yapar ve oyuna devam eder. Bu bölümü de yanmadan bitiren oyuncu oyuna devam eder.

Oyunun bu bölümünde sol el, avuç içi yukarı bakacak şekilde tutulur. Baş ve serçe parmak birleştirilerek bir halka oluşturulur. Beş taş yere saçılır. Oyuncu ebe taşını havaya atıp tutarken yerdeki taşlardan birini alır ve halkadan bırakır. Yerdeki dört taşı da bıraktıktan sonra sol elinin baş ve yüzük parmaklarını halka yapar ve aynı oyunu bir daha oynar. Sonra sol elinin baş ve orta parmakları ile halka yapar ve ebe taşını havaya atıp tutarken yerdeki taşları sıra ile bu halkadan geçirir. Son olarak sol elin baş ve işaret parmakları ile halka yapar ve taş atıp tutarken yerdeki taşları sıra ile bu halkadan geçirir. (Özturan,2010:45-52)

4.2.1.6. Beştaş (yassı taşlarla)

Oyuna hangi oyuncunun başlayacağını belirlemek için her oyuncu beş yassı taşı avucuna alır, hafifçe havaya atar ve elinin sırtına kondurmaya çalışır. Elinin sırtına en çok taşı konduran oyuncu oyuna başlar.

Oyuncu beş taşı avucuna alır ve havaya atarak elinin sırtına kondurmaya çalışır. Mesela elinin sırtına iki tane taş konmuş olsun. Elinin sırtındaki taşları düşürmeden, başparmağı ve öteki parmaklarından birini kıskaç gibi kullanarak yerdeki üç taşı sıra ile alır ve bir kenara koyar. Sonra elinin sırtındaki taşları havaya atar ve elini döndürerek havadaki taşları avucuna alır. Böylece oyunu tamamlamış olur.

Kural: Elinin sırtına taş konduramayan oyuncu sırasını kaybeder, oyuna başka oyuncu devam eder.

Kural: Elinin sırtındaki taşları düşüren oyuncu yanar.

Kural: Elinin sırtındaki taşları havaya attıktan sonra tutamayan oyuncu yanar. (Özturan,2010:53,54)

4.2.1.7. Dama

Bu oyun iki kişi ile oynanır. Her satırda sekiz tane karenin olduğu sekiz satırdan oluşan bir şekil çizilir. Bu şekil bir karton veya kâğıt üzerine çizilebilir. Eski evlerde bu şekiller balkonlarda kenarlara yakın yerlere, çardaklara veya bahçe içinde uygun bir yere çizilirdi. Oyunculardan bir tanesi kendisine 18 tane açık renk (mümkün olduğunca beyaz veya beyaza yakın) küçük taş diğeri de 18 tane koyu renk (mümkün olduğunca siyah veya siyaha yakın) taş toplar. Daha sonra bu taşlar oyun alanı olarak çizilen karelere yerleştirilir. Her oyuncu kendi tarafındaki ilk sırayı boş bırakarak ikinci ve üçüncü sıradaki karelere taşları dizerler. Oyuna başlayacak olan kişi genellikle taş ıslatılarak seçilir. Taşlar sadece düz veya yana doğru sadece bir kare ilerleyebilir. Bu kurala uygun hamlelerle oyuncu karşısındakinin taşlarını yemeye* çalışır. Damadaki taş yeme, satranç oyununa benzetilebilir. Ama satrançta oyuncu kendi taşını, yediği taşın karesine bırakırken damada karşı oyuncunun taşının üzerinden geçerek taşın yanındaki kereye bırakır. Böylece karşı oyuncunun taşını yemiş ve öne geçmiş olur. Eğer bir oyuncu kendi taşını karşı oyuncunun oyun başında boş bıraktığı satırdaki karelerden birine ulaştırabilirse o taş “dama” olmuş olur. Dama olan taş istenildiği kadar kare atlayabilme özelliği kazanır. Böylece karşıdaki oyuncunun taşlarını yemek dama sahibi olan oyuncu için daha kolay olur. Hangi oyuncunun taşları bitmiş olursa, o oyunu kaybeder. (K.K.30)

•	•	•	•	•	•	•	•
•	•	•	•	•	•	•	•
○	○	○	○	○	○	○	○
○	○	○	○	○	○	○	○

Şekil- 1 Dama Oyunu

* Taş yemek: Karşıdaki oyuncunun taşını almak demektir. Oyundaki amaç karşı oyuncunun bütün taşlarını yemektir.

4.2.1 8. Dokurcum

İki kişilik oyunculardandır. Dokuz taş da denir. Oyun bir kitap sayfası büyüklüğünde olup, iç içe geçmiş üç kareden oluşmuştur. Karelerin köşeleri birer çizgiyle birleştirilmiş, kenar ortaları da yine birer çizgiyle birleştirilmiştir.

Oyunculardan biri, nohut büyüklüğünde 9 tâne beyaz öteki oyuncu da bir o kadar siyah taş toplar.

Oyuncular taş tutma ya da başka bir usulle taşları önce kimin yerleştireceğini belirler. Buna taş düşme denir. Öncelikli oyuncu taşlarından birini çizgilerin kesişme yerlerinden birine koyar. Sıra öteki oyunculadadır. O da bir yere taşını koyar. Sonra sıra yeniden öteki oyuncuya geçer. Böylelikle dönüşümlü olarak her oyuncu kendi dokuz taşını da kesiş köşelerine yerleştirir. Geriye 6 tâne boş köşe kalır.

Kural: Oyunda aynı doğrultuda üç taşı yan yana getiren öteki oyuncunun taşlarından birini alır. Bu yüzden taş düşülürken üçlemeye çalışılır. Üçlü taş alınmaz.

Taş düşerken bir oyuncu üçleme amacıyla yan yana iki taş koyduğunda öteki oyuncu bu ikilemeyi engelleyecek şekilde kendi taşını araya düşer. Taş düşme tamamlandıktan sonra da oyuncular oyun boyunca taşlarını üçlemeye çalışır.

İtimilli: Dokurcum ya da dokuz taş oyununda en büyük hedef, itimilli kurmaktır.

İtimillide, aynı renk beş taştan birinin her hareketinde bir üçleme oluşturmasıdır. Örneğin şekildeki gibi, 3 numaralı taş 4 numaraya getirildiğinde 2, 4, 6 üçlemesi tamamlanmış olur ve öteki oyuncunun bir taşını alır. Sonra karşı oyuncu oynar. Sıra yine itimilliyi kurana gelir ve 4 numaradaki taşını eski gerine yâni 3 numaraya götürdüğünde bu kez 1, 3, 5 üçlemesini yapmış olur ve karşı oyuncunun bir taşını daha alır. Böylece bu oyuncu ortadaki, taşı her oynatmasında karşı oyuncunun bir taşını alır. Buna itimilliye düşürme denir.

İtimilli çok değişik şekillerde kurulabilir. Örneğin; 5, 7, 8 ve 9, 10, 11 üçlemelerinde 8 numaradaki taşı 9 numaraya götürüp getirmekle itimilli kurulmuş olur.

Kural: Bir oyuncunun aynı doğrultuda dizilmiş üçlü taşından herhangi birini karşı oyuncu alamaz. İkili ve tek taşları alabilir. Örneğin şekildeki gibi karşı oyuncu

1, 3, 5 numaralı taşları alamaz. Ama fırsat bulursa 2 ya da 6 numaradaki taşla alarak itimilliyi bozabilir.

Oyun, oyunculardan birinin taşı iki tâne kalıncaya kadar sürer. İki taşla üçleme yapılamayacağı için oyun biter. (Özturan,2010:56,57)

4.2.1.9. İsim- şehir

Bazı çocukların sadece “isim-şehir” adıyla oynadığı bu oyun Özturan’ın eserinde “dağ-şehir-isim-eşya” olarak adlandırılmaktadır. Oyun için en az iki kişi ve kâğıt, kalem gerekmektedir. Oyuncular kâğıt üzerine sırasıyla “isim, şehir, bitki, ülke, hayvan, eşya” başlıklarını attıkları birer sütun oluştururlar. Farklı gruplarda isim, şehir, eşya başlıkları sabit kalsa da diğer başlıklar dağ, nesne gibi değişik başlıklara dönüşebilmektedir. Cevaplamayı bitiren ilk oyuncu sesli bir şekilde ona kadar sayar ve böylece herkesin cevaplama süresi bitmiş olur. Yetiştiremeyen olursa yazma hakkı verilmez. Oyunu oynayanlardan bir tanesi harf seçer ve herkes o harfle başlayan cevaplar yazmaya çalışır. Örneğin; oyuncu “A” harfini verdiyse oyunculardan bir tanesi *Ayşegül, Ankara, Akasya ağacı, Almanya, At, Askı* cevaplarını yazabilir. Oyun bitince sesli olarak herkes cevabını söyler. Farklı olan her cevabı için oyuncu 10 puan alır, aynı olan isimler içinse beş puan. Eğer boş sütun bırakıldıysa oyuncu o sütun için puan alamaz. Örneğin, oyunculardan iki tanesi Ahmet ismini yazdıysa onlara beşer puan verilir. Puanlama bittikten sonra kâğıttaki en son sütuna o oyun sonundaki puan yazılır. Oyunun kaç defa oynanacağı oyunculara bağlıdır. Oyun bittikten sonra her oyuncunun puan sütunundaki sonuçlar toplanır ve en çok puan alan kişi oyunu kazanmış olur. (K.K.31)

4.2.1.10. İple bîhçi (testere) yapma

İki kişi ile oynanan bir oyundur. Bir metre kadar uzunlukta bir melefeye ipinin iki ucu düğümленir. Oyunculardan biri iki elinin avuç içleri birbirine bakacak şekilde tutar ve ipten halkayı elinin dış tarafına gelecek şekilde gerdirir. Bu durumda iki ucu düğümленmiş ip oyuncunun elinin arka tarafından gerdirilmiş, ipin uzun kısmı da birbirine paralel olarak durmaktadır. Oyuncu önce bir elinin dört parmağını alttaki ipe dolar, sonra da öteki elini üstteki ipe dolar ve yeniden gerdirir. Bu durumda her elin dört parmağına ip dolanmış olur. Sonra bir elin orta parmağı öteki elin orta parmağının iç tarafından ipin altına girer, öteki elle de aynı işlem yapıldıktan sonra ip tekrar gerilir. Bu durumda ellerin alt ve üst kısmında birbiriyle çapraz kesişen ikişer ip kesişmeyi düz giden bir ip bulunmaktadır.

Oyuncu kesişmeyip düz giden iplerden yukarda olanını dişleri ile tutar. Yardımcı oyuncu da alttan giden düz ipi parmağı ile tutar. Oyuncu orta parmaklarındaki ipi yine orta parmakları ile bırakmadan tutar ve ipin öteki kısımlarını bırakır. Böylece sağ ve sol elinin orta parmaklarında, diğer taraftan da bir ucu oyuncunun dişleri arasında öteki ucu yardımcı oyuncunun parmağında olan bir düzenek ortaya çıkar. Oyuncu ellerinin arasını açtığı zaman dişleri ile yardımcı oyuncunun parmağı birbirine yaklaşır; dişleri ile yardımcı oyuncunun parmağının arası açıldığında oyuncunun elleri birbirine yaklaşır. İp tıpkı testere gibi iner çıkar. Yani oyuncu ellerini açar, sonra da dişleri ile yardımcı oyuncu ters yönlerde ipi çekerler ve bu işlem sürekli devam eder. Oyun da böylece uzar gider. (Özturan,2010:59)

4.2.1.11. At kuyruğundan çevirmeç

Bu oyun genellikle köylerde oynanır.Çünkü oyun için at kuyruğundan koparılmış bir kıla ihtiyaç vardır. At kuyruğundaki kıllar çok serttir, dayanıklıdır. Kuyruktan koparılan bir kıl ucuna taş bağlanır. Diğer ucundan ise oyuncu tutarak kılı başının üstünde dairesel hareketlerle çevirir. Çevirme sırasında “vınnn” diye bir ses çıkar. Oyuncu çevirme işini ne kadar güçlü yaparsa o kadar çok ses çıkar. Çıkan ses ise çocuklar için bir eğlence unsuru olur. (K.K.32)

4.2.1.12. Yüçük (yüzük) saklama

Oyuncular üçer dörder kişilik iki gurup olarak eşleşir. Her iki gurubun da birer ebesi olur. Ebeler aynı zamanda gurup sözcüleridir.

Bu oyunda bir yüzük, beş altı tâne fincan ve bir tepsi gerekir.

Taş tutma ya da benzer bir yöntemle yüzüğü önce hangi minin saklayacağı belirlenir. Yüzüğü saklayacak olan gurup ya öteki odaya geçer, ya da buldukları odanın bir ucuna gidip, arkalarını öteki oyunculara dönerek fincanlardan birinin içine yüzüğü koyar; ama bütün fincanlar fal bakılacakmış gibi ters konduğu için yüzüğün hangi fincanın içinde olduğu belli olmaz.

Yüzük saklanırken gurup kendi arasında danışır. Öteki gurup oyuncuların huylan ve düşünceleri dikkate alınarak yüzük saklanır. Bir defasında tepsinin bir ucundaki fincana saklanmışsa, bir sonrakinde öteki oyuncuları yanıltacak kadar değişik bir yere saklamak gerekir. Belki aynı fincanın altına koşmak da öteki oyuncuları yanıltabilir.

Öte yandan saklı yüzüğü bulmak kolay değildir. Yalnızca kafadan atmakla fincan bulmak zor olur. Saklayan oyuncuların düşüncelerini okumaya çalışmak gerekir.

İçinde fincanların olduğu tepsi, öteki gurubun önüne getirilir. Öteki gurup oyuncuları gurup arkadaşlarıyla gizli ya da açık danışarak yüzüğün hangi fincanın altında olabileceğini kararlaştırır. Kesin karar verildikten sonra gurup sözcüsü olan ebe kararını açıklar:

-Yüzük şu fincanın altında! der.

Yüzüğün yerini doğru olarak bilmişse, ebe saklayan oyunculara birer cezâ verir. Bu cezâlar genellikle oyuncuların avuçlarına bir kemerle birer kez vurmaktır. Yüzüğün yerini doğru olarak bilen gurup, bu kez yüzüğü kendileri saklar.

Yüzüğün yerini bilememişlerse bu kez saklayan oyuncuların ebesi kemerle ötekilerin avuçlarına birer kez vurur.

Bu oyun eskiden ev hanımlarının dikiş yüksüklerini çok kullandığı yıllarda, yâni dikiş yüksüklerinin bol olduğu yıllarda fincan yerine dikiş yüksükleri; yüzük yerine nohut gibi küçük şeyler kullanılarak da oynanmış. Bu nedenle kimi insanlar "yüksük oyunu" demektedir.

Yüzük oyununu hanımlar olsun, beyler olsun, büyükler de oynamaktadır. Ancak verilen cezalar hep kemerle vurmak değil, kimi zaman çay pişirmek, kimi zaman pasta yapmak olabilmektedir. (Özturan,2010:60,62)

4.2.1.13. Uçak

A4 büyüklüğünde veya ona yakın büyüklükte bir kâğıt sert bir zemin üzerine koyulur. Kağıdın kısa kenarının iki köşesi ucu ucuna gelecek şekilde katlanır. Bu katlama sonucunda kâğıdın bu kısmı üçgen bir çatı halini alır. Daha sonra katlanan kısımda oluşan o üçgen çatının tepe noktasından aşağıya doğru, katlanan yerler dışarıda kalacak şekilde ikiye katlanır. Kâğıdın kenarlarından yaklaşık iki cm kalınlığında bir yer tekrar, düz bir şekilde katlanır. Katlanan bu yerler açıldığında katlama yerlerinde iz kaldığından dolayı kanat gibi durur. Üçgen kalan kısım ise uçağın ön kısmını oluşturur. Hızlı bir şekilde itilerek havaya bırakılan bu kâğıt uçan bir uçağı temsil ederek çocukları eğlendirir.

Sıkılan çocuklar bunu tek başına yapabilirken arkadaşlarla birlikte oynandığında kimin uçağı daha hızlıysa ve daha çok uçarsa o başarılı kabul edilir. (K.K.33)

4.2.1.14. Fırıştak (rüzgar gülü)

Kare halindeki bir kâğıt köşelerinden ortaya doğru biraz kesilir. Kağıtlar genellikle renkli tercih edilir. Kesilen uçlar kâğıdın orta yerine yapıştırıcı ile tutturulur. Daha sonra bu kâğıt ince, uzun bir çubuk veya sopaya ince, küçük bir çivi veya raptiye yardımı ile takılır. Çocuklar yaptıkları bu rüzgar güllerini alarak ya sokaklarda koşarlar, koşma etkisi ile rüzgar gülü döner ya da esintili havalarda ellerinde tutarak dönmesini seyrederler. (K.K.34)

4.2.1.15. Testere

Tek kişilik bir oyundur. Oyuncu kendi kendine oynayabileceği gibi iki üç arkadaş birlikte de oynayabilir.

Oyun malzemesi olarak 8-10 cm çapında bir kartonun ortasına iki çivi deliği açılır. Kenarları da makasla testere ağızı yapılır. Ortasındaki iki deliğe 4-5 karış uzunluğunda kalınca bir ip geçirilerek düğümlenir. İpin iki ucu aynı oyuncunun ellerinin orta parmaklarına geçirilir. Sonra testere havada sallanarak ipin çevresine sarılır ve ip gerilip gevşetilmek sureliyle testereye dönme hızı verilir. Birkaç kez hızlıca yapılan bu hareketten sonra ip hafif gerilip bırakılarak testere döndürülür.

Bu sırada oyuncunun bir arkadaşı ince bir kâğıdı testerenin önüne yaklaştırır, oyuncu testeresiyle kâğıdı keser.

Bu oyunda testere tenekeden de yapılabilir ama o zaman tehlikeli olabilir. (Özturan,2010:65)

4.2.1.16. Pazuda ip kırma

Bu oyun genellikle güçlü olduğunu ispatlamaya çalışan erkekler tarafından oynanır. Evdeki melefe ipliğinden bir parça alınarak pazuya bağlanır. Pazusunu şişirerek ipi kırmaya çalışan çocuk bir çeşit gövde gösterisi yapmış olur. İpi kırabilirse güçlü olduğunu ispatlamış kabul edilir. (K.K.32)

4.2.1.17. Kibrit

İki ya da daha çok oyuncuyla oynanabilir. Önce bir kibritin yüzeylerine isimler yazılır. Dikey olarak konmuş bir kibrit düşünülüğünde onu bu durumda durdurmak güç olur. İşte bu alt ve üst yüzeylere 1 ve 2. yüzeyler diyelim. Kibrit yakılması için kimyasal maddeler sürülmüş yüzeylerine 3. ve 4. yüzeyler diyelim. Geniş yüzeylere ise 5. ve 6. yüzeyler diyelim.

Dikkat edilirse kibrit havaya atıldığında en çok 5. ve 6. yüzeyler yukarıya bakacak şekilde oturur. Sık sık 3. ve 4. yüzeylerin oturduğu da görülür. 1. ve 2. yüzeyler ise çok seyrek oturur.

Bu yüzeylere şöyle isim yazılır:

1. Yüzey-Hâkim
2. Yüzey-Savcı
3. Yüzey-Polis
4. Yüzey-Bekçi
5. Yüzey-Yankesici
6. Yüzey-Hırsız

Kibritin üzerine bunlar yazıldıktan sonra oyuna geçilir:

Önce taş tutma ya da benzer bir yöntemle oyuncuların hangi sırayla kibrit atacakları belirlenir. Sonra ilk oyuncu kibriti baş ve işaret parmaklarının arasına alarak havaya atar. Olabildiğince 1. ve 2. yüzeyleri kondurmaya çalışır. Ama hangi yüzey gelmişse o okunur. Örneğin savcı gelmişse ona savcı denir. Savcılık kötü bir şey olmadığı için oyuncu karşı çıkmaz. Ama yankesici ya da hırsız çıkmışsa karşı çıkarak bir atış hakkı daha kullanır. İkinci atışta da yankesici ya da hırsız çıkarsa, üçüncü ve son atış hakkını kullanır. Buna "El oğlu üçte!" diye, kimse karşı çıkmaz, ama oyuncu üçüncü hakkını da kullanırken öteki oyuncular hep bir ağızdan, "Olup olacağı!" diye bağırır. Yine (örneğin) hırsız oturursa, öteki oyuncular yine hep bir ağızdan, "Olup olacağı... Hırsız!" diye bağırır. Sonra sıradaki oyuncu kibrit atmaya başlar.

Bütün oyuncular birer isim aldıkları zaman oyun sona erer ve yeni oyuna geçilir. (Özturan,2010:66,67)

4.2.1.18. Kibrit çöpü kırma oyunu

Çakmakların bu kadar yaygın olmadığı, çöp toplamanın bu kadar güzel olmadığı devirlerde her çocuk birkaç dakika içerisinde beş on tane kibrit çöpü toplayabilirdi.

Oyunculardan biri ebe seçilir ve başparmağı ile işaret parmağı arasına bir kibrit çöpünü sıkıştırır. Öteki oyuncular sıra ile kendi ellerinde baş ve işaret parmakları arasında tuttıkları kibrit çöpü ile ebenin parmakları arasındaki kibrit çöpünü kırmaya çalışır. Kibrit çöpü kırılan, sıra yeniden kendisine gelene kadar bekler. Kibrit çöpü kırılmayan ebe olur. Böylece bütün kibrit çöpleri kırılana kadar oyun devam eder. (Özturan,2010:68)

4.2.1.19. Yattı kalktı

En az sekiz- on oyuncuyla oda içerisinde oynanır. Oyuncular daire şeklinde dizlerinin üstünde otururlar. Her oyuncu bir sebze, meyve veya bitki ismi alır. Örneğin; kabak, patlıcan, soğan, havuç, pırasa, biber, patates, salatalık, domates

isimlerini almış olsunlar. Oyunculardan biri aldığı ismi söyleyerek eğilip iki elini yere kor, üzerine de başını koyarak başka bir arkadaşının aldığı ismi söyler ve kalkar.

-Kabak yattı kalktı, salatalık,

der. Bu kez adı salatalık olan oyuncu aynı şekilde

-Salatalık yattı kalktı patlıcan,

diyerek yatar.

Oyun hızlı tempoyla oynanmalı. Dikkat etmeyip adı söylendiğinde yatmakta geciken veya arkadaşlarının adını yanlış söyleyen oyuncular cezalandırılır. Ceza olarak şarkı, türkü söylettirilir ya da hayvan taklidi yaptırılır. (Özhan,1997:215) Bu oyun Kahramanmaraş'ın Ekinözü ve Elbistan ilçelerinde "Zıldırzıp" adıyla oynanmaktadır. (Özhan,1997:330)

4.2.1.20. Buğday sapından düdük yapma

Kartlaşmaya başlayan bir buğdayın sapı boğum yerinden kesilir. Baş kısmından iki-üç santimetrelik bir kısım yere düşmeyecek gibi kesilir. Böylece üflendiğinde ses çıkaran bir müzik aleti elde edilmiş olur. Genellikle köyde yaşayan çocukların tercih ettiği bir oyundur. (K.K.35)

4.2.1.21. Söğüt dalından düdük yapma

Taze sürgün bir söğüt dalı çakı ile bir karış uzunluğunda kesilir. Kavaldaki gibi üflenecek yer açılır. Dalın kabuğu birkaç santim uzunluğunda kesildikten sonra sıvazlanarak gevşetilir ve çıkarılır. Üfleme ucundan hava gitmesi için bir kanal açılır ve çıkarılan kabuk aynı yere takılır. Sonra üflenerek kaval gibi öttürülür. (Özturan,2010:68)

4.2.1.22. Bıtırdaktan süs eşyası yapma

Toplanan bıtırdaklardan el işine hevesli olan çocuklar irili ufaklı sepetler veya süs eşyaları yapacaklar. (K.K.26)

4.2.1.23. Kamıştan tüfek yapma

Bir kamış parçası kesilerek boğumdan itibaren üst kısmı kesilir ve yay gibi yapılır. Bu yaya yine kamıştan bir tetik yerleştirilir. Yay gibi yapılan parçanın altına tetik yerleştirilerek yay kurulmuş olur. Tetik çekildiğinde tak diye bir ses duyulur. (Özturan,2010:69)

4.2.1.24. Portakal kabuğundan deveme (topaç)

Kalın kabuklu portakallar bu işe daha uygun olur.

Soyulan portakalın kabuğundan bir küçük parça, en küçük metal para büyüklüğünde yuvarlanır. Ortasına bir kibrit çöpü geçirilir. Kibrit çöpünün kısa tarafı portakal kabuğunun beyaz kısmı tarafında, uzun kısmı turuncu tarafında olacak

şekilde ayarlanır. Sonra kibrit çöpünün uzun kısmından baş ve işaret parmaklarıyla tutularak hızla kıvrılır ve yerde dönmesi sağlanır. Dönen oyuncağın sadece turuncu kısmı görülecektir.

Bu çocuk oyununda yenme yenilme, oyundan çıkma gibi kurallar bulunmamaktadır. Her çocuk kendi oyuncağı ile ne kadar başarılı döndürme yaparsa bundan o kadar keyif alır. (Özturan,2010:69,70)

4.2.1.25. Ceviz kabuğundan gemi yüzdürmeç

Bütün ceviz ikiye ayrılır. Bir tarafının içi boşalttıktan sonra içine, su ile karıştırılmış kül veya çamur konarak yüzeyi düzeltilir. Üç tane kibrit çöpüne kâğıttan yelkenler yapılarak yapıştılır ve bunlar yarım cevizin içine seren direkleri gibi dikilir. Böylece tamamlanan gemi durgun suya konarak yüzmesi seyredilir. (Özturan,2010:70)

4.2.1.26. Mangala

Mangala toprağa oyuklar açılarak oynanabilirse de esas olanı okey tahtası gibi bir tahtaya avuç içinden biraz daha küçük iki sıra oyuklar açılan bir oyun malzemesiyle oynamaktır. Bu oyuklar iki sıra ve her sırada yedi tane olur. Toplam on dört oyuk olur. Mangala tahtası ceviz veya çınardan yapılır.

Oyun malzemesi olarak doksan dokuz deve boncuğu kullanılır. (Kaynak kişiler boncuk sayısını doksan dokuz olarak hatırladı ama tam emin olmayıp, tereddütlü konuştular.)

Mangala iki kişi tarafından oynanır.

Oyuna kimin başlayacağını belirlemek için oyunculardan biri eline bir avuç boncuk alır ve avucunu kapayarak elindeki boncuğun tek mi çift mi olduğunu sorar. Öteki oyuncu mesela "Tek!" der. Boncuk sayılır, eğer tekse bilen oyuncu oyuna başlar, bilememişse boncuk tutan oyuncu oyuna başlar.

Oyuna başlayan oyuncu masanın kenarında duran boncuklardan bir avuç alır ve mangala tahtasının üzerindeki oyuklara sıra ile beşer onar tane koyar. Sonra geriye kalan boncukları alır ve boncukların tamamını oyuklara dağıtır. Her oyukta rastgele sayıda boncuk bulunmaktadır. Oyuncu herhangi bir oyuktaki boncukları alır ve boşalan oyuğun sağındaki oyuktan başlamak üzere sıra ile her oyuğa bir boncuk bırakır. Son bıraktığı oyuktaki boncuk sayısı çiftse hem o oyuktaki hem de karşısındaki boncukları alır ve kazandığı bu boncukları masanın bir kenarına koyar. Sonra boşalttığı oyuğun bir sağındaki, orası da boşsa bir ilerdeki oyukta bulunan boncukları alarak yine her oyuğa bir boncuk bırakmaya başlar. Son boncuğu bıraktığı

oyukta çift boncuk varsa hem o oyuktaki hem de karşı oyuktaki boncukları kazanım olarak alır. Eğer son bıraktığı oyuktaki boncuklar tek sayı ise oyun sırası karşı oyuncuya geçer. Bu defa da karşı oyuncu istediği oyuktaki boncukları alarak sıra ile her oyuğa birer tane bırakmaya başlar. Son bıraktığı boncuğun olduğu oyukta çift boncuk varsa hem o oyuktaki hem de karşıdaki oyuktaki boncukları alır ve masanın kenarında biriktirir.

Oyun bu şekilde devam eder.

Kural: En çok boncuğu kim biriktirmişse oyunu o oyuncu kazanır ve buna "Elden geçti" denir. Oyunu kazanan oyuncu bir sonraki ele kendisi başlar.

Kural: Bir oyuncu oyun henüz bitmeden bütün boncukların yarısından fazlasını aldığı anda elden geçti olur ve oyunun devamına gidilmeden oyunu kazanmış sayılır. Çünkü öteki oyuncu bundan sonraki bütün boncukları alsın bile boncuk sayısının yarısından az edeceğinden yenilmiş olacaktır. (Özturan,2010:101,102)

4.2.2. Açık Alanda Oynanabilen Oyunlar

Bu bölümde ise ev dışındaki açık alanlarda (evlerin veya okulların bahçelerinde, sokaklarda, pikniğe gidilen açık alanlarda, parklarda vb.) oynanabilen oyunlara yer vermeyi uygun bulduk.

4 2.2.1. Kutu kutu pense

Kız- erkek karışık oynanabilen bu oyun için en az beş-altı kişi gerekir. Oyunu oynayacak kişiler el ele tutuşarak bir çember oluştururlar

“Kutu kutu pense

Elmamı yerse

Arkadaşım Ayşe (burada arkasını dönmesi istenen kişinin adı söylenir)

Arkasını dönse”

oyun şarkısı söylenerek bir yandan da şarkıya uygun yavaş adımlarla dönerler. Sırayla tüm oyuncuların ismi bu şekilde söylenir ve ismi söylenen arkasını dönerek oyuna devam eder. Herkesin ismi söylendiğinde oyun bitmiş olur. (Bkz: Ek-2, Fotoğraf-16) (K.K.23)

4.2.2.2. Çıngılı çıkı

Bu oyun gündüz de oynanır ama genellikle akşamdan sonra oynanır. Çıngı ise kıvılcım anlamındadır.

Oyuncular arasında eşleşme yapılarak iki guruba bölüşürler. Her grup birer ebe seçer.

Kural: Her gurup en az dört kişi olmalıdır.

Çingılım çıktı bir saklama-bulma oyunudur. Bir gurup saklanır, ikinci gurup bulmaya çalışır. Çingılım çıktı gibi oyunlar, savaş taktiklerinin alt yapısıdır, denilebilir.

Oyunun başlangıcı: Taş tutma ya da benzer bir usulle hangi ebenin arkadaşlarını saklayacağı belirlenir. Oyuncularını saklayacak olan ebeye, örneğin 1. ebe diyelim. Saklananları bulacak olan gurubun ebesine de 2. ebe diyelim.

Birinci ebe oyuncularını bir sokak öteye götürerek orada bir duvarın ya da ağacın, çalının, otomobilin arkasına gizler, ebe oyuncularına sessiz olmalarını öğretir. "Çingılım çıktı!" demeden yerinizden kımıldamayın diye tembih eder. Sonra 2. ebenin yanına döner. 2. ebe, "Sakladın mı?" diye sorar. Birinci ebe, "Sakladım!" der. Sonra da her iki ebe yan yana; 2. ebenin gurubu hemen iki adım arkalarında, saklama yerine doğru yürümeye başlarlar.

Kural: Saklananlar, kendilerini bulmaya gelenleri pusuya düşürerek, yakaladıklarına oyun merkezine kadar biner.

Kural: 1. ve 2. ebe yan yana yürümelidir. 2. ebenin arkadaşları geride olmamalı, ebelerden yalnızca iki adım geride bulunmalıdır. Aksi halde yakalanmaları güç olur.

Yürüyüş sırasında 2. ebe, yani saklanan oyuncuları araçların ebesi, şüphelendiği yeri işaret ederek 1. ebeye sorar:

-Şurası yansın mı?

Bu şu demektir: Burada mı saklanıyorlar? Buradan korkusuzca geçebilir miyiz? Çocuk oyunlarında kurallar kesindir ve yalan söylenmez. Oyuncuları saklayan ebe, "Şurası yansın mı?" sorusuna hemen cevap vermez:

-Yanına varalım da... Hem arkadaşların geride kalmasın, der.

Şüphe edilen yere 4-5 adım kalıncaya kadar yaklaşılır. Arkadaki oyuncular kaçmak için tetiktedir. İyice yaklaşıncaya ve orada saklanan yoksa, 1. ebe:

-Yansın! der.

Yâni orada saklanan yok demektir. Eğer orada saklanan varsa yenilmeyi kabul ediyorum, demektir. İlerleme sürdürülür.

1. ebe, yani saklananların ebesi, öteki oyuncuları saklananlara iyice yaklaştırmak isteyecek ki kendi arkadaşları onları yakalasın. (Bu oyunda ebeler birbirlerinin üzerine binmez.)

Çingilim çıktı bir tür pusuya düşürme oyunu olduğu için 1. ebe ötekileri pusuya düşürmek amacıyla onların yerini belli etmez. 2. ebe de "Şurası yansın mı?" diyerek arkadaşlarını pusuya düşürmemeye çalışır. Saklananların ebesi, "Yanına varalım da..." diyerek onları her defasında oyalar ve aldatır. Diyelim ki saklananların olduğu yere geldiler:

2.ebe, "Şurası yansın mı?" diye sorar. Birinci ebe, "Yaklaşalım da..." der. "Arkadaşların geride kaldı, yaklaşınlar. ” der. Saklananlara 4-5 adım kala birinci ebe, saklanan oyunculara "Çingilim çıktı!" diye bağırır. Bu komutu duyan ve her biri tetikte bekleyen saklanan oyuncular fırladıkları gibi öteki oyuncuları yakalamaya çalışır. Ötekiler kaçar, saklananlar koşar. Saklanan oyuncular, yakaladıklarının sırtına merkeze kadar biner.

3.Sonra guruplar yer değiştirir ve ikinci oyuna geçilir. (Özturan,2010:32-34)

4.2.2.3. Elim sende

Bu oyun ne kadar çok kişiyle oynanırsa o kadar eğlenceli olur.Bir kişi ebe seçilir. Ebe üçe kadar sayar, diğerlerinin kaçmasını bekler. Daha sonra kaçanlardan birine eliyle dokunmaya çalışır. Ebe dokunduğu kişiye “elim sende” diyerek ebeliğini devretmiş olur. Böylece oyun yeni ebeyle devam eder. (K.K.36)

4.2.2.4. Çokurdum

Bu oyun erkek çocuk oyunudur.

Oyun dörder ya da beşer kişilik iki gurup oyuncuyla oynanır.

Önce bu guruplar belirlenir.

Birinci gurup oyuncular: ayakta, kafaları birbirine degecek şekilde, yüzleri içe dönük, (+) işareti gibi dururlar.

İkinci gurup oyunculara sırayla sıçrayarak öteki oyuncuların sırtlarına oturmaya, tutunmaya çalışır. Tutunamayan yanar ve her iki gurup oyuncuları durum değiştirir. Yani yatanlar atlayan olur, atlayanlar yatan olur. (Özturan,2010:39)

4.2.2.5. Eş diriltmeç

Bu oyunu erkek çocuklar ayrı, kız çocuklar ayrı oynamalıdır, çünkü erkekler daha hızlı koşar.

Yaklaşık olarak on kişiyle oynanır. Önce iki ya da üç tâne ebe seçilir. Geriye kalan yedi sekiz oyuncu kaçar. Böylece oyun başlar. Oyuncular kaçar, ebeler yakalamaya çalışır. Ebeler yakaladıklarını, ebe yeri ya da kale denilen bir duvarın dibine dizer. Başlarına bir ya da iki ebeyi nöbetçi koyarlar.

Kural: Ebe parmağının ucuyla bile dokunsa, dokunduğu oyuncu yanar ve duvarın dibine gider.

Kural: Yanan oyuncular el ele tutuşur. Kendilerini kurmaya gelen arkadaşları yanar oyuncularından birine dokunduğunda "Ceylan geçti!" derler ve hepsi birden kurtulmuş olur.

Diriltme: Ebe yerinde el ele tutuşarak diriltilmeyi bekleyen yanar oyunculara bir kişi dokunduğunda dirilmiş olur. Dirilen oyuncular kaçmaya başlar. Ebeler de onları yakalamaya da benzer çalışır.

Bütün oyuncular yakalandığında oyun biter. Yeniden taşlama ya da benzer bir yöntemle ebeler seçilir ve oyuna yeniden başlanır. (Özturan,2010:35)

4.2.2.6. Uzun atlama

Bu oyun için önce yere bir çizgi çekilir. Oyuncular çizginin gerisinden koşarak gelir ve çizgiye basmadan mümkün olduğunca uzağa atlamaya çalışır. Herkesin atlayışı bittikten sonra en uzağa atlayan o turun galibi sayılır. (K.K.37)

4.2.2.7. Birdir bir

En az dört oyuncuyla oynanır ve erkek çocuklar içindir. Yedi, sekiz oyuncuyla oynanması daha iyidir.

Önce taş tutma ya da benzer bir yöntemle yatan oyuncu belirlenir. Taş tutan oyuncu ebedir. Bu oyunda ebelik güçtür, ebe oyunu çok iyi bilmelidir. Ayrıca oyundaki anlaşmazlıkları çözümleyen bir hakemdir.

Yatan oyuncu, ellerini dizlerine koyarak namazdaki gibi durur. Kafasını yukarıya kaldırdığında üzerinden atlayanlara güçlük çıkarmış olacağından, kafa kaldırmak yasaktır. Kafasını kaldırırsa atlayan oyuncular:

-Kafanı küllük tut! (eğik tut) diye ikaz eder. Yatan oyuncunun dik durması da yasaktır. Ama avuç içleri tam dizlerinde olmak koşuluyla istediği kadar dik durabilirler. Böylece oyun başlar.

Önce ebe:

-Birdir bir!

diyerek yatan oyuncunun üzerinden atlar. Atlamak için sırada bekleyenlerin en arkasına geçer. Sonra öteki oyuncular sırayla "Birdir bir!" diyerek atlar ve sıranın en arkasına geçer.

Kural: Oyuncular atlarken yatan oyuncuya bir adım kala iki el oyuncunun sırtına konarak sıçranır ve öte yana atlanır. Atlama sırasında yatan oyuncuya hafif sürtünmeler oyuncunun yanmasına neden olmaz ama hızlıca değdiğinde, yatan

oyuncunun dengesi iyice bozulduğunda atlayan oyuncu yanar ve kendisi yatar. Oyun da yeniden başlar.

Atlayan oyuncu atlarken öte yana geçemezse yanar. Ya da atladıktan sonra dengesi bozulur da yere düşerse yine yanar.

Böylece oyunun birinci bölümüne geçilir:

Birinci Bölüm

Bu bölümde ebe her defasında değişik bir cümle söyleyerek yatan oyuncunun üzerinden atlar. Karşıya düştüğünde iki ayağı üzerinde, kımıldamadan bir saniye durur, sonra sıradaki oyuncuların en arkasına geçer. Daha sonra sırayla öteki oyuncular aynı cümleyi tekrarlar ve aynı şekilde atlar.

Kural: Bu sözleri yanlış söyleyenler, unutanlar, söyleyemeyenler yanar. Oyun yeniden başlar. Bu sözler sıra ile şöyledir:

1 -Birdir bir.

2-İkidir iki.

3-Üçtür üç.

4-Dörttür dört.

5-Beştir beş.

6-Altıdır altı.

7-Yedim yemek tek el.

Yedinci atlayış tek elle yapılacaktır. Bunun için sol el ile sağ elin bileği tutulur. Sağ elin avuç içi yatan oyuncunun sırtına konarak atlanır.

8-Sekizim sek sek.

Atlayan oyuncu karşı tarafa düştüğünde tek ayak üzerine düşecek ve öteki ayağını yere basmadan, tek ayağıyla zıplayarak en arkaya geçecektir. Bu oyuncu tek ayağı üzerine duramazsa yanar. Ya da sekteleyerek giderken öteki ayağı yere değerse yanar.

9-Dokuzum durak.

Atlayan her oyuncu öte yana düştüğünde kımıldamadan, adım atmadan durur. Adım atarsa yanar. Kendisinden önce atlayanlara değerse yanar. Onun için önce atlayanlar, kendilerinden sonrakilere yer ayırmak için uzağa atlar. Atlayan oyuncular burada yanlamasına da atlayabilir. Yani oyuncu nerede boşluk varsa oraya atlayabilir.

10-Onum orak.

Atlayanlar böyle söyleyerek kollarını yana açarlar. Sağ kollarını sol omuzlarına, sol kollarını sağ omuzlarına makas gibi birkaç kez açıp kapadıktan sonra atlarlar. Bu oraklamayı yapmayan yanar.

11-On birim yağlı çörek. Denip bir daha atlanır.

12-On ikim ballı börek. Denip bir daha atlanır.

13-Bir top kendir. Denip bir daha atlanır.

14-Vur da dibine indir.

Bu atlayışta atlayan oyuncu, kalçasıyla yatan oyuncunun sırtına kuvvetle vurabilir. Hattâ yatan oyuncunun dengesini bozabilir. Yeter ki kendisi atlayışını kurallara uygun yapabilsin. Atlayan oyuncu kalçasıyla vuramazsa yanar. Atlayan oyuncu karşı tarafa geçtikten sonra bir saniye hareketsiz kalmadan düşerse yanar.

15-İllengeç. (Yengeç) denip bir daha atlanır.

16-Sildirmeden geç.

Bu atlayışta atlayan oyuncu yatan oyuncuya hiç değmemelidir. Hafifçe değenler bile yanar. Dokundu, dokunmadı gibi anlaşmazlıklarda karar ebenindir.

17-İndim kuyu dibine, sildim, süpürdüm, silkindim çıktım yeryüzüne, denip atlanır.

Bu tekerlemeyi yanlış söyleyen yanar. Bu oyunda bütün tekerlemeleri yanlış söyleyen yanar. Bir oyuncu yanarsa yanan oyuncu yatar ve oyun yeniden başlar.

18- (Ebe) Mendil sallamaç! der.

Yatan oyuncu kalkar. Yatan oyuncu kenara çekilerek oyunun ikici bölümünü izler.

İkinci bölüm:

Ebe buldukları yere düz bir başlangıç çizgisi çizer. Bu çizgiye paralel ikinci bir çizgi çeker. İki çizginin arasındaki uzaklık iki metre kadar olmalıdır.

Ebe bir mendilin ucuna ceviz büyüklüğünde bir taş düğümler. Mendilin düğümsüz ucunu ağzına alır, birinci ve ikinci çizgi arasına şınav yapar gibi gerilir, elleri ve ayak parmakları üzerinde yaylanarak ağzındaki mendili ileri geri hareket ettirir. Böylece hız verdiği mendili dişlerini gevşeterek ikinci çizginin dışına fırlatmaya çalışır. Mendili ikinci ötesine atamayan yanar. Sonra bu mendil atmaya öteki oyuncular sırayla yapar. Ayak parmakları tam birinci çizginin üzerinde olmalıdır.

Üçüncü bölüm:

Oyunun son bölümünde ebe oyuncuları (yatan oyuncu hariç) toplar:

- K urbağa kurruk! der.

Yatan oyuncu öteki oyuncuların kendi aralarında anlaşmalarını önlemek için onların yanından ayrılmaz. Ebe ve öteki oyuncular çevreye dağılarak çevrelerindeki nesnelere örnekler toplar. Örneğin ot, taş, kibrit çöpü, çivi, dal parçası, kağıt gibi.

Biraz sonra ebe oyuncuları başına toplar:

-Şundan var mı?

diye az önce topladıklarını tek tek gösterir. Ebenin topladıklarının aynılarını toplamak zordur. Ama ebenin topladıklarının çoğunu toplayanlar yanmamış sayılır. Ebenin topladıklarının çok azını toplayan yanmış sayılır ve ikinci oyunda yatan oyuncu olur. (Bkz: Ek-2, Fotoğraf-17) (Özturan, 2010: 35,39)

4.2.2.8. Uzuneşek

Bu oyun dörder, beşer kişilik iki gruptan oluşan erkek çocukları tarafından oynanır. Önce yatan gurupla atlayan gurup belirlenir. Yatan guruptan biri sırtını duvar ya da bir ağaca yaslar. Bu kişi oyundaki ebedir. Aynı gurubun ikinci oyuncusu eğilerek kafasını ebenin karnına dayar. Üçüncü oyuncu da eğilerek kafasını ikinci oyuncunun bacaklarının arasına gizler. Böylece ebe dik öteki oyuncular tren vagonları gibi birbirlerine ekli olarak dururlar. Atlayan grup ise ebeden başlamak üzere sırayla yatan oyuncuların üzerine binecek şekilde atlar. Ebe olabildiğince ileriye doğru atlar ki, öteki arkadaşlarına yer kalsın. Atlayan oyuncuya yer kalmadığı zaman atlayanlar yanarlar. (K.K.38) Bu sırada "Bir elma, iki elma, üç elma..." diye saymaya başlanarak dengeli bir şekilde durulmaya çalışılır. (K.K.7) Yere düşen yanar ve yatan oyuncular atlayan oyuncu olurlar ve oyuna yeniden başlanır. (K.K. 38)

4.2.2.9. Longur longur

Yedi sekiz oyuncuyla oynanan bir oyundur.

Taş tutma ya da benzer bir usulle çoban da denilen bir ebe seçilir. Bir kişi de kurt olur. Öteki oyuncular ebenin arkasına sıra verdiği dizilir. Kurt bu oyuncuları kapmaya, ebe de korumaya çalışacaktır. Bu oyunda ebe ile kurdun yetenekleri, becerileri denk olmalıdır.

Kurt ebenin arkasındaki oyuncuları kapmak için sağdan soldan ataklar geliştirir. Bu sırada ebenin arkasındaki oyuncular "Longur longur longur!" diye bağırır ve her biri bir öndekinin sırtından sıkıca tutar. (Longur longur sesleri, kuzuların boğazındaki longurdak, çingirak denen ve kuzular kaybolduğunda

bulunmasını kolaylaştıran çanın sesi olarak kabul edilir.) Kurt, yakaladığı oyuncuyu ebenin arkasından kopararak bir kenara bırakır. O oyuncu oyun bitene kadar orada duracaktır. Sonra kurt ikinci oyuncuyu kapmaya çalışır. Ebe engel olmaya çalışır ama sonunda kurt sıra ile bütün oyuncuları kapar ve oyun sona erer. (Özturan, 2010:40,41)

4.2.2.10 Eşler-lebbik (lebbeyk)

En az sekiz kişiyle oynanır. Kız ve erkek çocukların birlikte oynayacakları bir oyundur. Oyuncular kendi aralarında anlaşarak iki guruba ayrılır. Her gurup birer ebe seçer. Bu guruplar iki ayrı küme şeklinde oturur. Onların karşlarına da yan yana iki ebe oturur ya da ayakta durur.

İki ebe fısıldaşarak o semtin ünlü konaklarından, minarelerinden, câmilerinden birini seçer. Bu seçimi oyuncular duymaz. Bir ebe kendi oyuncularına seslenir:

-Eşler!

O ebenin oyuncuları cevap verir:

-Lebbik! (lebbeyk)

(Lebbeyk; Arapça "Emrediniz, buyurun, ne emredersiniz?..." anlamındadır.)

Ebe sorar, mesela:

-Minarelerden?

Oyuncular kendi aralarında hangi caminin minâresi sorulmuş olabileceğini tartışır. Aralarında bir sözcü seçerek cevap verirler:

-Mağralı câmiinin minâresi.

Eğer minâreyi bilmişlerse ebe:

-Çökün!

der ve bilen oyuncular öteki oyunculara biner. Onların oldukları yerden kendi yerlerine kadar binerek gelirler. Sonra oyun devam eder.

Eğer sorulan minareyi bilememişlerse bu kez öteki ebe kendi oyuncularına sorar:

-Eşler!

-Lebbik!

-Minârelerden?

Örneğin:

-Bayazıtlı câmii minâresi! Oyun böylece sürer. (Özturan, 2010: 41,42)

4.2.2.11. Yedi kule

Bu oyun için geniş alanlar tercih edilir. Bu alan içerisinde saklanılacak yerlerin de olması önemlidir. Kızlar ve erkekler tarafından oynanabilen bir oyundur. Oyun için çevreden yedi tane yassı taş toplanır. Toplanan taşlar seçilen bir yerde üst üste koyulur. Oyundaki amaç topu yerden atarak taşları devirmektir. Oyuncular eşleşerek iki takıma ayrılır. Ortaya dikilen taşlardan sekiz- on adım uzaklıkta bir yere çizgi çekilir. İlk sırada olan takımdaki oyuncular sırası ile topu atarak taşları devirmeye çalışır. Diğer takım yani “ebe” olan takım ise taşların başında beklerken “Ortada kuyu var yandan geç!” diye ritim tutarak atış yapan oyuncunun dikkatini dağıtmaya çalışır. Eğer oyuncu taşları yıkarsa, takım oyuncuları dağılıp kaçar.. Taşları dizme sırasında veya kaçarken ebe olan takım aralarında topla paslaşarak diğer takımın oyuncularını öldürmeye çalışırlar. Topla vurulan her oyuncu, oyun dışında kalır. Eğer taşlar dizilmeden tüm oyuncular vurulursa ebe olan takım kazanmış olur, sıra onlara geçer. Taşları yıkan takım diğer takımın oyuncularına yakalanmadan taşları yeniden dizip “Tombala!” diye bağırırsa oyunu kazanan takım onlar olur, oyuna yine onlar devam ederler. (K.K.27)

4.2.2.12. Yağ satarım bal satarım (mendil atmaca)

Bu oyun en az yedi sekiz kişiyle oynanır. Bir kişi oyun başlamadan ebe seçilir, geriye kalanlar bir çember oluşturacak şekilde eşit aralıklarla çömelirler. Ebe bu çember etrafında sekerek, ezgili bir şekilde:

*“Yağ satarım bal satarım
Ustam ölmüş ben satarım
Yağ gibi kaymak gibi
Dayak atarım dayak atarım”*

şarkısını söyleyerek dönmeye başlar. Bunu birkaç defa tekrarladıktan sonra elindeki mendili çömelenlerden birinin arkasına atar. Bu sırada;

*“Tambak tombak
Arkana önüne iyi bak!”*

diye şarkı söylemeye devam eder. Eğer mendili attığı kişi bunu fark ederse ebe kaçmaya başlar. Eğer ebenin mendili arkasına bıraktığı çocuk bunu fark etmezse ebe bir sonraki turda onun başına veya omzuna bir tane vurur. Böylece mendilin arkasında olduğunu anlayan oyuncu mendili alarak ebeyi yakalamaya çalışır. Ebe yakalanırsa ebe olmaya devam eder, yakalanmadan mendil attığı oyuncunun yerine oturabilirse ebelik diğer oyuncuya geçmiş olur. (K.K.39)

4.2.2.13. Atlambaç

Beş altı oyuncuyla oynanan bir oyundur. Ebelik tekerlemesi veya taş tutma gibi bir usulle yere oturacak iki oyuncu belirlenir. Sonra öteki oyuncuların oyun sırası evel, evelardı, dipçik, kaval olarak seçilir. İki oyuncu karşılıklı olarak yere oturur. Ellerini yumruk yaparak üst üste koyarlar (veya ayaklarını üst üste koyarlar). Öteki oyuncular sıra ile bu yumrukların üzerinden atlar. Ayağı yumruklara değen oyuncu yanar. İlk atlayışta hiçbir oyuncunun ayağı yumruklara değmemişse karşılıklı olarak yerde oturan oyuncular yumruklarını yükseltir ve atlayan oyunculara zorluk çıkarır. Atlayan oyuncular yine yanmadan atlamışsa, oturan çocuklar yumruklarını biraz daha yükseğe kaldırır. Oyun böylece devam ederken bu sırada bazı oyuncular fazla yüksek atlayamadıkları için yanar. Bütün oyuncular yandıktan sonra yeni bir oyuna geçilir. (Özturan,2010:43)

4.2.2.14. Tıp

Ortalama 5-6 oyuncuyla oynanır.

Önce ebe seçilir. Ebe seçilen oyuncu sabit bir yerde dururken öteki oyuncular sürekli hareket halinde olmalıdır. Onlar hareket ederken mesela yer değiştirirken ebe:

-Tıp!

diye bağırır. O anda, yaklaşık 5-10 saniye bütün oyuncular hareketsiz olarak, bir heykel gibi durur. Duramayan oyuncu yanar ve oyundan çıkar. 5-10 saniye sonra oyuncular gene hareket eder ve hareketlerin en üst düzeyde olduğu sırada ebe:

-Tıp! diye bağırır.

Oyun böylece devam eder. Bütün oyuncular yanınca oyun biter. Yeniden ebe seçilerek ikinci oyuna geçilir. (Özturan,2010:43,44)

4.2.2.15. İsim söyleme

Kız-erkek karışık gruplarla oynanan bu oyunda oyuncu sayısı ne kadar çok olursa oyun o kadar eğlenceli olur. Genellikle on- on beş kişilik bir grupta oynanır. Oyun için bir ebe seçilir. Ebe oyunculardan birinin adını söyleyerek topu yukarı doğru atar. Adı söylenen oyuncu topu yere düşmeden tutarsa başka bir arkadaşının adını söyleyerek topu tekrar atar. Eğer top yere düştükten sonra tutarsa diğer oyuncular oldukları yerde donmuş gibi dururlar. Topu tutan oyuncu yakınında kalanlardan birini topuyla vurmaya çalışır. Eğer top, atılan oyuncuya değerse yanar ve oyundan çıkar. Eğer o kişi topu tutarsa, oyun içinde bir can kazanmış olur. Oyuncunun ne kadar “can”ı varsa o kadar defa vurulduğunda oyundan çıkarılamaz.

Eğer ebe topu attığı kişiye değdiremezse de kendisi yanar ve ebelik top attığı kişiye geçer. (K.K.31)

4.2.2.16. İstop

Bu oyun için en güzel alan geniş olan yerlerdir. Oyun için öncelikle bir ebe seçilir. Seçilen ebe elindeki tapu mümkün olduğunca yükseğe, havaya atarken oyuncuların birinin adını söyler. Adı söylenen oyuncu topu yakalamaya çalışır, diğerleri kaçır. Eğer topu yere düşmeden tutabilirse başkasının adını söyleyerek topu tekrar havaya atar. Adı söylenen diğer kişi topu yakalamaya çalışır. İkinci kez isim söylendiğinde herkes kaçmaya çalıştığı için, ismi söylenen kişinin topu yakalaması daha zordur. Topu yakaladıktan sonra “İstop!” diye bağırır ve herkes durur. İstop dedikten sonra kıpırdayan biri olursa yanar, oyundan atılır veya ebelik ona geçer. Herkes durduktan ebe topu kendisine yakın olanlardan birisine atmaya çalışır. Topu attığı kişiye değdirebilirse ebelik ona geçer. Değdiremezse kendisi ebe olmaya devam eder ve böylece oyuna yeniden başlanır. (K.K.40)

4.2.2.17. Çomçalı Gelin

Bir mahallenin çocukları toplanıp bir araya gelirler. Getirdikleri malzemelerden oyuncak bir kız yaparlar. Getirilen bir sopa, değnek kızın gövdesi, başına geçirilen bir bezlerden yapılan bir top kafasını oluşturur. Gövde kısmına güzel bir fistan giydirilir. Baş kısmına güzel bir yağık bağlanır. Gövde olan kısmını çocuklardan biri tutar. Fistanın kollarını diğer çocuklar tutarak sallarlar. Böylece kolları varmış gibi olur. Diğer çocuklarla beraber mahalleyi dolaşmaya başlarlar. Bu sırada:

“Çomçalı gelin ne isder

Bir gaşıcak un isder

Un olmazsa duz olsun

Abılası sa osun

Göden irehmet

Yerden bereket

Ver Muhamet Musdafıye selavat

Ain ver Allah ver” (Özdemir,2006:269,270)

diye dua ederler. Bu sırada da kapı kapı dolaşıp malzeme toplarlar. Mahalle sakinleri kısır yapılacak malzemelerden verirler. Çocuklar gezmeyi bitirdikten sonra aralarından birinin evinde toplanıp malzemelerle kısır yoğurup yerler. (K.K.5)

4.2.2.18. Çelik çömlek/ çelik çomak

Kız erkek karışık oynanan bu oyunda oyun için geniş bir alana ihtiyaç vardır. Oyuncular iki takıma ayrılır. İki tane taş seçilen yere aralarında biraz mesafe kalacak şekilde konur. İki karıştan biraz daha büyük bir çubuk taşların ortasına konulur. Takımlardan biri ilk atış için seçilir. Takım oyuncularından biri taşların başına elindeki uzun çubukla geçer, oyuncular ise ebenin karşısında, ebeden sekiz-on adım uzaklıkta dağınık şekilde dururlar. Ebe “Çelik Çömlek” diye bağıarak elindeki sopa ile taşların üzerindeki çubuğu mümkün oğlunca yükseğe atmaya çalışır. Oyuncular ise havadaki çubuğu yakalamaya çalışır. Hangi oyuncu yakalarsa atış hakkı ona geçer ve onun takımı puan kazanış olur. (K.K.2)

4.2.2.19. Lök lök

Oyun için bir top gerekir. En az yedi-sekiz kişiyle oynanır. Bir ebe seçilir. Top için bir nokta belirlenir. Belirlenen yer bazen çizilir bazen de hemen yanına bir taş konur. Belirlenen yere top konduktan sonra ebe dışında biri mümkün olduğunca sert bir şekilde vurarak topu uzağa gönderir. Ebe topun peşinden giderken diğer oyuncular saklanır. Topu alan ebe arkası dönük bir şekilde top için belirlenen noktaya gelerek topu bırakır ve oyuncuları saklanan oyuncuları bulmaya çalışır. Eğer ebe birini görürse koşarak topun yanına gelir ve topu “Lök lök” diyerek iki defa yere vurur. O kişi oyuna devam edemez, yakalanmış olur. Ebe bu şekilde herkesi bulup lök lök demeye çalışır. Bu sırada oyunculardan biri ebe kendini lök löklemeyen topa vurmaya başarırsa oyun yeniden başlamış olur. Oyuncular yeniden saklanır. O arada yakalanan oyuncular varsa onlar da yeniden oyuna katılır. Eğer topa oyunculardan birisi vurmada ebe herkesi yakalarsa, yani lök löklerse ilk yakalanan oyuncu ebe olur ve oyuna yeniden başlanır.

Topla oynanan bir saklambaç oyunu gibi düşünülebilir. Bu oyun akşam saatlerinde oynandığında daha eğlenceli olur. (K.K.7)

4.2.2.20. Sülenke

Uygun bir yere çay bardağına benzeyen bir taş, dikey olarak dikilir. Buna kale denir. Kalenin dikildiği yerin 5-6 metre uzağına bir başlangıç çizgisi çizilir. Oyuncular başlangıç çizgisinin gerisinde durur. Taş tutma ya da ebelik tekerlemesiyle bir ebe (ya da bekçi) seçilir. Ebe kaleyi bekler.

Her oyuncunun el büyüklüğünde yassı bir taşı olmalıdır. Her oyuncu sırayla elindeki yassı taşı kaleye atarak kaleyi yıkmaya, hem de uzağına düşürmeye çalışır.

Kural: Oyuncu atışını yaparken çizgiyi aşmamalıdır.

Kural: Oyuncunun taşı kaleye değmemişse, oyuncu bulunduğu yerde kalır. Atış sırası bir sonraki oyuncuya geçer. Bu kez bir sonraki oyuncu kaleyi devirerek uzaklara düşürmeye çalışır.

Kural: Kale devrilmiş, örneğin birkaç metre uzağa düşmüş olsun. Kale bekçisi hemen kaleyi alarak yerine dikmelidir. Oyuncularsa taşın devrilmesinden yerine dikilmesine kadar geçen zaman içerisinde kalenin yanına düşen kendi yassı taşlarını kaparak başlangıç çizgisine dönmeye çalışır. Dönemeyenler en azından kendi taşlarının üzerine basar. Kendi taşının üzerine basan oyuncuya ebe dokunamaz.

Kural: Ebe, kale taşı diktikten sonra başlangıç çizgisinden kaleye doğru gelmiş olan oyunculara el ucuyla dokunmaya çalışır. Dokunduğu oyuncu yanar. Kendi yassı taşına ayağıyla basmakta olan oyuncuya dokunamaz. Ama aynı oyuncu taşı eline aldığı anda yakalayabilir.

Kural: Kale devrikken ebe kimseyi yakalayamaz.

Kural: Yanan oyuncu ebe olur ve oyun yeniden başlar.

Kural: Ebenin kovaladıkları başlangıç çizgisinin ötesine kaçır. Başlangıç çizgisinin ötesindekileri ebe yakalayamaz. (Özturan,2010:77,78)

4.2.2.21. Yakan top

Kalabalık grupla oynanan oyunlardan bir tanesi de yakan toptur. Oyuncular önce eşleşerek iki gruba ayrılır. Oyun önceliği içinse bir grup seçilir. Bunun için genellikle “Yaş mı, kuru mu?”* yapılır. Ortaya geçecek takı belirlenince ebe olan takım oyuncularının bazıları sağ tarafa bazıları sol tarafa geçer ve diğer takım oyuncularını ortaya alırlar. Oyun boyunca top atan takım ortadaki oyuncuları vurup (yani yakıp) oyun dışı bırakmaya, ortadaki oyuncular ise topla yanmadan mümkün olduğunca topu tutup can kazanmaya çalışırlar. Kazanılan can ile yanan bir oyuncu oyuna döndürülebilir. Ortadaki oyuncuların hepsi yandığında ebe olan takım oyunu kazanır ve ortaya geçer. (Bkz: Ek-2, Fotoğraf-18) (K.K.42)

4.2.2.22. Mendil kapmaç

Bu oyunu oynamak için en az dokuz kişi gerekir. İki kişi adımlaştıktan sonra sırayla kendi grupları için birini seçer. Eşleşme bitince sona kalan veya oyun başında gönüllü olan kişi mendili alarak ortaya geçer. Eşit sayıdaki iki grup da mendili tutacak olan kişinin sağına ve soluna eşit uzaklıkta (çocukların koşabileceği mesafeye göre oynayan çocuklarca belirlenen uzaklıkta) birer tane çizgi çeker. Bu

* “Yaş mı, kuru mu?” yöntemi ile ebe seçmek için küçük bir taş alınıp bir tarafı tükürükle ıslatılır. Diğer taraf kuru kalır. Takımlardan birisi yaş kısmı birisi kuru kısmı seçer. Taş havaya atılır. Yere düştüğünde hangi takımın seçtiği taraf gelmişse onlar oyuna başlayan taraf olur.

çizgiler mendili tutan kişi her gruptaki ilk kişi ile aynı hizaya gelecek şekilde birbirine paralel olarak çizilir. Ortadaki kişi mendili ya elinde tutar ya da çömelerek mendili başına koyar. Oyunculardan bir tanesi başlama işareti verdikten sonra kendi grubunun çizgisinde hazır olarak bekleyen oyuncu mendili almak için koşmaya başlar. Eğer oyunculardan birisi daha hızlı koşuyorsa mendile daha önce ulaşır. Mendili alıp başlangıç çizgisine dönmeyi başarırsa kazanmış olur. Eğer oyuncular mendilin başına aynı anda giderse ikisi de mendili alabilmek için biraz bekler. Kim atik davranır da mendili alıp kaçarak başladığı çizgiyi geçmeyi başarırsa o kazanmış olur. Ama diğer oyuncu; mendili alıp kaçanı, başlangıç çizgisine varmadan yakalar veya ona dokunursa oyunu kazanmış olur. Yakalanan ise yanmış olur.

Kazanan oyuncu isterse ikinci kez mendil almaya çıkabilir. Yoksa da oyun bu şekilde sırayla devam eder. Hangi grupta oyuncular daha önce yanar ve kimse kalmazsa o grup yenilmiş kabul edilir. (K.K.41)

4.2.2.23. Tura kazık

En az yedi sekiz oyuncuyla oynanır. Daha çok oyuncuyla daha iyi olur.

Oyuncular, yaklaşık altı metre çapında bir çember oluşturacak şekilde ve yüzleri çemberin merkezine olacak şekilde çömelerek oturur. Çömelenlerin arkasında, yani çemberin dışında bir kaçan oyuncu vardır. Çemberin içindeyse bir ebe vardır.

Ebe, beş metre kadar uzunlukta kalın bir ipin (kendir) bir ucuna orta büyüklükte bir minder bağlar. Öteki ucunu sol eliyle tutar, sağ eliyle ipin ucundaki minderi kement salları gibi havada çemberler çizdirerek salları ve kaçan oyuncuya vurmak için fırsat kollar. Fırsatı bulunca minderi fırlatarak kaçan oyuncuya "Paat!" diye vurur. Kimi zaman kaçan oyuncunun yere kapaklandığı bile olur. Ebe ipin öteki ucunu elinden bırakmaz.

Kaçan oyuncu bu darbelerden kurtulmak için çömelenlerin arkasına saklanmaya çalışır. Ama hep aynı kişinin arkasına saklanamaz. Siperden sipere sıçrayan asker gibi, bir o oyuncunun arkasına, bir öteki oyuncunun arkasına saklanır.

Oyunda çömelen oyuncular da boş durmaz. İki oyuncu kendi aralarında işaretlerle anlaşarak aynı anda ayağa kalkar ve biri ötekinin yerine çömelir. Bu sırada kaçan oyuncu bunlardan birinden boşalan yere öteki oyuncudan daha önce oturursa kaçmaktan kurtulur, onun yerine ayakta kalan oyuncu kaçmaya başlar.

Tura-kazık oyununda ebelik gerçekten güçtür. O minderi havada hiç yorulmadan dakikalarca sallamak kolay değildir. Onun için bu oyunda herkes ebelik yapamaz. Ebelik yapabilecekler sırayla turayı alarak çemberin merkezine geçer.

Bu oyunda ip ve ucundaki ağırlığa "tura" denir. "Kazık" kelimesi de ebenin dairenin merkezinde kazık gibi, hiç ayrılmadan durmasından gelmektedir. (Özturan,2010:83,84)

4.2.2.24. Kale yapmak

Genellikle Ramazan ayı'nda oynanan bu oyunda çocuklar etraftan topladıkları taşlarla kale surları gibi daire biçiminde yükselen bir duvar örerler. Ezan vakti gelmeye yakın veya ezan okunmaya başlayınca

"Çağla!

Herkes evine dağıla!"

diye bağırarak iftar için evlerine dağılırlar. (K.K.21)

4.2.2.25. Küsküç

4-5 kişiyle oynanır. Erkek çocuk oyunudur. Genellikle boş arsa gibi yerlerde oynanır, çünkü oyun alanı katı çamur hâlindeki toprak zeminlerdir. Ya da 1-2m çapındaki bir toprak parçası sulanarak küsküç saplanacak kıvama getirilebilir.

Oyun malzemeleri iki karış uzunluğunda küsküç denilen dal parçalarıdır. Bu dalların bir ucu kurşun kalem gibi sivriltilir, öteki ucunun da yalnızca kabukları soyulur. Küskücün kabukları soyulan taraftan tutularak sivri ucu sert bir şekilde çamura saplanmaya çalışılır.

Her oyuncunun 5-6 küskücü olmalıdır. Taş tutma ya da benzer yöntemlerden biriyle evel, evel ardı, dipçik, kaval gibi oyuncuların oynama sıraları belirlendikten sonra 1. oyuncu (yâni evel) küskücünü hızla ve olabildiğince dik olarak yere saplar. İkinci oyuncu kendi küskücüyle hem küskücünü yere sağlamca saplamaya hem de bir önceki küskücü devirmeye çalışır. Devirdiği küsküç kendisinin olur. Sonra anı şekilde öteki oyuncular atış yapar. Amaçları saplanmış küsküçleri devirerek almaktır. Başlangıç atışlarında bir oyuncu başka bir oyuncunun küskücünü alsa bile, oyuna devam etmez.

Başlangıç atışları bittikten sonra sıra ilk atışı yapana gelir. Oyun böylece sürer.

Kural: Başlangıç atışlarından sonra başka bir oyuncunun küskücünü deviren, bir daha atış yapar. Yine devirirse bir atış daha yapar. Deviremezse atış sırası bir sonraki oyuncuya geçer.

Bir oyuncu küskücünü yere saplayamaz da yere yatar duruma düşürürse, "tar" denir. Bu olaya da tara düştü denir.

Kural: Tara düşen küsküce şu şekilde atış yapılır: Kendi küskücünüzle o şekilde bir atış yapın ki, küskücünüz çamura başkasının deviremeyeceği kadar sağlam sapsın ve tardaki küskücü de bulunduğu yerden en az bir karış uzağa fırlatsın. Bir karıştan daha uzağa fırlatırsa küskücü alır. Daha az uzağa götürmüşse alamaz ve oyun sırası bir sonraki oyuncuya geçer.

Bazan küsgüç yere devrilir ama sivri ucu çamurdan çıkmamış olur. Devirmeye çalışan oyuncu küskücü almaya çalışırsa da, küskücün sahibi "Burnu b...ktan çıkmadı." diyerek karşı çıkar, haklı olarak küskücünü yerinden oynatmaz. (Özturan,2010:84,85)

4.2.2.26. Gazoz kapağı

Erkekler tarafından oynanan bu oyunda düz bir alan olması yeterlidir. Oyun materyali olarak taşlarla düzleştirilen metal gazoz (günümüzde kola, maden suyu vb. de olabilir) kapakları ve bu kapakları vurmak için yassı taşlar kullanılır. Her oyuncu bireyseldir. Oyun için seçilen yere (bunun için ya bir daire çizilip kapaklar içine dizilir, ya da düz bir çizgi çekilir kapaklar bu çizgiye hizalanır) her oyuncu tarafından belirlenen miktarda gazoz kapakları yerleştirilir. Oyuncular kapaklardan dört- beş adım uzaklıkta atış yeri belirler. Atış için "İlkim! İkiyim! Üçüm! Dördüm!" diye bağırarak sıralar belirlenir. Sırası gelen oyuncu elinde taşı atarak gazoz kapaklarını vurmaya çalışır. Eğer vurursa, yerinden oynattığı yani alandan çıkan gazoz kapaklarını "utmuş"* hem de bir sonraki atış sırasını kazanmış olur. Eğer taşı attığında kapakları vuramazsa sıra sonrakine geçer. (K.K.43)

4.2.2.27. Tavşan kaç tazı tut

Kız erkek karışık, kalabalık grupla oynanan bir oyundur. Oyuncular arasından gönüllü olarak bir çocuk tavşan, bir çocuk da tazı seçilir. Diğer oyuncular ise el ele tutuşarak bir halka oluştururlar. Tavşanın kaçması ile başlayan oyun tazının onu yakalaması ile sona erer. Kaçış sırasında tavşan dairenin içine rahatlıkla girip çıkabilirken, oyuncular tazının giriş çıkışlarına müsaade etmeyerek tavşanı korumaya çalışırlar. Oyun sırasında oyuncuların elleri ayrılmaz, tavşan yaklaştığında oyuncular birbirinden uzaklaşıp tavşana kaçacak yer açar, tazı yaklaştığında ise hemen birbirlerine yanaşıp tazının geçmesine engel olurlar. (K.K.46)

* Utmak: Oyunu kazanmak anlamına gelir. Oyunu kaybeden kişi içinse "utuzmak" terimi kullanılır.

4.2.2.28. Portakal Yuvarlamaç

Bu oyunda her oyuncunun 5-6 tâne portakalı olmalıdır ve oyun alanı da toprak olmalıdır.

Bu oyunda önce evel, evel ardı, dipçik, kaval belirlenir. Sonra evel ilk atışı yapar ve portakalını iniş aşağı bırakır.

Kural: Portakal yavaşça bırakılır.

Hızla yuvarlamak yasaktır.

Bırakılan portakal ağır ağır yol alır ve biraz ilerde durur. Sonra evel ardı atış yapar. Eğer kendi portakalıyla evelin portakalını vurursa onu alır, kendi portakalı orada kalır. Sonra atış sırası üçüncü oyuncuya yâni dipçiğe gelir. Böylece devam eder.

Kural: Başlangıç atışlarında bir oyuncu başka bir oyuncunun portakalını vurursa onu alır ama atışa devam edemez. Başlangıç atışlarından sonra yapılan atışlarda bir oyuncu başka bir oyuncunun portakalını vurursa alır ve atışa devam eder. Vuramazsa atış sırası bir sonrakine geçer.

Portakalı vurulan oyuncu, oynama sırası kendisine geldiğinde başka bir portakalla oyuna devam eder. (Özturan,2010: 87,88)

4.2.2.29. Taş yuvarlamaç

Bu oyun için öncelikçe çamur yapılabilecek bir yer gerekir. Çamurdan ceviz büyüklüğünde (isteğe göre daha büyük de olabilir) toplar yapılır. Daha sonra bu toplarla oynayacak kişiler topları aralarında paylaşırlar ve bir yokuş başına çıkarak toplarını buradan aşağıya yuvarlarlar. Kimin topu düzgün bir şekilde yuvarlanıp en uzağa giderse o başarılı sayılır. (K.K.32)

4.2.2.30. Yerden yüksek

Bu oyun için büyük taşların olduğu, açık bir alan tercih edilir. Oyunculardan birisi ebe seçilir. Diğer oyuncular ise taşlara çıkarlar. Oyuncular ebeyle yakalanmadan birbirleri ile “Yerden yüksek!” diyerek yer değiştirmeye çalışırlar. Eğer yer değiştirme sırasında ebe, oyunculardan birinin yerini kaparsa oyuncu ortada kalır ve ebelik ona geçer. (K.K.35)

4.2.2.31. Kendir çekme

Genellikle piknik ortamlarında tercih edilen bu oyun için kalabalık bir grup gerekir. Öncelikle oyuncular adımlama yöntemi ile iki gruba ayrılırlar. Adımlamayı yapan kişiler kendi gruplarına en güçlü olanları almaya çalışır. Daha sonra ortaya bir çizgi çekilir. Gruplardan biri çizginin bir tarafına geçer, diğeri de diğer tarafına geçer. 2,5-3 metre uzunluğunda bir kendire sıra halinde asılan oyuncular, kendiri

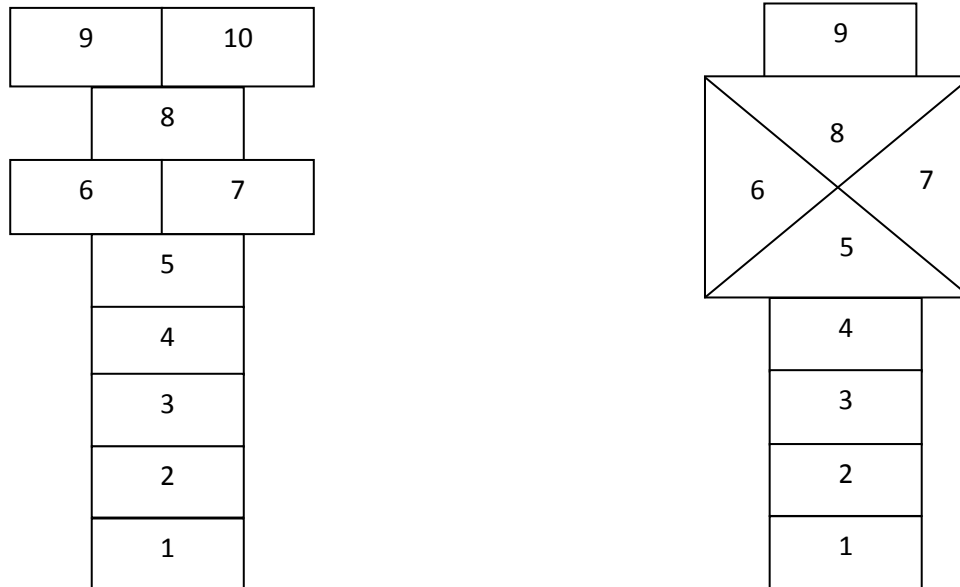
kendi taraflarına çekerek diğer tarafın oyuncularını orta çizgiye çekmeye çalışırlar. Oyunculardan biri çizgiye değerse o yanar ve oyundan çıkar, oyuncular isterlerse onun yerini dolduracak şekilde biraz öne gelirler, isterlerse kendi takımlarından olan birini yanan kişinin sırasına getirirler. Oyuna böyle devam ederler. Hangi takımın oyuncusu erken biter veya hangi grup yıkılır da halat çekmeyi bırakırsa o takım yenilmiş olur. Diğer takımsa gücünü ispatlayarak oyunu kazanmış olur. (K.K.32)

4.2.2.32. Çizgi/ sek sek

Bu oyun için tebeşir veya kömür gibi yere belirgin şekilde renk verecek bir şeylerle oyun alanı çizilir. Her oyuncunun avuç içi büyüklüğünde yassı bir taşı olur.

Oyun alanından beş-altı metre geriye bir çizgi çekilir ve oyunculardan ilki çizilen şekilde ilk kutuya elindeki taşı atar. Eğer taş kutuya denk gelirse oyun başlar. Oyuncu taş olan kutuyu atlayarak diğer kutuları numara sırası ile tek ayağıyla sekerek geçmeye çalışır. Eğer çizgiye değerse veya dengesi bozulur diğer ayağı yere değerse oyuncu yanar. (K.K.42)

Oyunculardan birisinde düz kutucuklar çizilirken diğerinde zarf şekli kullanılarak kutulara numaralar verilir. Düz olan kutucuklarda sayı isteğe bağlı olarak beş, altı, yedi olarak değişebilir. Oyuncu taş başlangıçta taş bulunan kutuyu atlar diğer kutulara gider. Dönüşte ise taş bulunan kutudan eğilip taşını alır ve o kutuyu yine atlayarak oyun alanından çıkar. (K.K.27)

Şekil-3 Çizgi Modelleri

4.2.2.33. Uçurtma

Üç tane yaklaşık bir metre uzunluğunda çita veya kamış birbirlerine çapraz şekillerde bağlanır. Üzerine renkli kâğıtlar geçirilerek bir yüzü kaplanır. Kalan kâğıtlar makasla şeritler halinde kesilir; ama kopartılmaz püskül gibi görünür. Bu parçalar uçurtmanın bir köşesine bağlanır veya yapıştırılır. Böylece uçurtmanın kuyruğunu oluşturur. Uçurtma açık alanda uçurulur. Bunun için genellikle piknik ortamları veya geniş parklar tercih edilir. Çocuk uçurtmayı havalandırırken büyük biri ona yardım eder. Uçurtma elle tutularak rüzgar yönünde koşular bir süre ve uçurtma havaya doğru bırakılır. Başarılı bir bırakma sonucunda çocuk hemen uçurtma ipinin bağlı olduğu makarayı çevirerek uçurtmanın yükselmesini sağlar. Uçurtma ne kadar yükselirse, o kadar keyif verir. (K.K.43)

4.2.2.34. İp atlama

İp atlama kızların oynadığı bir oyundur. Oyuncuların sayısına göre değişik ip atlama türleri görülür. Eğer altı kişi veya daha az ise sayı iki kişinin ebe olduğu ip atla oynanabilir.

Oyun için rahatlık ve bacaklara zarar vermemesi açısından genellikle bebe lastiği tercih edilir. Dört- beş metre uzunluğundaki lastik iki ucundan bağlanır. Oyunculardan ikisi lastiği ayak bileklerine geçirirler. İpler paralel olacak şekilde birbirlerinden karşılıklı olarak uzaklaşarak lastiği gererler. Ayak bileğinde olan oyun “birler”dir. Oyuncular sırası ile ip üzerinden atlarlar. Atlamalar çeşitlidir. İpi taşıyan oyuncular ne belirlerse atlayanlar onu yapmak zorunda kalırlar. Örneğin buradaki atlayışta ip çok alçakta olduğu için onar tane vakvak*, ördek** ve düz*** atlama verilebilir. Bu atlamalar bir vakvak, bir ördek, bir düz şeklinde on tane tamamlanıncaya kadar yapılır. Sırasını şaşırın veya atlamayı düzgün yapamayan yanar. İpi tutanlardan biri ile yer değiştirir. Oyun yeniden başlar. “İkiler” kısmında ip bilekle diz arasında bir yerde tutulur. “Üçler” kısmında ise ip diz hizasına getirilir. Yine aynı şekilde atlayışlar yapılmaya çalışılır. Buraya kadar atlayışlar aynı şekildedir ancak ip yükseldikçe verilen sayılar azaltılır, isteğe bağlı olarak atlayış şekillerine çıkartılabilir. Dizden sonra basen ve diz arası “Dörtler” bölümünü, iplerin basene kadar yükseltildiği yer ise “Basen” bölümünü oluşturur. Bu iki bölümde atlayışlar değişir. Sadece sayı verilir. Oyuncu verilen sayı kadar ipi bacak arasında

* Vakvak: Ayaklar topuklardan birleştirilip ayakuçları yanlara doğru açıldığında ortaya çıkan “V” şekli gibi sağ ayak bir ipte, sol ayak diğer ipte olacak şekilde atlamaya çalışılır.

** Ördek: Bu atlayışta ise “vakvak” atlayışının tersine ayakuçları birleştirilmeye çalışılıyormuş gibi “^” şeklinde bir atlayış yapmaya çalışılır.

*** Düz: Bu atlayışta ise ayaklar düz tutulmaya çalışılır. İp, tamamen ayağın altında olmalıdır

alacak şekilde bir sağ tarafına, bir sol tarafına atlamaya çalışır. Diğer tarafa atlayamazsa ya da dengesi bozulur düşerse yanar. (K.K.28)

Diğer bir örnekte ise uzun ve kalın bir şekilde olan kendir* ipi kullanılır. İki kişi ipin uçlarından tutarak aralarında yedi- sekiz adımlık bir mesafe bırakarak karşılıklı dururlar; ipi biraz gevşek bırakarak yukarıya doğru çevirmeye başlarlar. Oyuncular ise sıra oluşturur, ipin bir tarafından bir iki adım geriden dönen ipin içine girip ona değmeden atlamaya çalışır, diğer taraftan da çıkar. Sırası ile her oyuncu ipin bir tarafından oyuna dâhil olur, atlar ve diğer taraftan ipe değmeden kaçar. Oyunculardan birisi ipe değer veya basarsa yanar, ipi sallayan oyunculardan birisi ile yer değiştirir.

4.2.2.35. Don**

Oyunun adı donmuş gibi kıpırdamadan durmak anlamına gelir. Bu oyun sokak veya piknik yerleri gibi geniş alanlarda kalabalık bir grupla oynanırsa çok daha keyifli olur. Oyunculardan bir tanesi ebe seçilir. Seçilen durup üçe kadar sayar ve arkadaşlarının kendinden uzaklaşmasını bekler. Daha sonra onları yakalamaya çalışır. Kaçan kişilerden biri yakalanacağını anlarsa hemen “Don!” diyerek donar, yani kıpırdamadan durur. Duran kişi kaçan arkadaşlarından birisi ona dokunduğu anda tekrar kaçmaya başlar. Ebe bir yandan kaçanları yakalamaya bir yandan da donan kişinin/kişilerin canlanmasını önlemeye çalışır. Ebenin yakaladığı kişi yeni ebe olur. Ya da “Don” diyen kişi eğer biri ona dokunmadan hareket ederse yanar ve ebelik ona geçer. (Bkz: Ek-2, Fotoğraf-19)(K.K.30)

4.2.2.36. Mavi don

Bu oyun yukarıdaki “Don” oyununun aynısıdır. Sadece yakalanacağını anlayan kişi bir renk adı söyleyerek donar. Oyunun adı gereği “mavi” rengi söylemek yasaktır. Söyleyen olursa ebelik ona geçer. (K.K.37)

4.2.2.37. Kar topu

Kış aylarında oynanabilen bu oyunda oyuncular iki gruba ayrılır. Öncelikle kendilerine biraz zaman vererek avuçlarına aldıkları kartoplarını sıkıştırarak mümkün olduğunca sert toplar yapmaya başlarlar. Saklanabilecekleri yer varsa iki grup saklanır. Biraz top yapıldıktan sonra oyuncular yerlerinden çıkmaya başlar ve kartopu savaşı da böylelikle başlamış olur. Bu oyunda kazanmak ya da kaybetmek yoktur. Önemli olan karşı takımın oyuncularına kartopu isabet ettirerek eğlenmektir.

* Kendir: Halat.

** Buradaki “don” sözcüğü hiç hareket etmeden, kıpırdamadan durmak anlamındadır.

Oyun sırasında karşı takımın bir oyuncusu yakalanırsa kara yatırılarak eğlenilir.

(K.K.44)

4.2.2.38. Kardan adam

Kış aylarının vazgeçilmezlerinden olan kar, eğlence için en güzel şeylerden biridir. Kardan adam yapabilmek için uzun süren bir yağışı ve karın yerde birikmesi, kalınlaşması gerekir. Etrafin karla kaplandığını gören çocuklar hazırlıklarını yaparak dışarı çıkarlar. Küçük kartopları yerde yuvarlanarak büyütülür. En büyük kartopu gövde olarak seçilir ve en alta konur. Daha sonra kafa büyüklüğünde bir top da kardan adamın gövdesinin üzerine yerleştirilerek kardan adamın kafası olmuş olur. Çocuklar evden getirdikleri malzemeleri kullanarak kömürlerden gövde kısmına düğmeler, kafa kısmına da ağız ve bir çift göz yaparlar. Kömür yoksa eğer bulunan koyu renk taşlar da bu işlemi görebilmektedir. Evden gelen bir havuç da kardan adamın burnu olarak yerleştirilir. İsteğe bağlı olarak bazı yerlerde boyun kısmına atkı bağlanır, gövde kısmına da kol yapılarak kola süpürge veya sopa sıkıştırılır. Böylece kış ayında atkısını dolamış, hazır bekleyen bir adam görüntüsü oluşur, onunla eğlenilir. (K.K.40)

4.2.2.39. Tuzak kurmak

Genellikle yumuşak topraklı ya da kum yığınlarının düzelmiş yerlerinde büyükçe bir tencere büyüklüğünde ve derinliğinde düzgün bir çukur açılır. Çukurun üzerine dal parçaları sıralanır. Onun üzerine yaprak, kâğıt gibi şeyler örtülür. Onun üzerine de toprak ya da kum serilerek doğal bir görünüm kazandırılır. Tuzaktan haberi olmayan çocuklar oyalanarak oraya getirilir ve tuzağa düşürülmeye çalışılır. Çocuk tuzağa düştüğünde gülüşülür. Sonra o çocuğu da aralarına alarak, başka çocuklar için yeni tuzaklar hazırlanır. (Özturan,2010:97)

4.2.2.40. Suda taş sektirme

Maraşta akarsu veya garklardaki sulara oynanan bu oyun bazen tek kişi tarafından da can sıkıntısını gidermek amacıyla oynanabilir. Etraftan yassı küçük taşlar toplanır. Toplanan taşlar sırayla hızlı bir şekilde suya atılır. Amaç taşı su üzerinde sektirerek en uzağa ulaştırmaktır. Bir kaç kişi ile oynandığında kimin taşı su üzerinde daha çok durur ve daha çok uzağa giderse o kazanmış olur. Atışlar istenildiği kadar tekrarlanabilir. (K.K.29)

4.2.2.41. Hedef vurmak

15 santimetre kadar uzunlukta ve parmak kalınlığında bir dal parçasının bir ucuna dikey olarak ince bir çivi çakılır. Çivinin baş kısmı bir eye ile kesildikten sonra sivriltilir.

Dalın öteki ucuna (+) işareti şeklinde derinlemesine kesik açılır ve bir kâğıt parçası (+) şekline getirilerek buraya yerleştirilir.

Ön taraftaki sivri uçlu çivi saplanmaya yarar, arka taraftaki kâğıt ise okun düzgün gitmesine yarar.

Oyuncular bir tahtaya hedef daireleri çizerek 1'den 12'ye kadar numaralandırır. Sonra yeteri kadar uzaktan hedefe sıra ile atış yaparak kimin daha iyi atış yaptığı konusunda yarışılır. (Özturan,2010:99)

4.2.2.42. Kayısı çekirdeğinden düdük yapma

Bir kayısı çekirdeğinin yassı tarafları taşa veya betona sürülerek aşındırılır. İçindeki çekirdek iki taraftan da görünür olunca bir çivi yardımı ile çekirdek ufalanır ve dışarı çıkarılır. Çekirdek yıkandıktan sonra ağza alınarak düdük gibi öttürülmeye çalışılır. (Özturan,2010:99)

4.2.2.43. Ebcik

Bu oyunda bahçe içerisinde bir yere çocuklar küçük taşlardan evler yaparlar. Normal evlerde nasıl odalar bulunuyorsa, oyun olarak yapılan evlerde de odalar bulunur. Oyuncu sayısına göre anne, baba, çocuk; komşu, misafir; doktor, hasta, hemşire gibi roller üstlenilir. Bulunan malzemeye göre oyuncaklardan veya etraftaki taşlardan, çerçöpten faydalanılarak ihtiyaç duyulan araç gereçler hayali olarak kullanılır. (K.K.35)

4.2.2.44. Tahta araba

Yokuşları olan mahallelerde tercih edilen lüks bir eğlencedir “Tahta Araba”. Bunun için iki kişinin oturabileceği uzunlukta ve genişlikte bir tahta gerekir. Bu tahtanın ön ve arka ucuna yakın yerlere ortalama beş- altı santimetre kalınlığında birer tahta parçası uzun tahtaya “T” şekli oluşturacak şekilde çakılırlar. Bu küçük parçaların uçlarına çelik bilyelerden oluşan beş- altı santimetre çapında tekerler takılır. Ön kısım olarak belirlenen küçük tahta parçaya tek parça halinde bir hortum, demir tel veya plastik parçası iki ucuna çivi vb. bir şey sayesinde sabitleştirilir. Bu parça arabaya yön vermeye yarayan direksiyon görevi görür. Araba, sahibi ve arkadaşları tarafından yüksek bir yere çıkarılır. Üzerine iki kişi oturur. Öndekinin arabaya yön vermesiyle yukarıdan aşağı doğru hızla kayılır. (K.K.43)

4.2.2.45. Kızak kaymak

Kış aylarında da kayak çocuklar için önemli bir eğlencedir. Poşet veya kalın bir karton (karın kalınlığına ve zeminin sertliğine göre) alan çocuklar bir yokuş tepesine veya kısa da olsa kaymaya müsait eğimli bir yere çıkarlar. Poşetin veya

kartonun üstüne oturarak oradan aşağı kayarlar. Kaymaya başlarken hız versin diye bir arkadaşları arkadan itekler. (K.K.45)

4.2.2.46. Çember sürme

Otomobil lastiklerinden çıkarılan çembere ucu halka yapılan metal bir çubuk geçirilir. Bu çubukla çember sürülür. (Özturan,2010:111)

4.2.2.47. Lastik çember sürme

Otomobil lastiklerinin içinden çıkarılan lastik çember, kısa bir sopa yardımı ile döndürülerek sürülür. (Özturan,2010:111)

4.2.2.48. Hatmi çiçeği ile horaz olma

Bu oyun için çocuklar öncelikle yakınlarında bir yerden hatmi çiçeği bulurlar. Çiçeğin yaorakları kökünden çekilerek kopartılır ve kök kısmından ikiye ayrılır. Çiçek zaten katlı bir yapıya sahip olduğundan ayırma işlemi zor olmaz. Çiçek ayrılan kısmından burun ve çeneye yapıştırılır. Böylece horoz gibi görünen çocuklar onun gibi öterek etrafta dolaşırlar. (Bkz: Ek-2, Fotoğraf-20) (K.K.39)

4.2.3. Kapalı ve Açık Alanda Oynanabilen Oyunlar

4.2.3.1. Deveme (Topaç)

Oyuna adını veren “deveme” birçok yerde topaç adıyla bilinen bir oyun aracıdır. Ağaçtan yapılan deveme altı- yedi cm büyüklüğünde, tepeden aşağıya doğru eşit oranlarda incelen ve en alt kısmında dönmesini sağlayan sivri başlı bir çivinin bulunduğu oyun aracıdır. Güzel görünmesi için tepe kısmı birkaç renkle iç içe çemberler şeklinde boyanır. Bazen sivri kısmının da boyandığı olur. Devemeyi evde sıkılan bir çocuk kendi başına oynayabileceği gibi birkaç çocuk birlikte bahçede veya sokakta da oynayabilir.

Devemeyle oynayabilmek için devemenin ipini sivri kısmından yukarı doğru sıkı sıkı dolamak gerekir. İpi sıkıca sardıktan sonra devemeyi avucunda sıkıca kavradıktan sonra ip elde kalacak şekilde deveme hızlıca yere atılır. Devemenin atıldığı yer sert ve mümkün olduğunca düz olmalıdır. Bazı çocuklar deveme atmakta ustalaştıklarını göstermek için yere attıkları hareket halindeki devemeleri parmaklarını birleştirerek orta parmak ve onun sağındaki veya solundaki parmaklarının arasından avuçlarına alırlar. Çok az da olsa bazı çocuklar havada attıkları devemeyi avuç içiyle yakalayarak devemeyi avuçlarında döndürmeyi başarabilecek kadar ustalaşabilirler. (K.K.45)

Bu oyunla ilgili bazı farklı bilgiler Özturan’ın eserinde kurallar olarak adlandırılmaktadır:

“Kural: Devemesi dönmeyen yanar ve yatan oyuncu kendisi olur.

Kural: Yatan devemeyi kendi devemesiyle vuramayan yanar. Kendi devemesi yatar. (Önceden belirlenmişse bu kural şöyle uygulanabilir: Bir oyuncu kendi devemesiyle, yatan (s. 103) oyuncunun devemesini vuramazsa dönmekte olan devemesini yüzük parmağı ile orta parmağının arasından avcunun içine alır ve döner halde yatan devemenin üstüne bırakır. Böylece yanmaktan kurtulur.)

Kural: Deveme yalağa girdiğinde her oyuncu (anlaşmaya göre) beşer ya da onar kök vurur. Kök vurma şu şekilde olur: Yatan oyuncunun devemesi duvardaki bir kovuğa, çivisi kovuğun içine girecek şekilde yerleştirilir. Kök vuracak oyuncular sırayla kendi devemelerinin çivisiyle yatan oyuncunun devemesine kuvvetle vurur. Buna kök vurma denir. Kimi zaman yatan oyuncunun devemesi bu vuruşlara dayanamaz ve kırılır. Kök vurma tamamlandıktan sonra aynı deveme yine yalağın 1m kadar uzağına bırakılarak, oyuna yeniden başlanır.”(Özturan,2010:107,108)

Oyunla ilgili diğer bir kural ise; kazanan oyuncunun devemeyi yani topacı ne kadar uzun süre döndürdüğüyle belirlenmesidir.

Hangi topacın daha uzun döndüğü “sayışılarak” belirlenir. Sayışma, topacın dönmeye başladığı andan itibaren sayı sayılarak yapılır. Sayışma işlemi topaç tamamen duruncaya kadar devam eder. Topacı en uzun süre dönen çocuk, oyunu kazanır. (Özdemir,1995:395) bir çocuğun topacı uzun süre çevirebilmesi için pratiğinin çok olması önemlidir. (Bkz: Ek-2, Fotoğraf-21)

4.2.3.2. Mendilden paraşüt yapmak

Eskiden evlerde kumaştan yapılmış mendiller çok yaygın kullanılırdı. Bu mendiller okula giden çocukların önlük ceplerinde de bulunurdu. Dışarıdayken veya evdeyken sıkılan çocuklar için eğlence aracı olan şeylerden bir tanesi de işte bu mendillerdir. Mendilin dört ucuna hafif ağırlık verecek küçük taşlar (veya ev içinde küçük düğmeler) bağlanır. Daha sonra çıkılan yüksek bir yerden (koltuk üzeri, kaldırım veya duvar gibi) bu mendil paraşüt şeklinde aşağıya bırakılır. Böylece mendil yavaşça aşağıya süzölmeye başlar. Kimin mendili daha çok havada kalırsa o daha başarılı sayılır. Bazen mendilin daha çok havalanması için mendilin altına geçilerek mendil üflenir. (K.K.32)

4.2.3.3. Körebe

Bu oyun çok istenirse evde de geniş bir odada birkaç kişiyle oynanabilir. Ama açık alanda, kalabalık bir grupta oynanırsa daha eğlenceli olur. Oyun için öncelikle bir ebe seçilir. Seçilen ebenin gözlerine koyu renk bir yağlık* bağlanır. Yakınındaki bir ya da iki kişi tarafından birkaç defa kendi etrafında döndürülerek yönünü kaybettikten sonra tek başına bırakılır. Ebe etrafındakileri yakalamaya

* Yağlık: Başa örtülen yazma.

çalışır. Eğer birisi yakalanırsa ebe yakaladığı kişinin kim olduğunu tahmin eder. Bilirse ebelik yakalanan kişiye geçer, yoksa ebe yakaladığı kişiyi bilene kadar oyun devam eder. (K.K.7)

4.2.3.4. Gülle

Oyun, erkek çocuklar ve delikanlılar tarafından oynanır. Oyuncular atış için kullandıkları miskete “gülle veya zip zıp” adını verir. Oyuncular, madeni paralarını oyun sahasına arka arkaya ve aralarında ikişer arşın mesafeyle dikerler. Para dikme işleminden sonra, oyuncular atış sıralarını belirlemek için bu para dizisinin başından on, on beş adım uzaklıkta bir çizgiye ellerindeki zipzıplarını atarlar. Bu atışlardan önce çocuklar “evelim, evel arkasıyım, kavalım, kaval arkasıyım, heşliyim, heşli ardıyım” diyerek atış çizgisine atış yapma sıralarını belirlerler. Atış çizgilerine zipzıplarının yakınlıklarına göre oyuncular, atış önceliği sırasına sahip olurlar. Daha sonra çocuklar, ilk paraya doğru atış yaparlar. İsbetli atış yapan oyuncu, diğer paralara da atış yapabilir. Aksi halde ise atış sırası kendisine gelinceye kadar bekler. Dikili durumdaki bütün paraların vurularak yıkılmasıyla oyun sona erer. Oyuncular, yıktıkları paralara sahip olurlar. Yeni oyunda yeniden para dikilir. (Özdemir,2006:164)

Ev dışında bu kadar kapsamlı oynanan gülle oyunu ev içerisinde oynandığında 3-4 kişilik bir grupla oynanabilir. Bu defa oyun başında belirlenen gülle sayısı kadar herkes yere bilye koyar. Bu bilyeler ip şeklinde dizilir, oyuncular ise bu bilyelerin karşı tarafına geçerek bilyeleri yerden yuvarlayıp dizdikleri bilyeleri vurarak dağıtmaya çalışırlar. Bir oyuncu eğer bilyeleri kendi attığı bilyesiyle vurursa, dizildiği sıradan çıkan bilyeleri kazanmış olur. Tekrar atış yapma hakkı kazanır. Eğer atış yaptığında bilyelere isabet ettiremezse sıra diğer oyuncuya geçer. (K.K.43)

4.2.3.5. Sapanla kuş vurma

Bu oyun için “sapan” kullanılır. Sapan ağaç dallarından “Y” şeklinde veya ona yakın bir görünümde olan kısmın yukarı uç kısımlarına lastik bağlanması ile oluşturulur. Hedef belirlenir, lastik kısmın ortasına minik bir taş sıkıştırılıp lastik geriye çekilerek gerdirilir ve taş bırakılır. Böylece hedef vurulmaya çalışılır. Her ne kadar oyun adı kuş vurma olsa da çocuklar için ağaca atılan bu küçük taşlardan sonra kuşların etrafa uçuşması, kaçması bir eğlence olarak görülmektedir. (Bkz: Ek-2, Fotoğraf-22) (K.K.43)

4.3. ÇOCUK ETRAFINDA ŞEKİLLENEN SÖZLÜ EDEBİYAT ÜRÜNLERİ

Bu bölümde nesilden nesle söz yoluyla aktarılan edebi bilgiler yani “sözlü edebiyat ürünleri” verilmiştir. Bu bölümdeki malzemeler dinleme, uygulama, gözlem ve katılım yolu ile aktarımları sağlanarak kaynak kişilerde biriken ve kısmen de olsa yazıya aktarılabilen bilgilerden derlenerek oluşturulmuştur.

4.3.1. Tekerlemeler

Tekerleme ile ilgili terim ve kavramla ilgili açıklamaları sözlüklerde(terim sözlükleri de bu gruba dahil edilebilir), edebi tür olarak açıklamaları ise edebiyat kaynaklarında görmek mümkündür. (Duymaz,2002:9-11)

Tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir. (Duymaz,2002:9) Duymaz tarafından yapılan diğer bir tanım ise şu şekildedir:

“Tekerlemeler; sözün gerçeklik, mantık, anlamlılık gibi sınırlamalara bağlı kalmadan ses ve söz oyunlarının rahatlıkla yapılabildiği; hayal, düş, aşkınlık, yalan, mizah veya çocuk zihninden kaynaklanan serbest bir yaratıcılığın ürünleridir. Bu bağlamda tekerlemelerde anlamın, gerçekliğin ve mantığın yerini şekli unsurlar(sözün anlamı itibara alınmadan sıralanırvermesi, ses oyunları, tekrarlar vs.) almaktadır.” (Duymaz,2002:28)

Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî’de tekerlemeyi “Saçma sapan mukaddime, masal tekerlemesi” sözleriyle tanımlamaktadır. (Duymaz,2002:9)

Tekerlemeler büyükler tarafından kullanılsa da asıl olarak çocukların dünyasında varlığını sürdüren bir türdür. Çocuklar en zor tekerlemeleri bile rahatlıkla öğrenerek söyleyebilirler. Böylece anadillerini öğrenme, deneme ve kullanma yeteneği de kazanırlar. (Gürel vd.,2007:226) Tekerlemeler içerisinde bulunan kafiyeli ve sesteş özellikli kelimeler sayesinde çocuğun dil becerileri gelişmekte ve sözcük dağarcıkları zenginleşmektedir.

Tekerlemeler ile ilgili detaylı bir gruplandırma yapan Ali DUYMAZ’ın sınıflandırmasından faydalanarak çocuk oyunları tekerlemelerini derlediğimiz malzemelere göre aşağıdaki şekilde sınıflandırdık:

4.3.1.1. Ebe seçimi ve ebe çıkarma tekerlemeleri(sayısmaca)

Bu bölümdeki tekerlemeler oyun başlangıçlarında ebe seçmek veya takım oluşturmak için söylenen tekerlemeler için örnektir:

a)Kralın kızı

Kavanozu kırdı

Kral da kızının

Kafasını kırdı(K.K.27)

b)Portakalı soydum

Başucuma koydum

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum

Kırmızı mum

Dolapta pekmez yala yala bitmez

Ayşecik, cik cik cik

Fatmacık, cik cik cik

Sen bu oyundan çık (K.K.46)

c)Atarım tutarım

Ben seni balık gibi yutarım

Atamazsın tutamazsın

Sen beni balık gibi yutamazsın (K.K.32)

ç)Çan çan çikolata

Hani bana limonata

Limon ata bitti

Hanım kızını gitmiş.

Nereye?

İstanbul'a

Arabanın tekeri

İstanbul'un şekeri

Ayşecik Fatmacık

Sen dur, sen çık (K.K.13)

d)Portakalı soydum

Başucuma koydum ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum

Kırmızı mum (K.K.35)

e)Dolapta pekmez yala yala bitmez

Ayşecik, cik cik cik

Fatmacık, cik cik cik

Sen bu oyundan çık (K.K.13)

4.3.1.2. Oyuna eşlik eden tekerlemeler

Bazı oyunlar sırasında tekerlemeler oyunlara eşlik eder. Bu bölümde oyun sırasında kullanılan, oyuna eşlik eden tekerlemelere yer verilmiştir:

a)El el epenek ³

Elden çıkan topalak

Topalağın yarısı

Bit pirenin karısı

İğne getir, iplik getir

Çek şunu çıkar şunu

Gıy gıy (K.K.13)

b)Soğan sarımsak⁴

Otur da kalk

Sigarayı yak

Keyfine bak

Sigaramı yaktım

Keyfime baktım

Üçte göbek attım

Bir, iki, üç... (K.K.4)

c)Elim elim öpelek

Yer göz topalak

Topalağın yarısı

Cık çekenin karısı

Ördek sudan gelmeden

Kanadını kırmadan

Halbur hulbur

Şunu surdan öp de kaldır. (K.K.6)

3 Bu tekerlemenin söylendiği oyun sırasında oyuncular yere oturarak ellerini avuç içi yere gelecek şekilde önlerine koyarlar. Oyunculardan birisi bu tekerlemeyi söyleyerek sırasıyla işaret parmağıyla ellerin üzerine dokunur. Son hecede kimin eline dokunulursa oyuncu o elini öpüp başına koyar ve daha sonra koltuk altına sıkıştırır. Herkesin eli bu şekilde saklandığında oyun sona erer.

4 Bu tekerleme kendirle ip atlamada kullanılır. (Bkz:s.89) Tekerleme eşliğinde oturma, kalkma ve sigara yakma hareketleri ip atlama sırasında canlandırılır. Son atlayışta “Üç!” denildikten sonra ipe değmeden oyundan çıkmaya çalışır.

ç)Ayşe teyze, Ayşe teyze⁵

Bahçene gireyim mi?

Gir.

Gül koparayım mı?

Kopar.

Kaç tane?

Üç tane.

1, 2, 3! (K.K.46)

d)Testim kırıldı⁶

Sular akıyor, su parası

3 de göbek arası

1, 2, 3!(K.K.46)

e)Lale sümbül

Mor menekşe gül

İçeriye gir

3 atla çık

1, 2 ,3! (K.K.46)⁷

f)-Komşu, komşu!

-Huuu huuuu!

-Oğlun geldi mi?

-Geldi.

-Ne getirdi?

-İnci boncuk.

-Kime kime?

-Sana bana.

-Başka kime?

-Kara kediye.

⁵ Bu tekerleme kendirle ip atlamada kullanılır. (Bkz.s.89) Son atlayışta “Üç!” denildikten sonra ipe değmeden oyundan çıkmaya çalışır.

⁶ Bu tekerleme kendirle ip atlamada kullanılır. (Bkz.s.89) Son atlayışta “Üç!” denildikten sonra ipe değmeden oyundan çıkmaya çalışır.

⁷ Bu tekerleme kendirle ip atlamada kullanılır. (Bkz.s.89) Son atlayışta “Üç!” denildikten sonra ipe değmeden oyundan çıkmaya çalışır.

- Kara kedi nerde?
- Ağaca çıktı.
- Ağaç nerde?
- Balta kesti.
- Balta nerde?
- Suya düştü.
- Su nerde?
- İnek içti.
- İnek nerde?
- Dağa kaçtı.
- Dağ nerde?
- Yandı, bitti, kül oldu. (K.K.47)

4.3.1.3. Yanıltmacalar ve şaşırtmacalar

Bu bölümdeki tekerlemelerde ses benzerliklerine çok fazla rastlandığı için ve son kısımlarında anlamsız ama kafiyeli sözcüklerin tekrarlanmasından dolayı karşıdakinde şaşkınlık hissi uyandıran, karşıdakini beklenti içine girdirip sonunda sadece bir ses benzerliği ile oyun yaprak yanıltan tekerlemelere yer verilmiştir:

a)İğne miğne

Ucu dinne
Farfarlice
Kuş dillice
Fam fis tıs (K.K.13)

b)Annen ne yapar

Çorap örer
Baban ne yapar
Pabuç diker
Ablan ne yapar
Yün dider
Adın ne
Hasan
Ha-be hasan. (Çalık,2008:24)

c)Dan dan dana

Bak Suzan'a

Suzan gitti maça
 Maç bileti kaça
 Söyleyemem sana
 Gel bana bana
 Gir koluma
 Ego mego
 Şak şak şak(K.K.13)

4.3.1.4. Yergi, övgü, kızdırma ve alay tekerlemeleri

Çocuklar bazen birbirlerini kızdırmak, birbirleriyle uğraşmak, eğlenmek için değişik şeyler yapar. Bu yöntemlerden bir tanesi de tekerleme söylemektir. Bu tür tekerlemeler için örnekler şunlardır:

a)Evinizin önünden tavşan geçti mi?

Geçti?

Tuttunuz mu?

Tuttuk.

Kestiniz mi?

Kestik.

Yüzdünüz mü?

Yüzdük.

Yedik.

Bana da bıraktınız mı?

Bıraktık.

Nerede?

Aşağı dolapta. (Çalık,2008.24,25)

b)Adın ne?

Keloğlan

Derdin ne

Evlenmek

Evlenmekse

Param yok

Çalışmaksa

Gücüm yok

O zaman sana

Kız mız yok! (K.K.47)

c)Elim elim ebrüşüm

Attan düştü kelbüşüm

Atım nereye gidiyon.

Paşaya karşı gidiyum.

Paşanın nesi var

Yazı yazan oğlu olmuş.

İnci düzen oğlu olmuş. (K.K.46)

4.3.1.5.Diğer tekerlemeler

Çocukların kendi aralarında sadece eğlenmek ya da dil becerilerini göstermek amacıyla söyledikleri tekerlemeler vardır. Bu konuda derlenen örnekler şunlardır:

a)Bir dalda

Bir tırtıl

Yiyo yaprakları

Kıtır kıtır

Pis tırtıl hain tırtıl

Yeme yaprakları

Kıtır kıtır (K.K. 20)

b)Leylek leylek havada

Yumurtaası tavada

Aş pişirdim yemedi

Gömlek diktim giymedi

Hamama götürdüm çimmedi (K.K.13)

c)Leylek leylek havada

Yumurtaası tavada

Aş pişirdim yemedi

Hamama götürdüm çimmedi

Attım tuttum gitti

Leylek leylek havada

Yumurtası tavada

Aş pişirdim yemedi

Hamama götürdüm çimmedi

Bir tane vurdum oynadı. (K.K.47)

4.3.2. Bilmeceler

Anonim halk edebiyatı ürünlerinden olan bilmeceler, çocuk folkloru içerisinde sözlü edebiyat ürünleri kapsamında incelenebilir. Halk edebiyatının zenginliğinin bir parçası olan bilmeceler çocuklar arasında eğlence unsurudur. Kafiyeli, redifli söyleyişlerden dolayı kolay akılda kalır ve çoğu da güldürücüdür. Bu özelliğinden dolayıdır belki bazı çocuk folkloru unsurları unutulmaya yüz tutsa da bilmeceler bütün zenginliği ile yaşamaya devam etmektedir. Şükrü elçin bilmeceleri;

“Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyâyı; akıl zekâ veya güzellik nev’inden mücerred kavramlarla dîni konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın- uzak münâsebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir.”(Çelebioğlu ve Öksüz,1995:7) şeklinde tanımlar.

Çocuklar üzerindeki etkisi açısından bakıldığında ise bilmeceler, zihinsel gelişimi hızlandıran önemli unsurlardır. Muhakeme yeteneğini harekete geçirir, varlıklarla kavramlar arasındaki gizli bağlantıları ve ilişkileri keşfetmeyi kolaylaştırır. Problem çözme yeteneğini geliştirir ve pratik zekânın gelişimine katkıda bulunur. İpuçlarını kullanarak sonuca ulaşma becerisini kazandırır. Mecaz ve çözümlemeye yarar. (Şimşek,2002:48)

Türkiye genelinde yüzlerce örneği olan bilmeceler cevaplarına göre farklı başlıklar altında toplanabilir. Derlediğimiz malzemeye göre bilmeceler aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:⁸

4.3.2.1. İnsanlarla ilgili bilmeceler

Cevaplarına göre bilmeceleri incelediğimizde sınıflandırmalardan bir tanesi insanlarla ilgili olanlardır. Bu konu ile ilgili Kahramanmaraş yöresindeki örnekleri şu şekilde gösterebiliriz:

a)Kuvvetlidir bileği,

Kabul olur dileği. (Türk) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:183)

b)Var var getir!

Gelmezse yalvar getir.

El değmemiş ağaçtan.

Dışlenmemiş nar getir. (Gelin-kız) (Çelebioğlu ve Öksüz ,1995: 206)

⁸ Sınıflandırma yapılırken Âmil Çelebioğlu ve Y. Ziya Öksüz’ün hazırladığı Türk Bilmeceler Hazinesi adlı eserden faydalanılmıştır.

c)Karanlık derenin kurdu

Vurdu kapıyı kırdı

Biri içeri girdi

Bir kapıda durdu (Hırsız) (Çalık,2008:20)

ç)Ne yenir ne içilir,

Etrâfindan geçilir.

Dört yolun boğazında,

Düdüğü var ağzında.

Yerinde sâbit,

Kışın da yazın da. (Trafik polisi) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:210)

d)Nar çiçeği, nevruz çiçeği,

Turunç çiçeği pirinç çiçeği,

Çelli celdi bahçesinden,

Sultan çiçeği. (Pâdişah-Elbistan) (Çelebioğlu- Öksüz,1995: 209)

İlçelerde rastlanan insanlarla ilgili bilmeceler ise şu şekilde örneklendirilebilir:

a)Kaçtı keklik, düştü av. (Gelin/Göksun) (K.K.48)

b)Narçiçeği, nevruz çiçeği, Turunç çiçeği, pirinç çiçeği, Çelli celdi bahçesinden, Sultan çiçeği. (Padişah- Elbistan)(K.K.48)

Bazı bilmeceler ise yüzde bulunan uzuvlarla ilgilidir. Kahramanmaraş merkez bölümde görülen bazı örnekler şunlardır:

a)Atar, yatar, yanına geleni tuttuğuyla yutar(Ağız/ Elbistan) (K.K.48)⁹

b)Karatavuk odasında

Kuyruğu yuvasında (Göz, kirpik) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995: 188)

c)Altı mermer üstü mermer içinde bir bülbül öter (dil) (K.K.48)

ç)Kırmızı ağaç üstünde ak güvercin asılı(Diş) (K.K.48)

d)Altı tavan, üstü tavan,

İçinde yağlı pehlivan. (Ağız, dil) (Çelebioğlu- Öksüz,1995: 191)

e)Yiğitliğin tadıdır, iki kıvrım adıdır (Bıyık/ Elbistan) (K.K.48)

f)Biz biz bizidik,

Otuz iki kız idik,

İnci mercan düzüldük (Diş)(K.K.46)

⁹ Adı geçen kaynak kişi Elbistan'a ait yöresel bilmeceleri Ömer KAYA'nın eserinden derlemiştir.

g)İki dereden sel gelir beş kardeş karşılar (Burun)(K.K.48)

ğ)Uzağından ses alır

Günde beş abdest alır

Hoşa gideni alır

Gitmeyene de tıkanır (Kulak) (Çalık,2008:22,23)

h)Alaca mezer dünyayı gezer(Göz) (K.K.48)

ı)Yarım kaşık duvara yapışık(Kulak) (K.K.48)

Yüz dışında bulunan uzuvlar içinse aşağıdaki bilmeceler örnek gösterilebilir:

i)Beş kardeş,

Birbirine yetişemez. (Parmaklar, El) (Çelebioğlu ve Öksüz, 1995: 196)

j)Ben giderim o gider içimde tık tık eder(Kalp) (K.K.48)

Konuyla ilgili Kahramanmaraş'ın ilçelerinde de örneklere rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

a)Yücedağ başında,

Kıvrım bahar yuvası. (Kulak) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995: 190)

b)İki dereden sel gelir,

Beş kardeş karşı gelir. (Burun, Sümük, El- Elbistan) (K.K. 48)

c)Allah iki çam vermiş, on tane de dal vermiş, her dalının ucuna parlak bir kral vermiş(El, Kol/ Elbistan) (K.K.48)

ç)Ben giderim o gider, içimde tık tık eder. (Kalp/Pazarcık) (K.K.16)

4.3.2.2. Dini unsurlarla ilgili bilmeceler

İslamiyet'in kabulünden sonra öncelikle edebiyat olmak üzere neredeyse hayatımızın her alanında bu dinin izlerini görmek mümkündür. Bilmecelerde ise cevabında Müslümanlıkla ilgili sözcüklerin ve terimlerin yer aldığı örnekleri görmek mümkündür:

a)Altı him, üstü cim;

Oniki imamın pîri kim? (Cebrâil a.s./ Afşin) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995: 48)

b)Yapan satar,

Alan kullanmaz,

Kullanan niye kullandığını bilmez. (Tabut) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995: 58)

c)Gideni var, geleni yok, çarşısı var pazarı yok, güzeli var gezeni yok(Ahiret, Ölü) (K.K.48)

ç) 99 cemaat, 2 müezzin, 1 imam. (Tespih)(K. K.6)

- d)**Şu derenin öte yüzü, beri yüzü, içinde bir geyik izi(Kur-An' I Kerim) (K.K.48)
- e)**Camisi candan, abdesti kandan, seccadesi gönden, kıblesiz namaz kılan kim(Yunus Aleyhisselam) (K.K.48)
- f)**Allah'tan küçük,
- g)**Peygamberden büyük. (Kur'ân-ı Kerîm) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995: 50)
- ğ)**Gökten yenmez yemiş düştü, cümle âlem kapıştı. (Oruç) (K.K.48)
- h)**Nar tanesi, nur tanesi
Bu dünyanın bir tanesi (Kâbe/ Elbistan) (Çalık, 2008:20)
- ı)**Kat kat içinde kat kitap içinde ne molla bilir ne kitap içinde(alın yazısı) (K.K.48)

4.3.2.3. Tabiatla ilgili bilmeceler

Tabiat hayatımızın önemli parçalarından birisidir. Havanın sıcaklığı, çıkan rüzgarlar, yağın karlar her insanın hayatında o anki duruma göre olumlu veya olumsuz olarak değişik etkilerde bulunur. Hayatımızın içerisinde yukarıdaki başlıklar kadar önemli bir yere sahip olan tabiat olaylarıyla ilgili bilmeceler ise aşağıdaki gibi örneklendirilmiştir:

- a)**Kitli kapıdan hırsız girer! (Güneş)(Çelebioğlu ve Öksüz,1995:63)
- b)**Çıt dedi,
Çalışa Çıktı.(Güneş/Elbistan)(Çalık,2008:22)
- c)**Attır ayılmaz,
Çoktur sayılmaz. (Yıldızlar) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:65)
- ç)**Minareden attım kılıcı, İstanbul'a düştü bir ucu(Şimşek)(K.K.48)
- d)**Hazret-i Ali'nin düvesi,
Gökten iner boğası! (Yağmur) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:75)
- e)**Deniz üstünde yufka açar (Dalga)(K.K.48)
- f)**İki kardeş birbirini kovalar. (Gece-Gündüz)(K.K.45)
- g)**Benim bir suyum var: dökerim dökerim bitmez(Dere) (K.K.48)
- ğ)**İstanbul'un gezisi,
Karakoyun derisi. (Bulut) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:73)
- h)**Gök gürler, güdümen çatlar, çıblak dana suya atlar (Dolu)(K.K.48)
- ı)**Ninemin etekleri süpürür sokaklar (Rüzgar) (K.K.40)
- i)**İçi ateş, dışı ateş
Biri kuru, bir yaş (Dünya) (Çalık, 2008:20)
- j)**Bir çarşafım var her yeri örter denizi örtmez (Kar)(K.K.48)

4.3.2.4. Bitkilerle ilgili bilmeceler

Tabiat içerisindeki her unsur hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Bu konudaki önemli bir unsur da “bitkiler”dir. Çocuk edebiyatına dâhil ettiğimiz bilmecelerde de konuyla ilgili çok sayıda örneğe rastlamak mümkündür. Kahramanmaraş merkezinde ve bazı ilçelerinde görünen örneklerden bir kısmı aşağıda verilmiştir:

a) Sek seki bir sekizi bir,

Ekiz ağacın kökü bir,

Dok doku bir, dokuzu bir, dokuz ağacın kökü bir (Asma)(Çelebioğlu-Öksüz,1995:84)

b) Ayak ayazı, kaykı tazı. (Su ağacı- Afşin) (Çelebioğlu ve Öksüz, 1995:86)

c) Dal üstünde al yanaklı oğlan! (Elma- Göksun) (K. K.49)

ç) Ağaçta kova asılı,

İçinde üzüm basılı. (Nar) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:89)

d) Buradan bakar omur omur,

Var yanına kilitli demir. (Karpuz) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:103)

e) Ufacık sandık, içine un bastık(İğde)(K.K.13)

f) Fildirini fişini,

Taşla kırdın dişini!(Ceviz) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:107)

g) Dışarısi deri gibi, İçerisi darı gibi. (Patlıcan)(K.K.48)

ğ) Al renk mor renk mor renk,

Acı dilli, acı sözlü,

h) Onsuz olmaz yemek özü. (Soğan) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:117)

ı) Yol üstünde yeşil bohça(Lahana)(K.K.47)

i) Yer altında yelpaze (Pırasa) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:126)

j) Kısacık boylu,

Kadife donlu. (Patlıcan- Elbistan)(K.K.49)

k) Yüzüne bakar hayranı olursun, ağızına sürer şifanı bulursun (Biber) (K.K.48)

l) Çayır gibi bitmiş, torba gibi sarkmış. (Hurma-Göksun) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:94)

m) Kırmızı renkli, bir direk üstündedir, kırların gelini, bilin bakalım bu nedir(Gelincik) (K.K.48)

n) Yeşil yeşil yaprağı var,

Kırmızı kırmızı lokma var. (Vişne-Elbistan) (Çelebioğlu ve Öksüz,1995:96)

o) Dalda çingil asılı,

İçinde helva basılı. (İncir-Andırın) (K.K.48)

4.3.2.5. Hayvanlarla ilgili bilmeceler

Bilmecelere konu olan diğer bir tür ise hayvanlar. Cevabı herhangi bir hayvan türü olan bilmeceler için de yörede örneklere rastlanmaktadır:

a) Bir dedem var Hint'ten

Sakalı var etten! (Hindi) (K.K.50)

b) Yanar döner elbisem,

Kırmızıdır külâhım. (Horoz) (Çelebioğlu ve Öksüz, 1995:148)

c) Dağdan gelir hop hop,

Ayağında altın top. (Arı) (K.K.51)

ç) Altı çeşme içerim,

Üstü çayır biçerim. (Koyun-Andırın) (K.K.48)

4.3.2.6. Nesnelere ilgili bilmeceler

Evde veya dışarıda, ama her zaman hayatımızın her alanından bir parça olan nesnelere ilgili bilmecelere ise aşağıdaki örnekleri gösterebiliriz:

a) Bilmecede bildirmece

El üstünde kaydırmaca (Sabun) (K.K.13)

b) Attan büyük

İtten küçük (Eyer) (Albayrak, 2004:90)

c) Tıkır tıkır tıkır naz,

İki sıçan oyunbaz,

Çukura girmiş çıkamaz,

Hoca buna muska yaz! (Saat) (Çelebioğlu ve Öksüz, 1995:274)

4.3.3. Maniler

Mâni, anonim halk şiirinin en yaygın ve en küçük (Dilçin, 1997:279) türüdür. Yedi heceli ve dört dizeli tek kıtadan meydana gelir. En belirgin özelliği ise tek dördlükten ve diğer türlerden farklı bir uyak düzenine sahip olmasıdır. (Dizdaroğlu, 1969:54) Manilerin konusu genellikle aşktır; ancak farklı türlerdeki konularda da yazılabilirler. (Dilçin, 1997:279)

Maniler çocukların kendi aralarında eğlendikleri zaman dilimleri içerisinde ustalıklarını konuşmak için, karşısındakini alt etmek veya birbirlerini eğlendirmek için söylenir. Çocukların ezber güçlerini geliştirmelerine katkıda bulunur.

Doğan Kaya, manileri “yapılarına göre, hazırlanış ve uygulanışlarına göre ve konularına göre olmak üzere üç başlık altında tasnif eder.(Kaya,2004:51,52) Yörede yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenen malzemeler arasından çocuklar tarafından söylenen mani örnekleri seçilerek aşağıda verilmiştir:

a)Kuzu kuzu me

Bin tepeme
Haydi gidelim
Ayşe teyzeme(K.K.46)

b)Kara kız,

Kara kız
Katran kız.
Un çuvalını Yırtan kız. (Gökhan, 2009:116)

c)Ciğerimin köşesi

Gül suyu şişesi
Kalbimin neşesi
Babaannenin bitanesi. (K.K.14)

ç)Uçak uçak iki kanatlı

İçindeki kızlar elma yanaklı
Erkeklere gelince maymun suratlı
Lı lı lı, maymun suratlı (K.K.46)

d)Kalemim yok

Defterim yok
Sınıfta kaldım
Haberim yok (K.K.46)

4.3.4. Çocuk Şarkıları

Çocuk şarkıları, o kul şarkıları adıyla bilinen ve anaokulundan ilköğretimin bitimine kadar ilgi gören parçalardır. (Şimşek,2002:55) Çocuk şarkıları diye adlandırdığımız bu bölümde, ilköğretim kitaplarından öğrendikleri şarkılardan ziyade çocukların büyüklerinden veya çevrelerinden duyarak öğrendikleri şarkılara yer verilmiştir:

a)Eteğimin pilesi

Saçlarımın lülesi
Doktor bana ne dedi
Yemedim içmedim

Ah karnım vah karnım
Ölüyorum kurtarın(K.K.46)

b)Ooo piti piti

Karameli sepeti
Terazi lastik jimnastik
Biz size geldik bitlendik
Hamama gittik temizlendik
Dersimiz matematik (K.K.13)

c)Bir gün bir gün bir çocuk

Eve de gelmiş kimse yok
Açmış bakmış dolabı
Şeker de sanmış ilacı
Yemiş yemiş bitirmiş
Akşama sancı başlamış
Kıvrın kıvrın kıvrınmış
Hastaneyi boylamış.(K.K.35)

ç)Fış fış kayıkçı

Kayıkçının küreği
Hop hop eder yüreği
Akşama fincan böreği
Sabaha da bayram çöreği. (K.K.6)

d)Mini mini bir kuş donmuştu

Pencereme konmuştu
Aldım onu içeriye
Cik cik cik ötsün diye
Pır pır ederken canlandı
Ellerim bom boş kaldı.(K.K.13)

e)Yağmur yağıyor

Seller akıyor
Arap kızı
Camdan bakıyor. (K.K.13)

4.3.5. Ninni

Ninniler, en az iki- üç aylıktan üç- dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veyâ beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yâhut

ağlamasını susturmak için husûsî bir beste ile söylediği ve o andaki hâlet-i rûhiyesini yansıtır mâhiyette, umumiyetle mâni türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir. (Çelebioğlu,1995:9) Ninnilerin ilk bestekârı annelerdir. Anadolu'da ninni söylemek için nenni çalmak, nen eylemek, nenen demek ifadeleri kullanılmaktadır (Çelebioğlu,1995:12).

Çocuklar ninniyle sakinleşirler. Ezgi yardımıyla söylenen sözler çocuğu oyalama, dinlendirme ve rahatlatma özelliği taşır. Çocuk ilk müzik zevkini ninnilerle ana dilinde ve ana kucağında almış olur.(Şimşek,2002:37) Böylece müzik kulağı gelişmiş, müzikle ilgili ilk bilgileri anne sayesinde almış olur. Yörede derlenen ninni örnekleri şunlardır:

a)Dandini dandini

Dan ister
Babasından don ister
Basma da donu beğenmez
İpekli pontil ister (K.K.2)

b)Dan dini dini

Dan iki
Gökte yıldız on iki
Yıldızların birisi
Oldu gece yarısı (K.K.1)

c) Elma attım yuvarlandı oy oy oy

Gitti beşiğe dayandı
Nenni yavrum nenni gülüm nenni balam (K.K.52)

ç)Al babası al bunu

Yan cebine koy bunu
Yan cebinde durmazsa
Dervişlere ver bunu (K.K.6)

d)Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı yemesin lahanayı
Lahana da yemez kökünü yer
Benim oğlum lokum yer
Neennn neeenn neeeenn (K.K.2)

e)Dandini dandini danatmış

Allah neler yaratmış

Çenesi de topak oğlumun

Ağzını lokum yaratmış (K.K.2)

f)Dandini dandini alaylı

Maşrapası kalaylı

Benim de oğlum saraylı (K.K.14)

g)Nen çalarım eşiğine

Gül döşerim beşiğine

Nen çalarım nennisi var

Gurbette de dayısı var

Nenni de nen oğluma (K.K.14)

ğ)Dandini dandini dat burada

Bir gececik yat burada

Yorgan döşek yoğusa

Koca koca kızlar çok burada(K.K.14)

h)Huuu huuu huuu Allah

Oğluma(kızıma) daa uyku ver Allah (K.K.28)

Tarihi Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu adlı eserde verilen ninni örnekleri ise tek bir başlık altında bulunmaktadır. Bu örnekler asıl şekillerine müdahale edilmeden aşağıda verilmiştir:

Ela attım yuvarlandı

Oy oy oy

Gitti beşiğe dayandı

Sandım ki bebek uyandı

Neni bebek bebek neni

Yavrum neni neni oy

Gelin kızlar çaydan geçek

Oy oy oy

Çay bulanmış nerden geçek

Bebek ölmüş kefen biçek

Neni bebek neni bebek

Neni yavrum yavrum nenni

Tahta kurdum ekmek açtım

Çocuk uyanınca şaştım

Yanan odundan vazgeçtim

Nenni oğlum nenni nenni!. .

Oklağam ekmek dolalı

Yumak yumağa ulalı

Beyaz döşlüğü yamalı

Nenni oğlum nenni nenni

Un elekte elenir

Ben haktan dilek diledim

Tahta beşiğe beledim

Nenni oğlum nenni nenni. (Gökhan,2009:308,309)

Diğer bir ninni örneğini ise Abdurrahman Şen'in Dünden Bugüne Kahramanmaraş adlı eserinde görebilmekteyiz:

Nen çalarsam uyurmola

Gölgelerde büyürmola

Eller bana gülermola

Nenni oğlum nenni nenni!. .

Akşam olur tavuk dünür

Komşu duyar bizi kınar

Sacın altı boşa yanar

Nenni oğlum nenni nenni!.

Nenni oğlum uyu diye

Seni veremem Kediye

Odun çıktı onyediye

Nenni oğlum nenni nenni!. .

Geçer böyle bizim haller
 Anası beşiği sallar
 Akşamdan dikilir nallar
 Nenni oğlum nenni nenni! . .

Gelir yanıma oturur
 Bizim işi kim bitirir
 Babası şeker getirir
 Nenni oğlum nenni nenni! . . (Şen,2005:132)

Aynı eserde bu ninni dışında farklı örnekler de bulunmaktadır:

Nenni bebeğim nenni
 Nen dedikçe nenin gelsin,
 Hu dedikçe uykun gelsin

Nen demeye yürek gerek
 Sallamaya bilek gerek.

Hu hu hu sana,
 Altun tasta su sana
 Uyumazsan tu sana

Nen nen nennisi var
 Bu bebeğin uykusu var
 Nen çalarsam uyurmola
 Gölgede büyür m'ola
 Neeen neeen neeen neeen.

Dandili dandili
 Danalı bebek,
 Elleri kolları,
 Kınalı bebek.
 Şimdi de babası gelecek.
 Nenni nenni nenni.

Dandili dandili dastana.
Danalar girmiş bostana.
Kov bostancı danaları
Yemesin bu yavruyu.

Hu hu hu ALLAH
Sen uykular ver ALLAH
Hu hu hu sana
Altın tastan su sana
Uyumazsan puh sana

Nen çalarım bebek uyumaz
Kimseler halim bilmez.
Babası askere gitti gelmez.
Nenni yavrum nenni neni...

Nen çalarsam uyurmola
Gölgelerde yürürmola
Nenni yavrum nenni nenni...

Nenni dersem uyurmola
Tıpış tıpış yürürmola
Benim yavrum uyurmola
Nenni nenni nenni...

Evimizin önü kuyu
Kuyudan alır suyu
Uyu yavrum uyu
Nenni nenni nenni...
Nenni derim nenin gelin
Övülerim uykun gelsin
Öööö.....öl öleç

Nenni nenni nennisi var.

Bu bebeğin uykusu var.

Nen nen... nen... nen... (Şen, 2005:132,133)

Haci Ali ÖZTURAN'ın Maraş Merkez Ağzı adlı eserinde yer verilen ninni örnekleri¹⁰ yine eserde tek bir metin şeklinde verilmektedir:

A:şam olur tavıg döner

Gonşular bizi duyar gınar

Sacın altı boşa yanar

Neni gızım neni neni

Nen çalarsam oyur m'ola

Kölgelerde büyür m'ola

Eller bana güler m'ola

Neni o:lum neni neni

Neni o:lum uyu diye

Seni veremem kediye

Odun çıgdı on yedie

Neni yavrım neni neni

Geçer böyle bizim halar

Bizim işi kim bitirir

Babası şeker getirir

Neni yavrım nenni neni

Neni bebe:m neni

Nen dedigce nenin gelsin

Hu: dedigce uyhun gelsin

Hu: hu: hu: hu

¹⁰ Eserde yer alan ninni örnekleri içerisinde diğer metinlerle aynı olanlar tekrara düşmemek için alınmamıştır.

Nen demie yüreg gerek,
Sallamie bileg gerek

Ne:n ne:n nennisi var
Bu bebe:n uyhusu var

Nen çalarsam uyur m'ola
Kölgelerde büyür m'ola

Ne:n ne:n ne:n nen dandini dandini danalı bebeg
Elleri golları gınalı bebegşindi de babası gele:ceg
Ne:n ne:n ne:n nen

...

Hu: hu: hu: sana
Altın tasdan su sana

Nen çalarım bebeg uyumaz
Kimseler halınımı bilmez
Babası asgerden gelmez
Neni: neni: neni: neni: (Özturan,2009:236,237)

4.3.6. Masal

Çocuk denildiği zaman akla ilk gelen türlerden biridir masal. Tür olarak özelliklerine bakıldığında ise masal, kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür. (Sakaoğlu, 1999:2)
Boratav'a göre;

“Çocuğa anadilinin, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini; kıvraklığını zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı duyguyu- ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhâlde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşılaman masallardır.”(Boratav,1958:15)

Buradan hareketle masalın anadilini öğrenme sürecindeki bir çocuğa dilin nasıl kullanılacağını öğrettiğini söyleyebiliriz. Masallar, çocukta anlama

ve anlatma becerilerini geliştirmede, ana dili bilincini yerleştirmede yardımcı olur. (Gürel vd.,2007:55) Ayrıca masallar içeriğindeki gerçek dışı unsurlarından dolayı çocukların hayal güçlerini zenginleştirir.

Çocuk eğitimine bu kadar katkısı olan masallar ile ilgili derlenen örnekler ise aşağıda verilmiştir:

4.3.6.1. Pehlivan pir nazar masalı

Eski zamanların birinde Pehlivan Pir Nazar deye bir varımış. Bu adam garısıñdan çoh gorharımış. Adam acıhımış, tulumda da begmez varımış. Garısına:

-Biraz begmez ver de, egmeğimnen yeyim demiş adam. Garısı:

-Asbab yıhamaya çaya gidîym. Saña pegmez veremem, demiş getmiş. Garısı gidince adam begmez almak için tulumuñ ağzını açmış, tam o sırada garısı unuddû sabunu almaya eve gelmiş. Bunu gören adam telaşdan begmezi dökmüş. Garısı:

- Benim işim şimdi acele, gelirisem haggından gelirim, demiş. Gocası çok Gorgmuş. Nasıl temizleyecêni düşünürüken oradaki bütün sinegler begmezin üstüne dolmuşlar. Adam babasından galma paslı gılıcı sineklerin üstüne atmış, epeyce sinek ölmüşmüş. Adam saymış tam tamına iki yüz elli dene sinek. Garısından korkduğu uçun evden ayrılmış, gidmiş. Gide gide bir gasabaya varmış. Orada gezeriken bir gılıç ustasına rasdlamış. Ahlına gözel bir fikir gelmiş, yanına vararak ustaya:

-Ustam, bu gılıcı bir güzel silecegsiñ, üsdüne ‘Pehlivan Pir Nazar bir vurmada 250 can ezer.’ diye yazacagsiñ, demiş. Usta ‘Peki.’ demiş. Bu gılıcı eyice silmiş, üsdüne ‘Pehlivan bir vuruşta 250 can ezer.’ diye yazımış, pehlivanıñ eline vermiş. Pehlivan Pir Nazar gılıcı alarag yoluna devam etmiş. Gide gide bir diyara varmış. O ülkenin gralı başga bir ülke ile savaş halındaymış. Padişahıñ adamları pehlivanı görmüşler ve padişaha varıp:

-Padişahım, ülkemize bir adam geldi. Pehlivan olduğunu söylüyor. Gılıcınıñ üzerinde de ‘Pehlivan Pir Nazar bir vuruşta 250 can ezer.’ yazılı derler. Padişah:

- Bu adam kimise yanıma getiriñ demiş. Adamı alıp padişahıñ yanına gtirmişler. Padişah:

- Pehlivan, señ kimsiñ? Nerdeñ gelip nereye gidiyorsuñ? diye sormuş. Pehlivan:

- Padişahım, benim adım Pir Nazar. Ben böyle böyle pehlivanım, gılıcım böyle böyle... Babamdan galma, her vuruşta böyle yapar.

Padişah buña inanmış. “Evladım, sen benim sarayımın misafirisi. Her istediğini bizim için emirdir. Bizim bir düşmanımız var onu alt edersen dile dilediğini.” demiş. Adam kabul etmiş, saraya yerleşmiş. Her dediği eksiksiz yerine getiriliyormuş. Adam da gününü gün ediyormuş, günler böyle geçerken padişahın ezeli düşmanı padişaha harp ilan etmiş. Padişah pehlivanı yanına çağırması:

-Evladım işte gün geldi çattı, hadi göreyim seni, demiş. Adam:

-Padişahım, benim de bir şartım var, bana gayet güçlü bir at vereceksiz, beni de o atın üzerine bağlatın, demiş. Öyle de yapmışlar. Pehlivan padişahın asgerleriyle birlikte cepheye gitmiş. Bir düz ovada düşman askerleriyle karşılaşmışlar. Padişahın adamları “Haydi pehlivan, seni görelim.” diye padişahı düşman üstüne göndermişler. Atına da iyi bir kamçı vurmuşlar. Canı yanan at bütün hızıyla düşman askerlerine doğru koşmaya başlamış. Pehlivan ne kadar çaba sarf ettiyse de atı bir türlü durduramamış. Bir de bakmış ki önünde kırk-elli santim kalınlığında on beş-yirmi metre uzunluğunda bir ağaç adam gendi gendine “Bari şu ağaca dutunayım da at dursun.” demiş. Ağaca olanca gücü ile dutunmuş. At silkince ağacı sökmüş, götürmê başlamış. At düşmanın üstüne üstüne gidiyormuş.

Düşman askerleri bahmışlar ki elinde kocaman bir ağaç tozu dumana katarak bir adam üstülerine doğru gelmekte. Pehlivan o hızıyla düşman askerlerinin arasına dalmış, birini şurda, birini orda, birini burda derken düşman askeri bozguna uğramış. Düşman asgeri gaçmâ başlamış. Padişahın adamları ‘Aman! Pehlivanın yanına yetişin!’ demişler. Atı dutup, pehlivanın bağlarını çözüp attan indirmişler. Hayretle ‘Pehlivanım, bu işi tek başına nasıl yaptın?’ diye sormuşlar. Pehlivan:

-Atım o gadar hızlı gidiyordü ki gılcımı çekmiye zaman bulamadım. Orda bir ağaç gördüm, onu kökünden sökdüm. Düşman üzerine o ağaçla vardım. Sonucu siz de gördünüz, demiş.

Pehlivanı alıp padişahın huzuruna götürmüşler, yaptıklarını bir bir anlatmışlar. Sonunda da ‘Padişahım, söylediklerimiziñ eksigi var fazlası yoh!’ demişler. Padişah tahtına rahat rahat oturmuş. Vezirler kendi aralarında toplanıp ‘Padişahıñ gızını bu pehlivana isteyelim.’ demişler. Padişahıñ huzurunda resmen gızını istemişler. Padişah da:

-Vezirlerim, siz münasip gördüysêz ben de münasip gördüm. Çünkü bu pehlivan bize her zaman ilazım, demiş.

Gırg gün gırg gece düğün yapmışlar, padişahın gızı ile pehlivanı evlendirmişler. Sarayın karşısına büyük bir ev yaptırıp armağan etmişler. Pehlivan ve hanımı burada yaşamaya başlamışlar. Derken ülkenin bir yerinden padişaha şikâyet gelmiş:

Padışahım, şehrimize bir sırtlan dadandı, gece kimi görürse alıp götürüyür, parçalayıp yiyür demişler. Bizi gurtarsa gurtarsa Pehlivan Pir Nazar gurtarır. Himmet edin de bizi bu beladan gurtarsın, demişler. Padişah Pir Nazar'ı huzuruna çağırıp durumu anlatmış. Pehlivan da durumu gabul etmiş. Padişaha 'Bu gece onu öldürürüm. ' demiş ve evine getmiş. Garısına hiçbir şey söylemeden yatâna yatmış. Gendi gendine düşünmê başlamış:

Bu ülkeye geldim, Allah işimi rast getirdi, padişahın düşmanlarını bozguna uğrattım. Padişah gızını bana verdi. Bu böyle devam etmez, bir gün işim ras getmez ölür giderim. Kaçsam nere gitsem, padişah bulup öldürür, eve gitsem garım eve almaz, en iyisi ben gedip gendimi yükseg bir yerden atıp öldüreyim, demiş. Eşi uyanmadan evden çıkmış. Az getmiş, uz getmiş... Derken bir uçurumun başına varmışmış. Gendini bu uçurumdan aşağıya atmış. Olacak olacak ya, o uçurumun altında da sırtlan yatarmış. Adam o sırtlanın üzerine düşmez mi! Bir de bahmış altında sırtlan, gaçsa sırtlan gendini yer. Hemen sırtlanın gulaklarından yahalamış. Sırtlan neye uğradığını şaşırmış, gaçmâ başlamış. Adam hem gorhuyor hem de bağırıyürmüş:

-Sırtlanı yahaladım yetişîñ!

Adamın sesini duyan halk eline ne geçirdiyse sırtlana hücum etmiş, sırtlanı vura vura öldürmüşler. Pehlivanı sırtından indirmişler, onu ağırlamışlar, kese kese altınlar, gatar gatar develer vermişler. Pehlivana başka bir isteğinin olup olmadığını sormuşlar. Pehlivan:

-Memleketime gitmek istiyürüm. Orada soyum sopum var, onları görmek istiyürüm, demiş.

Müsaade etmişler, pehlivan hediyelerle, kervanlarla yola düşmüş. Az gitmiş uz gitmiş, derken yorulmuş. Güzel bir bahçe, bu bahçede de soğuk bir pınar görmüş. Gendi gendine 'Şurada biraz dinleneyim. ' demiş. Atını, develerini çayıra salmış, gendi de azığını yedikten sonra pınarın başına yatmış uyumuş.

Pehlivan Pir Nazar'ın girdiği bahçe bir dev ailesine aitmiş. Bir zaman sonra devler soygundan dönmüşler. Bir de ne görsüñler, bahçelerinde bir dam yatıyor.

Şaşırılmışlar. ‘Şimdiye kadar yılan ödüyle, guş ganadıyla buraya gelemez. Bu adam gim ki buriye gelmiş, atını devesini buraya seyirlemiş, gorhusuzca uyumaktadır!’ demişler. Biraz bekledikten sonra birisi yavâşça adamın yanına sohumuş. Tesadüf bu ya, adam gılcını çiharmış, başucuna goymuşmuş. Dev gılıçtaki yazıyı okumuş: ‘Pehlivan Pir Nazar bir vuruşta 250 can ezer.’ Gorhmuş, diğerlerinin yanına gitmiş, gördüklerini anlatmış. Devler iyice gorhmuşlar. ‘Bu pehlivanı uyandırmayak. Uyandırırısak bize gızar, kötülüg eder.’ demişler. Pehlivan uyanınciye gadar başında beklemişler. Biraz sôra Pehlivan Pir Nazar uyanmış. Bir de bahmış ki etrafında devler el-pençe divan durmaktalar. Gorhmuş ama işi bozuntuya vermemiş. Gılcını almış, şöyle bir salladıktan sonra silip gınına yerleştirmiş. Onları görmemişlikten gelerek gendi gendine ‘İdmansız kaldım. Şöyle bir iki dev garşıma çıhsa da boyunlarını vursam.’ diye gendi gendine devlerin duyacağı bir sesle mırıldanmış. Devler bunu duyunca ‘Aman pehlivan, bize gıyma, sana ne istersen veririz, seni ñ gulun köleñ oluruz.’ diye yalvarmışlar. Bunları yeni görüyormuş gibi ‘Siz de kimsîz?’ diye sormuş pehlivan. Devler:

-Biz seniñ köleleriñiz, bize gıyma, diye tekrar yalvarmışlar. “Şu şatoda hazinelerimiz var, hepsi seniñ olsun.” demişler. Pehlivan da “Bir şartım var. ” demiş.

-Bütün hazinelerinizi şu kervana yükleyeceksiniz, devin birisi de beni köyüme kadar sırtında taşıyacak, demiş.

Devler şartı kabul etmişler. Hazineleri develere yüglemişler, devin birisi de pehlivanı sırtına almış yola düşmüşler. Az gitmişler, uz gitmişler, altı ay bir güz gitmişler. Bir depeyi aşdıktan sonra adamın köyü görünmüş. Pehlivan susamış, bir ağacın altına oturmuş. Deve “Bana bir su getir.” demiş. Dev tulumu alıp suya gitmiş. Bu olanları tilki görmüş. Devin yanına varıp olup biteni anladıktan sôra ona “Bu adam gorkân birisi, sizi gandırmış. Sen ona suyu götürme, beni sırtına al götür. Ben o adamın ne mal olduğunu sana göstereyim demiş” demiş. Dev de tilkiyi sırtına alıp adamın oturduğu yere doğrulmuş. Adam bir de bakmış ki devin sırtında tilki geliyor. Beli kırılmış, çünkü foyası meydana çıkacakmış. “Bugüne kadar gılcımı çekmedim, bugün olsun çekeyim.” demiş ve gılcını çekmiş devin üzerine yürümüş.

-Hey kâfir, sen benim dediğimi yapmazsın da tilkiyi mi alıp gelirsin, diye bârmış. Dev gorhudan tilkiyi yere atmış, tilki orada can vermiş. Dev af dilemiş, adam kabul etmiş. Ardından adamı sırtına alıp köye gelmişler. Adam devin sırtında doğru evine gitmiş. Hanımı da gapıda çocû ile oturuyormuş. Olanları görünce sevinmiş.

Hemen gocasının yanına gidip “Hoş geldin.” demiş. Kervanları evin bahçesine çekmiş. Gocasını da devî affedip memleketine göndermiş. Pehlivan Pir Nazar ve hanımı bundan sonra ömürlerinin sonuna kadar Allah’a şükredip mutlu yaşamışlar. (K.K.1)

4.3.6.2. Kırk satır mı kırk katır mı?

Bir varımış bir yokgumuş. Evvel zaman içinde vaktin birinde fahere bir adamla garısı varımış. O kadar faherelermiş ki oturacak yerleri bile yogmuş. Gün gelmiş devran dönmüş, bu kadın hamile galmış, doğum zamanı gelmiş. Kadın gocasına “Get de hamamcı filanca agdını bul, hanımım doğum yapacak amma yerimiz yoh de durumu anlat. Hamamda boş bir yer varısa eğer orda doğuriym.” demiş.

Adam getmiş, hamamcı kadını bulmuş, durumu anlatmışmış. Kadın da “Tamam oğlum, gelsin burada doğursun.” demiş. Adam bunun üzerine sevine sevine evine gelmiş, garısına haber vermiş. Sabah olunca garısı galkmış, hazırlanmış, doğum için hamama getmiş. Hamama varınca kadın bunu garşılar, ilgilenir. Doğum başlayınca da baharlar kine kadın ay parçası gibi güzel mi güzel bir kız doğurur. O anda üç dene peri gızı hâsıl olur. Herkes şaşırır. Perilerden bir denesi “Güldükçe yüzünde güller açsın.” der, bir denesi “Ağladıkça gözüñden inci mercan döhülsün.” der, üçüncüsü de “Bastığıñ yerlerde çimen bitsin.” der ve kaybolurlar. Kadın gendine gelince galkar gızını yıhamaya başlar. Bir de bahar ki kadın su dögdükce bebên başından aşşâyâ altınlar dökülmê başlar. Kadın işi bitince elindeki o altınlardan biraz hamamcı kadına verip gızını alıp evine döner.

Gün geçtigicee baharlar ki kız ağladıkca gözlerinden inci mercan dökülür, güldükce yüzünde güller açar, yürüdükce basdığı yerlerde çimler biter. Neyse, aradan biraz zaman geçince hemen büyük bir gonak yapıdırırlar gendilerine. Getgede zenginlikleri dillere destan olur.

Gel zaman get zaman kız büyür, gelinlik çağa gelir. O gadar güzel olur ki bakmiye giyamaz kimse. Gözellîni cümle âlem duyar. O vahdın padişahlarından birinin oğlu bir gece rüyasında bu gızı görür ve âşig olur. Sabah uyanır uyanmaz anasına gider hemen rüyasını anladır. “Ben bu gızı isderim.” der başga bişey demez. Anası da “Oğlum o gızı boş ver, bir kız duyduum filanca yerde, ağladıkca gözüñden inci mercan akar, güldükce yüzünde güller açar, yürüdüğü yerde çimenler çiharımış, gel biz saña onu alalım.” der. Şehzade duyduklarına inanmaz, dellallarına gızı sordurur. Doğru olduğunu duyunca da anasına gider “Sen var bu gızı iste, hemen orda nişanı dak, gızı da al gel.” der.

Şehzadenin anası hemen hazırlıklarını tamamlar, yola çıkar. Aradan zaman geçer, kızın oldû memlekete varır. Sorar soruşturur, kızın evini bulur. Eve girince biraz oturur, kızın anasıyan gonuşmiye başlarlar. Şehzadenin anası kızın haggında ânadılanların doğru olup olmadığından emin olmag için kızdan su isder. Gız galkıp su getirmiyeye giderken bir bahar ki kızın bastığı yerlerde çimen biter. Kadın şaşırır kalır. Gız suyu getirince içer. Bardağı verirken kızın barmağını sıhırdırınca gız dayanamiyp ağlar. Bahar ki kızın gözünden inci mercan dökülmiye başlar. Neyse, aradan biraz zaman geçince kızı güldürmiye çalışır. Bahar ki gız gülünce yüzünde güller açar. Hemen niyetini dile getirir. “Gızıñız maşallah dünya gözeli, meteddigleri gadar var.” der. “Allah’ın emri Peygamber’in gavliyen gızığzı oğlumuzaya isderim.” der. Kadın da kızını verir, orada hemen nişan daharlar. Şehzadeniñ anası “Ben önden gediym, şehzademe müjdeyi verip düğün hazırlıklarına başliym. Siz de arhamdan gelirsiz.” diyerek memleketine doğru yola çıkar. Saraya vardığında hemen şehzadeyi çağırıp, oğluna müjdeli haberi verir. Şehzade bu mutlu haberi alınca çog sevinir. Sarayda hemen düğün hazırlıkları başlar. Gız tarafında da ana güzel mi güzel dillere destan bir cehiz hazırlar kızına. Yola çıhmadan önce kızın halası gelip “Yengeciğim, hayırlı haberlerinizi aldım. Müsadeñ olursa kızını ben götürëyim, sen heç o gadar yolun eziyetini çekme, ben götürür ellerimle teslim ederim kızını, gözün arhada galmasıñ.” der. Gızın anası da kadının ısrarına dayanamaz “Tamam o zaman, siz yola çihun, ben de birkaç gün sonra arhañızdan gelirim.” der kızını halaya teslim ederek ikisini birlikte yolcu eder.

Gız, halasıyan yola çıgmış. Biraz yürüdügten so:ra acımış. Kadın, daha önceden hazırladığı duzlu çöreklerden verir gıza. Çörek ôadar duzludur ki azcig zaman geçince gız su içmeg isder. Bunun üzerine halası “Baña bir gözünü çıkarır verisen ben de saña su verim.” der. Gız ağlar, yalvarır amma kötü galpli hala, gızı duzağa düşürür. Duz öyle bir yaHar ki kızın içini dayanamaz, bir gözünü çıkarır halasına verir. Biraz daha yürüdügden soñra gız gene susar. Hala da diğey gözünü verise ona su vereceğini söyler. Gız nâpsıñ, halasının acımayacağını bildi:inden çihharmış öbür gözünü de vermiş. Az getmişler, uz getmişler ıssız bir yere, bir dağ başına gelmişler. Buriye gelince kadın gızı bir yolunu bulup orada bırarmış, kızın hazırlanan cehizinin hepisini alıp gelinliği de gendi kızına geydirip şehzadeniñ memleketiniñ yolunu dutmuş. Gız nâpsın, iki gözünü de halasına verdi:inden dağın başında bir başına kalakalmış. Hala da gendi kızını alıp saraya varmış. Varmış

varmasına da gız saraya girince şehzade de anası da annamışlar gelin aldıkları gızın o gız olmadığını. Gızı güldürmüşler, yüzünde güller açmamış, yürüdüğü yola bağmışlar çimenler bitmemiş. Sabah şehzadenin anası alıp hamama getmiş, başından aşşâ su dögmüş, dögdüğü su altın olmamış. Gıza sormuşlar, “O dedikleriniz yılda bigaç gere olur.” demiş. Hala gızı böyle gelin girmiş saraya, öbür gız da galmış dağın başında tek başına. Bir çift guş gelmiş. Gızın halına acımışlar birer dene tüylerini düşürmüşler. “Gözleriği bulurusañ bu tüyler işiñi görür, gözleriñ eskisinden daha sağlam olur.” demişmişler. Gız tüyleri almış. Gün geçmiş devran dönmüş. Dağa odun toplamiye çıgmış adamın biri. Bir de bağmış ki güzeller güzeli bir kız, bir ağacın dibinde oturmuş tek başına. Yanına yağlaşmış “Gızım, nâpiyürsün burda?” demiş. Gız başından geçenleri anndınca adamın içi acımış. “Beni eviñe götürürseñ seni zengin ederim.” demiş. Adam yardım etmek istemiş amma çok fahereymiş, utanmış gızı evine götürmiye. Gız durumu annayınca ağlamış gözünden dökülen inci mercanı adama göstermiş “Eğer baña yardım ederisen ben saña bunlardan daha çok veririm, zengin olursuñ. Nôlur yardım et baña, beni bu halde burada tek başıma bırakma.” diye yalvarmış. Adam da almış gızı evine götürmüş. Hanımına durumu anlamış. Gız banyo yapmag için büyük bir teş¹¹ istemiş. Kadın yardımcı olmuş, gız hemen yıhanmış. Bir de bağmışlar ki teştiñ içi altın dolu. Adamnan gadın bir sevinmişler bir sevinmişler. So:ra oturub sohbet etmiye başlamışlar. Gız başından geçenleri anlatmış tek tek. So:ra gülmüş, yanağnda çıkan gülü kesmiş, adama vermiş. “Sen bu gülü al, şehzadenin sarayına get.” demiş adama. “Oraya varınca da ‘Vahıtsız gül satarım.’ deye gez sarayın orda. Eğer almag istiyen olursa paraynan de:il bir göze satarım de.” demiş. Adam “Tamam.” demiş, sabah erkenden yola çıgmış, şehzadenin memleketine varmış, gızın dediği gibi sarayın oriye varmış. “Vahıtsız gül satarım.” diye dolanmaya başliyince şehzadeniñ garısı bunu duymuş ve “Alalım ana da şehzade akşam gelince yanağmda gül açtı diyim.” demiş. Çıhıp adama sormuş güllerin kaç para oldu:unu, adam da gızın tembih eddiği gibi paraynan de:il bir göze verece:eni söylemiş. Şehzadeniñ garısı hemen gidip sandıgdan gızın gözlerini getirmiş gülleri almış. Gece garısının yanağnda gülleri gören şehzade anlamış ki gız yaşıyür. Şehzadeniñ durumunu anladığını gören garısı gorhup anasının yanına getmiş, durumu anlatmış. Adam da gözleri alınca hemen evin yolunu dutmuş. Gıza gözlerini vermiş. Kız hemen yıhanmış, gözlerini yerine goymuş, guş tüylerinden

¹¹ Teş: Çok büyük boy leğen. Bakırdan yapılır ve çok ağırdır.

birini sağ gözüne diğerini sol gözüne sürmüştü. Gözleri esgisinden daha sağlam daha güzel olmuş. Sonra kız hazırlanmış, adamnan gadına teşekkür etmiş, sarayın yolunu dutmuş. O sırada kızın anası da saraya gelmiş ki kızının yerine görüncesi kendi kızını vermiş. Neye uğradığını şaşırarak, gadına “Söylerseñ saña da kötü şeyler ederik.” demişler. Kadın gorhusundan susmuş, bişey diyememiş amma için için de nâpacağını düşünmüş durmuşmuş.

Gelgelelim öbür gıza, güzel olana... Ay parçası gibi güzel olan bu kız saray gelirken yol boyunca herkesin dikkatini çekmiş. Bihan bi daha bakmak istemiş güzelliğine. Saraya varmışmış ki daha adım atar atmaz kızın basdığı yerlerden çimenler bitmiş. Her gören bir daha dönüp bakmış. Gız müsaade isteyip şehzadenin huzuruna çıkmış. Başından geçenleri anlatmaya başlayınca, ağlamaya başlamış, gözünden inci mercan dökülmeye başlamış. Şehzade anlamış ki evlenmek istediği gız bu gız, ona bir şeyler diyip güldürmüş bağmışkine kızın yüzünde güller açmış. Anası demiş ki “Şehzadem, benim sa:a nişanladığım gız aslında bu gızdır.” Şehzade hemen emir verdimiş garısına anasını huzuruna istemiş. Kadının anası yalvarıp yaharmeye başlamışlar, şehzade onları affetsin diye. Şehzade âşık olduğu gıza yaptıklarını affetmemişmiş. “Gırg satır mı, gırg gıtır mı?” demiş. Gızın anası orda bile arsızlık etmişler. “Gırk gıtır olsun kine memleketimize gadar gederik.” demişler.

Bu masal da burada bitmiş. Onlar evlenmiş muradına ermiş, darısı isdiyen hergesin başına. (K.K.1)

4.3.6.3. Nar danesi

Güzel bir gız varmış. Gızın adı Nar Danesi’ymiş.

Bir de analığı varmış bu gızın. Bu gız aydan, nurdan güzelmiş, onun için adını Nar Danesi goymuşlar. Analığı bunun güzelliğini asla çekemezmiş.

Garı aşam ay doğduğunda, aya:

“Ay mı güzel, gün mü güzel, ben mi güzel?” diye sormuş.

Ay şöyle cevap vermiş:

“Ay da güzel, gün de güzel, sen de güzel amma Nar Danesi hepimizden güzel!” dermiş.

Ordan o gızı bir türlü rahat durdurmaz. Gıza guyudan künde yedi kere su getittirir. Evleri daşları yedi kere sildirirmiş.

Onun güzelliğini çekemeyince gızı gendi öldürmeye gıyamamış. Başka bir kadın ayarlamış. O kadın bunu öldürmeye gıyamamış. O da ormanda gızı gaybetmiş, azdırmış.

“Nasıl olsa gurd guş yer!” demiş.

Garı eve gelmiş. Analık sorunca:

“Öldürmedim, ormana bıraktım!” demiş.

Ölüp ölmediğini öğrenmek için garı aya bir daha sormuş:

“Ay mı güzel, gün mü güzel, ben mi güzel?” deyince Aydan gene aynı cevap gelmiş:

“Ay da güzel, gün de güzel, sen de güzel. Amma Nar Danesi hepimizden güzel!” demiş.

Garı bu sefer ormanın yolunu dudmuş. Gızı görmüş. Garıda bir büyü varmış. Gızı görünce büyü bozulmuş, garı yuvarlanmış. Yuvarlanan garı, hırç olmuş. Nar Denesi'nin eline galmış.

Oradan kız garıyı eve götürmüş, garıya bakmış.

Ondan sonra garı, kız kendine bahdı diye gızı padişahın oğluna vermiş.

Gırk gün, gırk gece düğün yapmışlar. Nar denesi rahatlığa ermiş. (K.K.53)

4.3.6.4. Küçük adam ve devler

Çok eski zamanlarda, uzak diyarların birinde küçük bir köy varmış. Bu köyde yaşayan “Küçük Adam” derler, biri varmış.

Küçük Adam ve karısı bir gün böyle, bir gün şöyle yaşar giderlermiş. Günler böyle geçerken, mehtaplı bir gecede Küçük Adam, hacet (tuvalet ihtiyacını gidermek) için evin havlısına (avlu) çıkmış. Hanımı da ahşaptan, köhne evin kapısına dikilip mehtabı seyre dalmış. Küçük Adam, biraz uzakta avlının köşesindeki kağanının altına oturmuş. O sırada kadın kısık bir sesle:

“Herif, ay ışığı ne güzel!” demiş. “Ne hoş bir gece!”

Bu sözleri Küçük Adam korkusundan ve tam duyamadığından yanlış anlamış.

“Kurtlar uluyor. Sesler yakında mı ne? Bu sesler ne?” şeklinde duymuş.

Küçük Adam, kendini güçlü kuvvetli kabul eden, cesur zanneden çok korkak ve yüreksiz birisiymiş. Neyse Küçük Adam:

“Canavarlar geliyor!” zannedip. Evhanımda apar apar topar ayağa kalkmaya yeltenmiş. Aceleden kafasını kağanının arka tantasına çarpmış. Tekrar oturmuş. Bu durumu karısı yarım yamalak görmüş.

Bu korkak adamdan kurtulmak için bu durumu fırsat bilerek dış kapıyı kilitlemiş. Küçük Adam kapıya koşmuş. Ama iş işden geçmiş. Çünkü karısı onu içeri almamış. Yalvarmış yakarmış ama boşuna.

“Etme, eyleme, aç kapıyı!” dediyse de karısı:

“Yok, ben senin gibi korkak herif istemem!” diye tutturmuş.

Kapıyı açmamış. Herif korkakmış korkak olmasına ama kurnaz ve dili laf yapan birisiymiş. Bakmış ki karısı içeri almıyor. Karısından bir çuvaldız, bir kendir ve biraz da un istemiş. Karısı getirip pencereden uzatmış ve bir daha gelmemesini söylemiş.

Bütün bunlardan sonra Küçük Adam yollara düşmüş. Nereye olduğunu bilmeden gece gündüz demeden yürümüş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Derken bir de bakmış ki hiç bilmediği hiç görmediği bir diyara gelmiş.

“Burası nereymiş? Neler, kimler varmış?” diye bakınırken aşağıda büyük bir dere görmüş.

Derenin kenarına inmiş. Bir de bakmış ki suyun içinde kocaman bir dev. Hiç orali olmamış. Görmemiş gibi yapıp işe koyulmuş. Kurnazlığını ortaya çıkarmış. Evvela devin ne yaptığını anlamaya çalışmış. Bakmış ki dev koca koca kayaları alıp atıyor. Suyun içinde de çok rahat yürüyormuş. Küçük adam hemencik kendiri dereye atmış. Çekip çekip duruyor. Sonra elinde bir şeyler varmış gibi ufalayıp üfürüyormuş.

Dev, ona bağırmış:

“Ne yapıyorsun, kimsin sen?”

Küçük Adam:

“Suyun dibindeki kayaları söküp un ufak edip ufalayıp toz edip üfürüyorum.” demiş.

“Sen ufak bir adamsın, bunu nasıl yapabiliyorsun?” diye şaşırılmış kalmış.

Küçük Adam kendiri hep çekiyor görünüyor ve eline geçirdiği küçük taşları bir birine sürterken torbadan biraz un alıp üflüyormuş. Dev iyice yaklaşıp kadar küçük adam bu işe devam etmiş. Dev, Küçük Adam’ın gücüne, kudretine ikna olmuş ve demiş ki:

“Benden bir isteğin var mı, emrine amadeyim.”

Küçük adam:

“Ayaklarımı suya değdirmeden beni karşıya geçir.” demiş.

Ve hemen torbasını toplayıp devin sırtına binmiş. Dev merak etmiş:

“Ya, sen hem bu kadar hafif, hem de bu kadar güçlü nasıl olursun? Çok hafifsin, sırtımda tüy gibi kalıyorsun.” demiş.

Küçük Adam kurnazlığı elden bırakmamış:

“Öyle mi? Ben sana yük olmak istemiyorum ve göğe tutunuyorum. Sana ağırlığımı bindirmiyorum. Eğer istersen göğü bırakıp sana yük olayım.” demiş.

Dev:

“Dur, biraz bırak bakalım göğü!” demiş.

Küçük Adam torbadan hemen çuvaldızı çıkarıp azıcık devin omzuna batırmış. Demiş ki:

“Birazcık bıraktım. Nasıl, biraz daha bırakıyım mı göğün ucunu?” demiş.

Küçük Adam çuvaldızı iyice batırmış devin omzuna ve demiş ki:

“Nasıl?”

Dev:

“Sahiden çok ağırmışsın yahu. Yeter bu kadar. Göğe tutun!” demiş.

Küçük Adam:

“Göğü tam bırakmadımdı.” demiş.

Bu arada devin yüreğine bir korku düşmüş. Bu adamla ne yapacağını, onunla nasıl baş edeceğini düşünmüş. Karşıya geçmişler. Epey sohbet edip epey yol almışlar. Dev, arkadaşlarının bulunduğu eve götürmüş Küçük Adamı. Devlerin evi iki katlı, ormana yakın, eski bir evmiş. Eve varınca Dev, arkadaşlarına Küçük Adamı tanıtmış. Küçük Adam, devlerin her dediklerine karşılık vermiş. Hep onların üstlerine çıkmış. Bir süre böyle sohbet ettikten sonra yatma vakti gelmiş. Küçük adam için ayrı bir yatak ve oda hazırlamışlar.

“Bir isteğin var mı?” diye sormuşlar.

“Yok, sağ olun!” diyerek yatmaya gitmiş.

Ama bir türlü uyuyamıyormuş.

“Bunlar bana bir şeyler yaparlar!” düşüncesiyle uyanık kalmayı tercih etmiş.

Derken gecenin ilerleyen saatlerinde üst kattan sesler, takırtılar gelmeye başlamış. Ocağın bacasına kulağını dayayıp konuşanları, sesleri dinlemeye koyulmuş.

Epey bir koşuşturmadan sonra bir don kazanı (çamaşır kazanı) kaynar su hazırlanmış. Tam bu sırada Küçük Adam yatağından kalkıp, ocağın üzerine çıkmış.

Devler kaynar suyu bacadan aşağıya boşaltmışlar. Devler, Küçük Adamı ortadan kaldırdıklarına kendilerini inandırarak sabahı beklemişler. Sabah erkenden devlerin başı olan dev, küçük adamın cansız bedenini görmek için adamın odasına gitmiş. Kapıyı tıkladıp içeri girmiş. Bakmış ki Küçük Adam odasında uyuyor.

Seslenmiş. Birde ne görsün! Küçük Adam bir sağa, bir sola döndükten sonra esneyerek uyanmasın mı? Dev şaşkınlığını gizlemeye çalışarak misafirine:

“Hayırlı sabahlar, nasılsın?” diye sormuş.

Küçük Adam:

“Uyudum uyumasına da, gece fareler tavanda koşuşturup durdular. Ses yapıp toz döktüler.” demiş.

Dev neredeyse küçük dilini yutacak halde:

“Öyle mi?” diye hayretini gizleyememiş.

Bütün bu konuşmalarını anlatan dev:

“Başımız artık dertde. Biz bu Küçük Adamla artık ne yapacağız?” diyerek ondan kurtuluş yolunu aramaya başlamışlar.

“Odunumuz bitti. Yiyecek kalmadı. Ne yapacağız? Bunun bir çaresi var mı?” demeye başlamışlar.

Tekrar Küçük Adam’a gelip:

“Bugün ormana oduna gideceğiz. İstersen evde kal, istersen sen de bize katıl.” demişler.

Küçük Adam:

“Ben de sizinle gelirim, yardım ederim. Beraber değil miyiz?” demiş.

Sabah yemeğinde çorbalarını yiyerek hep beraber oduna gitmişler. Devler tek, tek baltalarla bir iki darbeyle dev gibi çamları, meşeleri devirmeye, hatta kökünden sökmeye başlamışlar. Küçük Adam da bunları seyre dalmış. Dev sormuş:

“Ne düşünüyorsun böyle kara kara?”

Küçük Adam yine hiç havasını bozmadan:

“Ya böyle bir sökmekle, kesmekle odun toplanır mı?! Bana kendirimi verin, size nasıl odun toplanır göstereyim.” demiş.

Kendirini almış. Bir ucunu büyük bir ağaca bağlayıp oldukça geniş bir dairede pek çok ağacı içine alacak şekilde dolandırmış. Tam diğer ucunu kavuşturup başlayacakken dev sormuş:

“Ne yapıyorsun?”

Küçük Adam:

“Hepsini bir kucaklayıp sırtlayacağım!” diye cevaplamış.

Dev, iyice ürküp korkmuş.

“Yapma, gerek yok. Topladığımız yeter!” demiş ve ağaçları bu şekilde kesmesine izin vermemiş.

Kocaman meşeleri, çamları sürükleyerek evlerinin yolunu tutmuşlar. Nihayet evlerine varmışlar. Biraz yemekten sonra sohbeta koyulmuşlar.

Küçük Adam’dan kurtulmanın çaresi olmadığını düşünen devler hürmette kusur etmemeye çalışıyorlarmış. Küçük Adam’ın da istediği buymuş. Dev demiş ki:

“Sana karşı bir kusurumuz varsa söyle. Bir isteğin varsa emret. Misafirlüğinden memnun musun?” demiş.

Küçük Adam tam fırsatını yakaladığı bu anda:

“Sağ olun hiçbir kusurunuz yok. Her şey harikaydı. Çok iyi misafir ettiniz. Bu yüzden karşılığını ödemek istiyorum.” demiş.

Dev bunun nasıl olacağını sormuş:

“Sen beni sırtında evime, köyüme götüreceksin. Ben de sana evimde hanımımın eliyle ikramda bulunacağım.” diye cevaplamış Küçük Adam.

Devler bu olaya çok sevinmişler. Hazırlanmışlar. Devlerle vedalaşarak derede sırtına bindiği devin sırtına binmiş. Dere senin, tepe benim gide gide epey bir yol aldıktan sonra köyünün girişinde Küçük Adam devin sırtından inmiş. Onlara eşlik ederek evine gelmişler. Kapıyı çalmışlar. Hanımı kapıyı açar açmaz konuşmaya başlamış.

“Hanım, misafirimiz var. Bize bir sofraya hazırla.”

İçeri girip oturmuşlar. Dev hala kurtulmanın heyecanı ile acele ediyormuş. Fakat Küçük Adam, ona ikram etme sözünü hatırlatarak oturmasını istemiş.

Bu arada kilerden hanımın sesi duyulmuş:

“Yahu yiyecek hiçbir şeyimiz kalmamış, ne hazırlayım size ki?”

Küçük Adam’ın beklediği an gelmiş.

“Geçen hafta getirdiğim devlerin budundan, kaburgalarından bir şeyler hazırla. Onlardan kalmadı mı?” diye sormuş.

Tam bu sırada dev korkusundan yellenmiş. Onun yelinden Küçük Adam havalanıp tavana uçmuş. Dev iyice telaşlanmış.

“Ne yapıyorsun tavanda?” diye sormuş.

Küçük Adam:

“Birkaç delik var da. Bunları kapayayım da kaçma!” demiş.

Bunu duyan dev iyice korkmuş, kapıyı söktüğü gibi oradan kaçmış.

(K.K.54)

4.3.6.5. Doğru bas kem belasını bulur

İki arkadaş köylerinden çıkıp İstanbul'a çalışmaya giderler. Orada birbirlerinden ayrılıp ayrı ayrı iş aramaya başlarlar. Bir tanesi padişahın sarayına gider. Padişahın elini öptükten sonra:

-Padişahım bana bir iş ver de çalışayım, der. Padişah da ona bir iş verir. Köylü padişaha:

-Padişahım, sen doğru bas kem belasını bulur, deyince bu laf padişahın çok hoşuna gider. Hemen köylüye bir altın verir.

Aradan beş, altı geçtikten sonra günlerden bir gün köylü çarşıya gezmeye çıkar. Gezerken öbür köylü arkadaşına rastlar. Birbirlerine sarılıp hoş beş ettikten sonra sarayda çalışan, öbürüne:

-Sen nerde çalışıyorsun, işin nasıl diye sorunca arkadaşı:

-Ben devamlı bir iş bulamadım. Şimdi avare geziyorum. Hiç rahatım yok, der. Sarayda çalışan:

-Gel seni benim çalıştığı yere, padişahın yanına götüreyim, der. Arkadaşını alıp getirir. Padişahın huzuruna çıkarlar. Padişah:

-Ne var, diye sorar. Sarayda çalışan:

-Padişahı, bu benim köylüm. Beraber geldik buna da bir iş buyurursanız bu da burada çalışmak ister, der. Padişah buna da kendi hizmetinde iş verir. Yeni gelen de “Padişahım, sen doğru bas, kem belasını bulur.” deyince padişah her gün ikisine de birer altın verir.

Bunların ikisi de padişahı yediriyorlar, içiriyorlar, giydiriyorlar. Sabah akşam hizmetinde çalışıp kusur etmiyorlarmış. Birgün böyle, beş gün böyle...”Padişahım, sen doğru bas, kem belasını bulur.” dediklerinde ikisi de birer altınlarını alıp günlerini geçirip gidiyorlarmış. Bir gün sonraki gelen köylü eski çalışan arkadaşına “Ben kelle paçayı çok severim. Gidelim de yiyelim”, der. ‘Padişah uyuyor. Kalkacağı zaman yine işimizin başında oluruz.” diye öbürünü ikna etmeye çalışır. Öbürü de “Paçayı içince ağzımız kokar, bundan da padişah rahatsız olur. Ona karşı ayıp olur. Hem de mahcup oluruz.” dediyse de arkadaşının minnetine dayanamayıp çarşıya ikisi birden paça yemeye giderler. Paçayı yiyip gelince bakarlar

ki padişah kalkmış, odasında oturuyor. İlk gelen adam “Ağzıma mendil bağlayım da padişah efendimiz rahatsız olmasın.” deyip ağzına mendil bağlar. Padişahın hizmetini ağzında mendille görür. Oraya buraya ağzında mendille gidip gelir. Arkadaşı bu dışarı çıkınca, padişah sonraki gelen adama sorar:

-Arkadaşının ağzındaki o mendil niye?

Arkadaşı cevap verir.

-Padişahımız, ağzımız kokuyormuş da rahatsız olduğu için ağzına mendil bağlamış.

Padişah buna içinden hiddetlenmiş. Hemen cellâtlarına bir mektup yazmış, ağzını mühürlemiş. İlk gelen ağzı mendilli adamı çağırır:

-Şu mektubu filan yerde, filan adama götür ver, cevabını da al gel, der.

Mektubu eline alır, giderken sonraki adama rastlar. İkinciadam sorar.

-Nereye gidiyorsun, o elindeki ney?

-Padişah efendimiz bir mektup yazdı. Filan yerde, filan adama götürüyorum, deyince öbür arkadaşı:

-Sen bu mektubu götürünce sana bahşiş verirler. Sen burada çoktan beri çalışıyorsun. Biraz para sahibi oldun. O mektubu bana ver de ben götüreyim, bahşişi de ben alayım, sen biraz dinlen, deyince arkadaşı dayanamaz:

-Madem öyle, al sen götür arkadaşım, deyip mektubunu onun eline verir. Mektubu yerine ulaştırır. Mektubu alan adam açıp okur ki “Padişah efendimize büyük hakareten dolayı mektubu getiren adamın hemen boynunu vurun! ” diye yazıyor. Bunu hemen iki güçlü kuvvetli adam kütüğün üstüne yatırır, üçüncü adam da kafasını vurur.

Sabah olup da padişahın hizmeti başlayınca, padişah bakar ki mektubu gönderdiği adam kendine hizmet ediyor, öbür adam yok. Padişah hemen sorar:

-Sana verdiğim mektubun cevabını getirdin mi?

-Aman padişahım, ben götürürken öbür arkadaşım geldi. Ben de bunu ona verdim. O götürdüydü. Cevabını da o getirir, der. Arkasından da:

-Sen doğru bas, kem belasını bulur padişahım, deyince, padişah:

-Sen haklıymışsın, der.

Padişah bu ilk gelen adamı taltif edip onu zengin kılar. Ayrıca dolgun bir maaşla ona mevki verip, pahalı eşyalarla yüklü üç katır yüküyle köyüne gönderir.

-Haydi evini gör de tekrar geri gel, der.

İşte böyle, doğru adamların yardımcısıdır Hazret-i Allah. (Çalık,2008:44,46)

4.3.6.6. Yedi deliler

Varımış, yoğumuş... Bir yedi deliler varımış. Yedi delilerin bir gızı varımış. Gıza düğürcü gelmiş. Düğürcü gelişin¹² “Şo dereden var da su getir” diyürler. Gız dereye varır. Varınca oriye oturuşun der ki:

-Beni bu oğlana verirlerse, bir de oğlum olursa, o da gelir şu gavağa çiharsa, o da bu suya düşerse, sen ağlamâ anası, demiş. Gız başlamış ağlamaya. Ordan, gız gecikti dî anası gelî:

-Gızım, nottun? diyür. Gız da ‘Böyle böyle...’ diyür.

-Ya siz beni bu oğlana verirsêz, benim de bir oğlum olursa, o da şu gavağa çiharsa, ordan şu suya düşer de ölürse sen ağlamâ nenesi? diyür. Şimdik ikisi başliyür ağlamaya. Ordan da babası geliyür:

-Notîsîz burda, nedî ağlîsîz? diyişin gız:

- Siz beni bu oğlana verirsêz, benim de bir oğlum olursa, o da şu gavağa çiharsa, ordan da şu suya düşer de ölürse sen ağlamâ dedesi? diyişin:

-Aboo, nasıl ağlamaz dedesi! diye o da bir ağıda oturiyür. Ordan bir adam geçiyür:

-Hayır işşallah, noldûz? diyür.

-Amân, nolak emmi, diyür gız. Beni bir oğlan istiyür. Beni ona verirlerse de bir oğlum olursa, o da şu gavağa çiharsa, ordan da şu suya düşer de ölürse sen ağlamâ emmisi?

-Emmisi gadasını alsın diyür, ağlamaya başliyür. Derken öyle öyle orda yedi tene oliyürler, başliyürler ağlamiye. Derken o gız ermiş muradına, herkes çıkmış kerevetine. (K.K.1)

4.3.7. Fıkralar

Çocuk folklorunun bir parçası olarak ele aldığımız sözlü edebiyat ürünleri içerisinde “fıkra” türünü de dâhil etmeyi uygun bulduk. Fıkralar günlük hayatımızın içerisinde eğlence unsurlarının önemli bir parçasıdır. Konuyla ilgili olarak Saim Sakaoğlu fikrayı şu şekilde tanımlar:

“Fıkralar, tek motife yer veren kısa anlatmalar olup günlük hayatta çeşitli vesilelerle anlatılırlar. Bazen bir meseleyi açıklamak, bir konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için anlatılırken, bazen de hoşça vakit geçirmek için anlatılır.”(Sakaoğlu,1992:13)

¹² Gelişin: Gelince.

Dursun Yıldırım, "Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları" adlı eserinde Türk fıkralarını konularına göre birkaç grupta incelemenin mümkün olduğunu söyler. (Yıldırım,1999:5) Konuları teşkil eden vak'ların ana karakterlerinden hareketle Dursun Yıldırım fıkraları üç grup altında incelemeyi uygun bulur:

"Birinci grupta, inanç ve itikatlarla dinî âdet ve merasimleri, dini yasakları, hürâfe ve din adamlarıyla ilgili olanları; ikincide idareci tabakayla halk arasında geçen vak'aları; üçüncüde ise aile, hukuk, terbiye, yardımlaşma, eğitim, vb. konularla ilgili hayat hadiselerini toplayabiliriz." (Yıldırım,1999:6)

Fıkralar çocuklarda mizah yönünün gelişmesi, paratik zekâyı işletmek ve güçlendirmek bakımından önemlidir. (Şimşek:2002,167) Fıkralar sayesinde çocuklar bazı olaylar karşısından eğlenebilmeyi, olayları eğlence tarafından da düşünebilmeyi öğrenirler.

Kahramanmaraş ve yöresinde derlenen fıkra örnekleri yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

4.3.7.1. Din ve dini unsurlarla ilgili olan fıkralar

Bu başlık altında içerisinde dini kavram, terim veya şahıs olan bir fıkra örneğine yer verilmiştir.

4.3.7.1.1. Ahmet hoca (püsük)

Ahmet Hoca, Maraş'ın Çuhuroba Camü'nün imamıdır. Bir gün ikinci ezanı okumak için

minareye çıkar. Başlar ezan okumaya.

Bir de bakar ki karşıdaki damda püsükler tarhanayı yemekte. Hoca hemen:

"Püsük tarhani yi. Hayriye Bacı." diye bağırmış.

Daha sonra da ezana devam etmiş kaldığı yerden.

Hoca ezanı bitirip, aşağıya inince cemaat:

"Hoca Efendi, ne yaptın öyle?" demişler.

Hoca:

"Ey cemaat, eğer çağırmasaydım, püsükler tarhanayı yiyecekti. Bu Müslümanlığa sığar mı?" demiş. (Erşahin ,2005:922)

4.3.7.2. İş veren ve Çalışan ile İlgili Fıkralar

4.3.7.2.1. Cine Mustafa

Cine, yevmiye karşılığında yol kazmaya gitmiş.

Çalışmak yerine akşama kadar mız mız gezinir, yemek yemiş.

Bir gün, beş gün, derken patron Çine'ye:

"Ya doğru dürüst çalış ya da defol git." demiş.

Cine:

"Usta, sakın benim işime karışma. Ben gımıl gımıl dağları delerim."

demiş. (Çalık, 2008:18)

4.3.7.3. Halk Tipleriyle İlgili Fıkralar

4.3.7.3.1. Maraşlı (Dolma)

Bir Maraşlı'ya sormuşlar:

"Akşam ne yedin?"

Hatırlayamamış.

"Sabahleyin ne yedin?" demişler.

Maraşlı:

"Akşamdan kalan dolmayı." demiş. (Erşahin ,2005:921)

4.3.7.3.2. Bacımgile

Kadının biri belediye otobüsüne binmiş. Şoför:

"Nereye gidiyorsun, bacım?"

Kadın:

Bacımgile gidiyorum, edem." demiş. (Erşahin ,2005:921)

4.3.7.3.3. İmirballı (Minare Ölçüsü)

İmirballılar, köylerine minare yapacaklarmış. Minare ölçüsü almak için başka bir köye gitmişler.

Bir İmirballı minarenin şerefesinden tutmuş ve aşağı sarkmış. Diğerleri de sırayla el ele vererek aşağı doğru salınmışlar. 6-7 kişi olunca en üstteki aşağıdakilere:

"Siz sağlam durun da elime bir "tuh vereyim" deyip elini bırakınca hepsi birden aşağıya düşüvermişler. (Erşahin,2005:922)

4.3.8. Yerel sözlük

Çalışmamız süresince kaynak kişilerden derlediğimiz veya yazılı kaynaklardan ulaştığımız “çocuklar için” veya “çocuklar tarafından” kullanılan sözcükleri, deyişleri¹³, dua ve bedduaları “yerel sözlük” adı altında bir araya getirdik. Derlediğimiz malzemelerin özelliklerine göre bu bölümümüzü dualar, beddualar, deyişler ve sözlük olmak üzere dört bölümden oluşturduk.¹⁴

¹³ Sevme, kızma gibi duyguları ifade eden cümleleri “deyiş” olarak adlandırdık.

¹⁴ Yazılı kaynaklarda yerel söyleyişlerden oluşan sözlüklerden veya içerisinde sözlük kısmı bulunan eserlerden faydalanılarak çocuklarla ilgili olanlar seçilmiştir. Kaynakça kısmında sayfa aralığı olarak belirtilen kısımlarda eserden alınan ilk sözcük ile son sözcüğün sayfa numaraları esas alınmıştır. Kaynak kişilerde ise gözlem yapılan birçok ortamda sözcüklerin genel olarak kullanıldığı, yani kaynak kişilerin çoğu tarafından bu sözcüklerin bilinmesinden dolayı kaynak kişi belirtmemek çalışmamız açısından uygun görülmüştür.

4.3.8.1. Dualar

“Yakarış, Tanrı’ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin” anlamına gelen dua sözcüğü (TDK,2005:573) terim olarak “Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını Allah’ı methetmek ve övmek suretiyle insanın kendini güçsüz görmesi, ihtiyaçlarını dile getirerek Allah’tan yardım dilemesidir. (Albayrak,2010:152) Yörede kullanılan dua nitelikli cümleler aşağıda örneklendirilmiştir:

Analı babalı büyüyesin.

Allah esirgesin.

Allah analı babalı büyütsün.

Allah kara kaşlı kara gözlü kızlar nasip etsin.

Gadamı alam.¹⁵

Allah esirgesin.

Allah nazarlardan saklasın.

Canımı sevsinler.

Çocuğunu sevmeye giderken öleyim.

Çoluk çocuğunla bin yaşa.

Evlat acısı görmeyesin.

Evlatlarının hayrını göresin.

Oğlunla oba olasın, kızınla komşu olasın.

Yoluna öleyim.

4.3.8.2. Beddualar

Beddua “Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme.” anlamına gelir.(TDK,2005:231) İnsanlar kötü niyet bildirdiği için beddua almaktan korkarlar. Çünkü bir beddua çok içten, can acısı ile yapıldığında tutacağına ve beddua alan kişinin başına kötülük geleceğine inanılır. (K.K.6) Yörede beddua örnekleri çok miktarda bulunmaktadır. Ancak bu bölümümüzde çocuklarla ilgili olan örneklere yer verilmiştir:

Emzirdiğim süt burnundan gelsin.

Allah seni türetmeye.

Bağrına taş basasın.

Çoluk çocuğunun hayrını görmeyesin.

¹⁵ “Gada” yörede dert, sıkıntı anlamında kullanılmaktadır. Örnekteki dua ise derdin, sıkıntın bana gelsin, sen üzüntü görme vb. anlamlarına gelmektedir.

Yavruların yetim kala.

Evlat günü görmeyesin.

Soyun sopun bata.

4.3.8.3. Deyişler

Bu bölümde yörede çocukla ilgili olan ifadelere yer verilmiştir. Bazılarında sevme, kızma ifadeleri gördüğümüz bu deyişlerin bazılarında ise sadece konusunda çocuk bulunan söyleyişlere yer verilmiştir.

Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz.

Akçe çıkırtısı

Cana cefa verir.

Çocuk cıvıltısı.

Guru guru gadanı alam.

Kız anadan beller sofraya yazmayı, oğlan hebadan beller sokak gezmeyi.

Oğlan anası ırahat olmaz.

Oğlan dayıya, kız bibiye (halaya) çeker.

Oğlan oğul balı kız kızıl arı.

Oğlunu dövmeyen özünü, kızını dövmeyen dizini döver.

Şu şırıltısı

Takır takır yoluna ölem.

4.3.8.4. Sözlük

Yukarıdaki bölümlerde görülen örnekler cümle yapısındadır. Cümle dışında kalan ve çocuk folkloruna dâhil edilebilecek sözcüklere ise açıklamaları ile birlikte bu bölümde yer verilmiştir:

Apalaşmag: Gelişmekte olan çocuk.

Aşpınak: Evcilik oyununda çocukların bebeklerine yaptığı yemeğe verilen isim.

Bağdaşmak: Eş tutmak, eşleşmek.

Başacı: Oyun başı, başkan ebe.

Belemek: Çocuğu kundağa sararak beşiğe yatırmak.

Beşikçi: Çocuk bakıcısı.

Bıdıl bıdıl: bebeklerin yeni yürümeye başladıklarındaki hali.

Cazzı: kız çocuklarını severken söylenen bir söz. Konuşması ve hareketlerindeki şirinlikle dikkat çekenler için kullanılır.

Cıgızlık: Mızıkçılık, hilekârlık.

Cırlıkçı: Mızıkçı.

Cıss: Çocukları kesici veya yanıcı şeylerden korumak için uyarı yaparken kullanılır.

Curlamak: Oyun bozmak.

Çızıkamak: Kaytarmak.

Çödürmek/ Çöğdürmek: Erkek çocukların küçük abdest yapması.

Çörrü: bir oyun çeşididir. Her hangi bir oyuncu üç ayaklı değneği 8-10 metre mesafeden 1. 5 metre uzunluğundaki değneklerle vurarak yıkar. Üç ayaklı değneği bekleyen ebe elindeki değnekle yıkan kişileri yerlerine varmadan ellerse, yerine ellediği kişi geçer. O ebe olur. İşte bu oyunda üç ayaklı değneğe verilen ad.

Çungur: 1- Bir oyun çeşidi. Kişiler eşit sayıda takımlara ayrılır. Ortaya bir taş konur. Bir taraf kaçar, diğer taraf hem onları kovalar hem de taşa bastırmamaya çalışır. Eğer basarlarsa bir sayı alır. Hangi taraf daha önce üç defa yenerse onlar diğerlerine biner. 2- Ortada bulunan taşa verilen ad.

Çüşşüg: çocukların at, eşek gibi hayvanlar için kullandıkları kelime.

Deveme: Topaç.

Dişemeg: (Çocuklar için) Diş çıkarmak.

Donbalak aşmak: Takla atmak.

Donbalak: Takla.

Döl: Erkek çocuk.

Düşüg: Ölü doğum.

E': Bebekleri bir şeyin kirliliğine inandırmak için söylenen ünlem.

Ebcig: Evcilik, ebcik. Çocukların oyun için yaptıkları oyuncak ev.

Ebcik: evcilik oyunu.

Ebe: Çocuk dilinde nine, babaanne, anneanne.

Ecik: Çocukları oyalamak ve sevmek için yapılan bir sevgi gösterisi.

El ilâni/ile:ni: El veya çocuk bezlerini yıkamak için kullanılan el leğeni.

Emlik: Emme yaşındaki çocuk.

Evlaticılıg: Çocuk yetiştirme, çocuğa bağlılık.

Fallik: Küçük kız çocuğu.

Fırıştak: Topaç.

Gabıglı: Sünnetsiz çocuk.

Gaval: Çocuk oyunlarında son sıradaki oyuncu.

Gebermiesice: Kız çocukları severken kullanılır.

Gıcirtmaç: Tahteravalli.

Gıngırcık: Tahteravalli.

Gurtulmag: Doğum yapmak.

Guzu dişi: Çocuk dişleri.

Guzu: Kuzu, yavru, çocuk, daha akli yetmeyen.

Gülle: Bilye.

Hamilelik dönemi içinde kadınlar “gebe, hamile, iki canlı, yüklü ve bebekli” olarak adlandırılırlar.

Hap:ş: Çocuklara bir şeyin tükendiğini anlatmak için kullanılır.

Haşeri: yaramaz, geveze.

Henek: Taşla oynanan bir oyun çeşidi.

Hınaza: Oyun bozan.

Hint: Değnekle ve topla oynanan bir oyun.

Irz ayal: hanım, çoluk çocuk.

Kıcık vermek: Oyunbozanlık etmek.

Kösküç: Elli altmış santimetre uzunluğunda ucu sivriltilmiş sopa.

Kösrük: Sivri uçlu çocuk oyun sopası.

Lastik: Sapan.

Lâzımlıg: Küçük çocukların kakalarını yapmak için eskiden kullanılan, tenekeden ya da bakırdan yapılan malzeme.

Lık: çocukların birbirlerinin sırtına vururken ağızlarıyla çıkardıkları ses.

Ma’sim: (Küçük çocuklar için kullanılır). Masum, korumasız, zavallı.

Sa’a: Nazardan koruyacağına inanılan beyaz, kristal yapıli bir taş.

Sabi: Çocuk.

Sipembeç: Parklardaki kaydırak.

Sektelemek: Sıçrayarak yürümek.

Süleke: Kaydırak oyununda kullanılan yassı taş.

Tıfil: Çocuk.

Tıpıklamak: Çocuğu uyutmak veya avutmak için sırtına hafifçe vurmak; bazen bunu birkaç defa tekrar etmek.

Tosdalag: Tombul çocuk.

Töremiesice: Küçük kız çocuklarına sevgi için söylenir.

Veled: Fırlama. Çok geveze erkek çocuk.

Veledizina: Çok yaramaz çocuk.

Yalloz: Terbiyesiz çocuk.

Yapıklı: kızları severken kullanılır

Yelmeg: Çocuk oyunlarında savunmada kalmak.

Zığarmak: Mızıkçılık etmek.

Zıldır zıp: yat kalk şeklinde oynanan şaşırtma türü oyun.

Zıllımık: Oyun bozan.

SONUÇ

Toplumsal süreklilik açısından soy devamlılığının önemi herkes tarafından kabul edilebilir bir gerçektir. Yapılan evlilikler çocuk sayesinde aile, kalabalık gruplar ise aileler sayesinde toplum ve millet olabilmektedir. Bu bağlamda çocuk sahibi olmak hem bireyler, hem de toplumlar açısından büyük önem taşır. Çocuk demek ailenin sürekliliği ve bu sayede toplumun var olması demektir. Toplum devamlılığı için ise kuşaklar arası kültür aktarımının sürekliliği gerekir. Peki, bu nasıl sağlanır? İcra ortamında yetişen çocukların kendilerinden önceki kuşakta olan büyüklerinin birikimlerini merak, sorgulama, gözlem ve bu süreçlerin sonrasında uygulama yöntemi ile hayata geçirmeleri kültür aktarımının sürekliliğini mümkün kılabilir. Bunun için de kültürel değerlerin aktarım ve alımına açık bireyler olarak kültür devamlılığı noktasında toplumsal bir görevimizi yerine getirmemiz gerekir. Tabi ki değişen yaşam şartları, kentleşme süreci, hızla gelişen ve günlük hayatlarımızda çok geniş yerlere sahip olan teknoloji, yaşadığımız dönemden 40-50 yıl öncesini hatta maalesef ki bazen 10 yıl kadar öncesini bile “unutulmuş, yaşamayan inanış, uygulama, yöntem vb.” durumuna getirmektedir.

Sözlü kültür unsurlarının en büyük sorunu yazıya geçirilmediği için uygulamadan kalktığı zaman unutulmaya mahkûm olmasıdır. Bu çalışma ile Öcal Oğuz’un “*Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*” adlı eserinde bahsedilen UNESCO’nun “*somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve atılımlar*” maddesi kapsamında Kahramanmaraş ve yöresinde yaşayan somut olmayan kültürel miras ürünlerinden yaşayan, unutulmak üzere veya maalesef ki unutulmuş olan inanış ve uygulamaları kayıt altına alarak kalıcılığını sağlamak istenmiştir. Ayrıca aynı kapsamda toplumsal uygulamalar ve ritüelleri de aynı düşüncelerle derlenerek kayıt altına alınmıştır.

Bu çalışma sürecinde doğum öncesi ile ilgili derlemeler sırasında artık insanların birçok geleneği “*batıl inanış*” olarak değerlendirdiği, doğumla ilgili konularda artık çoğunlukla tıbbi yöntemlerden faydalanarak “eski kuşak bilgileri” veya “koca karı uygulamaları” olarak adlandırılan bilgilerden pek faydalanmadıkları gözlemlenmiştir. Ancak doğum sonrasında ve çocukluk dönemi ile ilgili inanış ve uygulamalarda ise her ne kadar “*batıl inanış*” denilse de alışılmış uygulamaların bilindiği ve genellikle çocuğa zarar gelebilir tedirginliği ile çoğunun yaygın olarak

uygulandığı görülmüştür. Bu konularla ilgili sözlü kaynaklardan yapılan derlemelerde bazen zorluklar yaşanmış, kaynak kişilerin çoğu bilgi paylaşımı sürecinde fazla ileriye gitmemeye çalışmıştır. Bu tür konular mahrem olarak adlandırıldığından dolayı kaynak kişiler daha fazla şey bilmelerine, duymalarına hatta uygulamalarına rağmen bilgilerini paylaşmaktan çekinmişlerdir. Bazıları ise söyledikleri bilgilerin yazılı olarak yayınlanmasına izin vermemişlerdir.

Çalışmanın en geniş bölümünü oluşturan çocuk oyunları bölümünü derlerken ise çocukların artık mahallelerde, sokak aralarında eğlenme imkânının çok kalmadığı, şehirleşmenin çocuk oyunları üzerinde fazlası ile etkili olduğu tespit edilmiştir. Ruhi Ersoy, şehirleşmenin ve elektronik kültür ortamının çocukların sokak oyunlarından uzaklaşarak, beden ve ruh sağlığı açısından kendilerini geliştirip ileride girişimci, paylaşımcı, ruh sağlığı yerinde olan bireyler olarak yetişmekten uzak kalarak elektronik kültür ortamının etkisi ile evlerinde odalarına kapanan, iletişime kapalı, kendi dünyalarında yaşayan bireyler olduklarını söyler. Bu çalışma sırasında görüldü ki, kentleşme süreci içerisinde apartmanların, sitelerin arasında oynayacak dar mahalle aralarını, kaçıp saklanacak çıkmaz sokakları bulamayan çocuklar parklarda ve piknik alanlarında eğlenmektedirler. Bunun bir sonucu olarak da ev ortamına girildiğinde odalarında kendi dünyalarına dönerek hatta bazen içe kapanıp sadece o dünyada yaşayarak bilgisayar başında veya cep telefonlarıyla ilgilenmektedirler. Kentlerde oyun alanı bulamayan çocuklar için Kahramanmaraş'taki en sevindirici olay *“her mahalleye bir park”* yapılmasını hedefleyen proje olmuştur. Bu sayede çocuklar evlerine yakın yerlerde rahat bir şekilde oyun alanları bulabilmektedir. Buna rağmen değişen sosyal yaşantı ve aile yapısı sonucunda icra ortamlarını bulamayan oyunların bazılarının kaynak kişiler tarafından hiç duyulmadığı görülmüştür. Bazı oyunlar(tahta araba, çelik çömlek vb.) aile büyükleri tarafından çocuklara anlatılsa da icra ortamı bulamadığı için unutulmaya yüz tutsa da oyun alanı bulabilen çocukların her ne kadar teknolojik araçlar hayatlarında önemli bir yere sahip olsa da bildikleri oyunları yaşatmaya devam ettikleri gözlemlenmiştir. Bu sayede icra ortamında katılımcı uygulamacı olan günümüzün çocukları yani kaynak kişiler kültürel unsurlardan biz kısmını yaşayarak hafızalarına almaktadırlar. Bu sayede yaşayan çocuk oyunlarının ve oyuncaklarının bir sonraki nesle aktarılmasını sağlamaktadırlar.

Kişisel gelişim ve beceri konusunda en önemli dönem olan çocuklukta onları en çok etkileyen ve geliştiren unsurlardan birisi de elbetteki sözlü edebiyat ürünleridir. Masallar, tekerlemeler, bilmeceler maniler ve fıkralar çocukların ezber, ifade, hızlı düşünme, hayal kurma gibi becerilerini geliştirmek açısından çok önemlidir. Bu çalışma sırasında tekerlemler ve masallar konusunda zengin olan Kahramanmaraş ve yöresinde bu ürünlerin fazlasıyla mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Aile büyükleri ile birlikte yaşayan veya onlarla sık sık bir araya gelen anne-babalar, bilinçli veya bilinçsiz olarak, bu sayede çocuklarının geleneksel eğitim almalarını sağlamaktadırlar. Böyle ortamları olan ailelerde masal anlatma ve dinleme geleneği az da olsa görülmektedir. Ayrıca aile büyüklerinin dâhil olduğu kalabalık ortamlarda(aile ziyaretleri, piknikler vb.) oyun ortamlarının yanısıra, büyüklerin küçüklere bilmeceler sorması, tekerlemeler söylemesi ya da çocukların kendi aralarında oyunlar oynayarak eğlenmesi çalışma sırasında geleneksel aile ortamını yansıtan gözlemleri oluşturmuştur.

“Sözlük” başlığı altında oluşturulan bölüm için, taranan yazılı kaynaklar ne kadar önemliyse, yörede ağız özellikleriyle konuşan kişilerin fazla olması sayesinde nerdeyse her sözcüğün yaygın bir şekilde yaşadığını görmek çalışma açısından sevindirici bir olay olmuştur.

Bu çalışma ile Kahramanmaraş ve yöresinde çocuk folkloru çerçevesinde yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenen malzemeler bilimsel kriterlere uygun şekilde yöre ve ülke adına kültürel bağlamda kaynak olması açısından oluşturulmuştur. “Çocuk Folkloru” hem dünya hem de Türkiye’de halkiyatçılar açısından oldukça yeni bir konudur. Hâlâ sınırlarının tam olarak belirtilememesinden ve insan konulu olmasından dolayı tabi ki çalışma sınırları istenildiği kadar genişletilebilir. Bu çalışma içerisinde ele alınan her bir başlık ayrı ayrı tez çalışması olabilir. Ancak yörede daha önce bu kadar kapsamlı bir çalışma olmadığından tezin adı düşünüldüğünde konuya dâhil edilebilecek bütün malzemeler burada üç ayrı başlık olarak toplanmış, daha sonra her başlık kendi içinde alt başlıklarına ayrılarak konular zenginleştirilmiştir. Bu sayede yöre için geleneksel anlamda yapılan çalışmalar içerisinde çocuklarla ilgili en kapsamlı çalışma oluşturularak derlenen bilgilerin kalıcılığı sağlanmıştır.

KAYNAKLAR

- (2005). Kahramanmaraş Belediyesi Faaliyet Raporu ve Tanıtımı. Kahramanmaraş Belediyesi, İamj Baskı, Ankara, s.165-168.
- Abken, M. (2010). Kahramanmaraş İli Ve Göksun İlçesinde Halkın Doğumla İlgili Geleneksel Yaklaşımları. 100. Yılında Göksun Sempozyumu. Göksun Belediyesi. Kahramanmaraş, s.440-454.
- Albayrak, N. (2010). Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü. 2. Basım, Kapı Yayınları,s.152
- And, M. (1974). Türk Kültüründe Oyun Kavramı. Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.
- And, M. (2007). Oyun ve Büğü. 2. Baskı,Yapı Kredi Yayınları. İstanbul, s.69.
- Boratav, P. N. (1958). Zaman Zaman İçinde. Remzi Kitabevi, İstanbul, s.15.
- Brunvand, J.H. (1996). American Folklore An Encyclopedia. Garland Publishing. New York&London, s.286.
- Çalık, N. (2008). Kahramanmaraş Yöresi Folklor ve Halk Edebiyatı. Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, s.16-26,44,46,65.
- Çelebioğlu, Â. (1995). Türk Ninniler Hazinesi. Kitabevi Yayınları İstanbul, s.12.
- Çelebioğlu, Â., Öksüz, Y. Z.(1995). Türk Bilmeceler Hazinesi. Ülker Yayınevi, İstanbul s.7,48-274.
- Çeltik, O .(2010). Türk Kültüründe Kına ve Maraş Uygulamaları, 100. Yılında Göksun Sempozyumu. Göksun Belediyesi Kahramanmaraş, s.103-136.
- Çınar, A. A. (2008) Muğla Çocuk Folkloru. Mutsab, Muğla, s.14.
- Çobanoğlu, Ö.(2002). Halkbilimi Kuramları Ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s.64-89.
- Dilçin, C. (1997). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, s.279.
- Dizdaroğlu, H. (1969). Halk Şiirinde Türler, Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara, s.54.
- Dundes, A. (2003). Halk Kimdir?, Çev. Metin Ekici, Halk Biliminde Kuramlar Ve Yaklaşımlar, Milli Folklor Yayınları, Ankara, s. 1-31.
- Duymaz, A. (2002). İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler. Akçağ Yayınları, Ankara, s.9-11,28.
- Emirmahmutoğlu, P. Geleneksel Kahramanmaraş Yemekleri, Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Ünizersitesi, s.3,4.
- Erşahin, İ. (2005). Kahramanmaraş Fıkra Tipleri, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları 1. Kahramanmaraş Sempozyumu, Kahramanmaraş, s.919-922.
- Gökhan, İ. (2009). Tarihi Coğrafyası ve Kültürü İle Türkoğlu. Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası, Kahramanmaraş, s.308-313.
- Gürel, Z., Temizyürek, F., Şahbaz, N.K. (2007). Çocuk Edebiyatı. 1. Baskı, Öncü Basımevi, Ankara, s. 13,55,226
- <http://tdk.org.tr/TR/Genel/SozBul.aspx> (Şubat,2011)
- http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ruhi_ersoy_cocuk_oyun.pdf
- http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ruhi_ersoy_cocuk_oyun.pdf (Nisan,2011)
- http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/ruhi_ersoy_ebelik.pdf

<http://www.kahramanmaras.bel.tr/kent-hakkında/kahramanmaras-ekonomisi.html> (Temmuz,2011)

<http://www.kahramanmaras.gov.tr>

Huizinga, J. (1995). Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.17,19.

Karaoğlan, H. (2010). Göksun ve Çevresinde Yaşayan Halk İnanışları, Göksun Belediyesi, 100. Yılında Göksun Sempozyumu, Kahramanmaraş, s.125-136

Karaoğlan, H. (2010). Göksun'da Kutsal Mekân Anlayışı, Göksun Belediyesi, 100. Yılında Göksun Sempozyumu. Kahramanmaraş, s.127-145.

Kaya, D. (2004). Anonim Halk Şiiri. 2. Baskı, Akçağ Yayınları. s.51,52.

Oğuz, M. Ö., Ekici, M., Aça, M., Düzgün, D. Akarpınar, R. B., Arslan, M., Yılmaz, A. M., Eker, G. Ö., Özkan, T. (2007). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. 5.Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara, s.18,19.

Oğuz, M. Ö., Gürçayır, Ş. (2005) Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2. Geleneksel Yayıncılık, Ankara,s.16,21,32.

Onur, B. (2005.) Türkiye'de Çocukluğun Tarihi, İmge Yayınevi, I. Baskı, s.33,34.

Özdemir, N.(2006). Türk Çocuk Oyunları. 2. Cilt, Akçağ Yayınları, Ankara. s.164.,395.

Özhan, M. (1997). Türkiye'de Çocuk Oyunları Kültürü. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.10,13,21-24,215,330.

Özturan, H. A. (2009). Maraş Merkez Ağzı. Ukde Yayınları, Kahramanmaraş, s.237.

Özturan, H.A. (2010). Kahramanmaraş'ta Çocuk Oyunları. Ukde yayınları, Kahramanmaraş. s.27-117.

Sakaoğlu, S. (1992). Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca. Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, s.13.

Sakaoğlu, S. (1992). Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca. Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.

Sakaoğlu, S. (1999). Masal Araştırmaları. 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s.2.

Sakaoğlu, S. (2002). Gümüşhane ve Bayburt Masalları. Akçağ Yayınları, Ankara.

Sutton- Smith, B., Mechling, J., Johnson, W.T., McMahon, F.R. (1999). Children's Folklore A Hand Book. Utah State University Pres, Utah, s.3,4.

Şanlıdal, G. (2008). Kahramanmaraş Yöresi Folklor ve Halk Edebiyatı. Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, s.15-27.

Şen, A. (2005). Dünden bugüne Kahramanmaraş. Nesil Matbaacılık, İstanbul, s.6,80,88-117, 132-135.

Şimşek, T. (2002). Çocuk Edebiyatı. 1. Baskı, Rengarenk Yayınları, Ankara, s.37,48,55,167.

Şirin, M. R. (2007). Masal Atlası. Kök Yayıncılık, Ankara.

Tokuz, G.(2011). Gaziantep Çocuk Oyunları Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 12,25,48.

Türkçe Sözlük. (2005). Türk dil kurumu yayınları. 10. Baskı, Ankara, s.136, 231,573,1166,1459,1526.

Türkmen, F. (1999). Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi. Akademi Kitabevi, İzmir.

Yalçın, A., Aytaş., G. (2003). Çocuk Edebiyatı. 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s.13.

Yaşar, H. Balıkesir Ve Yöresinde Çocuk Folkloru Üzerine Derlemeler Ve İncelemeler. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, D. (1999) Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları. 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yıldırım, D. (1999). Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları. 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s.5,6.

EKLER**EK 1- KAYNAK KİŞİLER**

1. Adı: Solmaz Nedirli
Soyadı: Nedirli
Yaşı: 71
Doğum yeri: Kahramanmaraş
Tahsili: Yok
Mesleği: Ev hanımı
2. Adı: Naime
Soyadı: Çalık
Yaşı: 51
Doğum yeri: Kahramanmaraş
Tahsili: İlkokul mezunu
Mesleği: Ev hanımı
3. Adı: Ayşe
Soyadı: Çıkar
Yaşı: 32
Doğum yeri: Kahramanmaraş/Şekeroba Köyü
Tahsili: İlkokul mezunu
Mesleği: Ev hanımı
4. Adı: Fatma
Soyadı: Kardeş
Yaşı: 27
Doğum yeri: Kahramanmaraş/Şekeroba Köyü
Tahsili: İlkokul
Mesleği: Ev hanımı
5. Adı: Sultan
Soyadı: Sarıboğa
Yaşı: 44

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Türkoğlu

Tahsili: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

6. Adı: Salime

Soyadı: Nedirli

Yaşı: 40

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

7. Adı: Zeliha

Soyadı: Bozoğlu

Yaşı: 60

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Göksun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

8. Adı: Sadegül

Soyadı: Sozan

Yaşı: 42

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Göksun

Tahsili: Lise

Mesleği: Ev hanımı

9. Adı: Cemile

Soyadı: Göçer

Yaşı: 78

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Pazarcık

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

10. Adı: Bediriye

Soyadı: Abacı

Yaşı: 84

Doğum yeri: Kahramanmaraş Göksun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

11. Adı: Nuriye

Soyadı: Görgel

Yaşı: 52

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

12. Adı: Şahsenem

Soyadı: Aydemir

Yaşı: 55

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Göksun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

13. Adı: Emine

Soyadı: Kaynak

Yaşı: 47

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

14. Adı: Ayşe

Soyadı: Demir

Yaşı: 55

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Andırın

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

15. Adı: Hacer

Soyadı: Aktolun

Yaşı: 32

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Lise mezunu

Mesleği: Ev hanımı

16. Adı: Derya

Soyadı: Çalık

Yaşı: 23

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Pazarcık

Tahsili: Lise mezunu

Mesleği: Ev hanımı

17. Adı: Ayşe

Soyadı: Darendeli

Yaşı: 47

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

18. Adı: Hediye

Soyadı: Uğur

Yaşı: 36

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Göksun

Tahsili: Lise mezunu

Mesleği: Memur

19. Adı: Zehra

Soyadı: Karpuz

Yaşı: 29

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Lise

Mesleği: Ev hanımı

20. Adı: Ayşegül

Soyadı: Polat

Yaşı: 39

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlkokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

21. Adı: Fatma

Soyadı: Bekçioğulları

Yaşı: 27

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Üniversite mezunu

Mesleği: Hemşire

22. Adı: Meral

Soyadı: Göçer

Yaşı: 57

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Ortaokul mezunu

Mesleği: Ev hanımı

23. Adı: Rahmi

Soyadı: Aydemir

Yaşı: 62

Doğum yeri: Kahramanmaraş Afşin

Tahsili: İlkokul mezunu

Mesleği: Emekli

24. Adı: Menekşe

Soyadı: Şenel

Yaşı: 55

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

25. Adı: Sadet

Soyadı: Pabuçcu

Yaşı: 45

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Pazarcık

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

26. Adı: Nazan

Soyadı: Kuşoğlu

Yaşı: 28

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Göksun

Tahsili: Lise

Mesleği: Ev hanımı

27. Adı: Nuriye

Soyadı: Çalık

Yaşı: 26

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Yüksek lisans

Mesleği: Öğrenci

28. Adı: Cansu

Soyadı: Çalık

Yaşı: 22

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Lise mezunu

Mesleği: Ev hanımı

29. Adı: Burak

Soyadı: Karademir

Yaşı: 12

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

30. Adı: İrem

Soyadı: Yıldırım

Yaşı: 12

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

31. Adı: Ayça

Soyadı: Mertoğlu

Yaşı: 13

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

32. Adı: Mustafa

Soyadı: Sarıboğa

Yaşı: 18

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Lise

Mesleği: Öğrenci

33. Adı: Mert

Soyadı: Polat

Yaşı: 8

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

34. Adı: Melike

Soyadı: Cinpolat

Yaşı: 10

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Afşin

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

35. Adı: Şerife

Soyadı: Sarıboğa

Yaşı: 16

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Lise

Mesleği: Öğrenci

36. Adı: Kübra

Soyadı: Koca

Yaşı: 9

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

37. Adı: Fatih

Soyadı: Uysal

Yaşı: 10

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

38. Adı: Ahmet Can

Soyadı: Demiryürek

Yaşı: 9

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

39. Adı: Feriha

Soyadı: Keçecioğlu

Yaşı: 9

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

40. Adı: Sema

Soyadı: Aydemir

Yaşı: 25

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Yüksekokul

Mesleği: Dış ticaret sorumlusu

41. Adı: Mekselina

Soyadı: Yıldırım

Yaşı: 11

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

42. Adı: Nisa

Soyadı: Demir

Yaşı: 8
Doğum yeri: Kahramanmaraş
Tahsili: İlköğretim
Mesleği: Öğrenci

43. Adı: Ömer
Soyadı: Çalık
Yaşı: 32
Doğum yeri: Kahramanmaraş
Tahsili: Ortaokul mezunu
Mesleği: Şoför

44. Adı: Kenan
Soyadı: Karademir
Yaşı: 10
Doğum yeri: Kahramanmaraş
Tahsili: İlköğretim
Mesleği: Öğrenci

45. Adı: Arif
Soyadı: Çalık
Yaşı: 35
Doğum yeri: Kahramanmaraş
Tahsili: İlkokul mezunu
Mesleği: Esnaf

46. Adı: Eda
Soyadı: Kaynak
Yaşı: 15
Doğum yeri: Kahramanmaraş
Tahsili: Lise
Mesleği: Öğrenci

47. Adı: Naime

Soyadı: Hayraniğit

Yaşı: 41

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Lise mezunu

Mesleği: Evhanımı

48. Adı: Duran

Soyadı: Boz

Yaşı: 53

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Üniversite

Mesleği: Eğitimci

49. Adı: Bayram

Soyadı: Bozoğlu

Yaşı: 65

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Göksun

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

50. Adı: Yasemin

Soyadı: Abacı

Yaşı: 10

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Göksun

Tahsili: İlköğretim

Mesleği: Öğrenci

51. Adı: Müftü

Soyadı: Bozoğlu

Yaşı: 70

Doğum yeri: Kahramanmaraş/Göksun

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

52. Adı: Fadıma

Soyadı: Mertoğlu

Yaşı: 46

Doğum yeri: Kahramanmaraş/İslâhiye

Tahsili: Lise mezunu

Mesleği: Emekli

53. Adı: İbrahim

Soyadı: Erşahin

Yaşı: 47

Doğum yeri: Sivas

Tahsili: Doktora

Mesleği: Öğretim Görevlisi¹⁶

54. Adı: Serçin

Soyadı: Mertoğlu

Yaşı: 16

Doğum yeri: Kahramanmaraş

Tahsili: Lise

Mesleği: Öğrenci

¹⁶ Adı geçen kaynak kişi, kendisinden alınan bilgilerin derleyicisidir.

EK-2 FOTOĞRAFLAR

FOTOĞRAF-1: MALİK EJDER TÜRBESİ

FOTOĞRAF-2: DERMİND DECE TÜRBESİ

FOTOĞRAF-3 : ALAÜDDEVLE TÜRBEŚİ

FOTOĞRAF-4: GELİNİN KUÇAĞINA ÇOCUK VERME

FOTOĞRAF-5: SARI KUNDAĞA SARILMIŞ BEBEK

FOTOĞRAF-6: YÜRÜTEÇ

FOTOĞRAF-7: AHŞAP BEŞİK

FOTOĞRAF-8 DEMİR BEŞİK

FOTOĞRAF-9 SALINCAKTA SALLANAN ÇOCUK

FOTOĞRAF-10 NAZAR İÇİN TAKILAN MUSKA

FOTOĞRAF-11 KURŞUN DÖKMEK İÇİN YAPILAN HAZIRLIKLAR

FOTOĞRAF-12 NAZAR İÇİN ATILAN KURŞUN

FOTOĞRAF-13 NAZAR İÇİN DÖKÜLEN KURŞUN

FOTOĞRAF-14 NAZAR İÇİN YAKILAN ÜZERLİK

FOTOĞRAF-15 RÜYASINDA GÜLEN BEBEK

FOTOĞRAF-16 KUTU KUTU PENSE OYUNU

FOTOĞRAF-17 BİRDİR BİR OYUNU

FOTOĞRAF-18 YAKAN TOP OYUNU

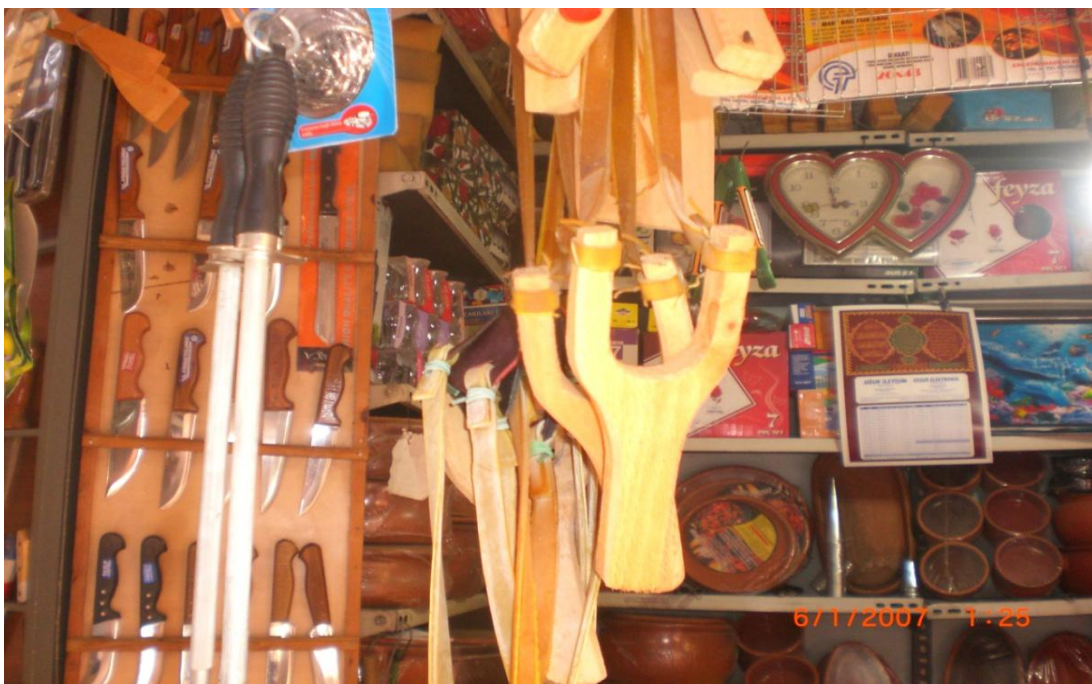
FOTOĞRAF-19 DON OYUNU

FOTOĞRAF-20 HOROZ OLAN ÇOCUK

FOTOĞRAF-21 DEVEME(TOPAÇ)

FOTOĞRAF-22 SAPAN (LASTİK)

ÖZGEÇMİŞ

Yağmur Damla 1980 yılında Gaziantep’de doğdu. Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden 2003 yılında mezun oldu. Yüksek lisans derecesini 2005 yılında “Kurtuluşundan Cumhuriyetin İlanına Kadar İzmir” konulu tezi ile Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı’ndan aldı. Yağmur Damla’nın Tarih Araştırmaları Dergisinde “Türkiye ile Batı Arasındaki Ticari İlişkiler” adlı makalesi yayımlanmıştır ve konferanslara sunduğu Gelibolu Savaşları ve İnternette Tarih Eğitimi konulu çalışmaları bulunmaktadır. Gelibolu Yarımadası Barış Parkı Yarışması’nı konu alan bir kitabın yazılmasına katkıda bulunmuştur. Yağmur Damla orta derecede İngilizce bilmektedir. Sinema Kültürü Derneği üyesidir. 2003 yılından beri Gaziantep Merkez Lisesi’nde tarih öğretmeni olarak çalışmaktadır

VITAE

Yağmur Damla was born in Gaziantep in 1980. She graduated from the Department of History, Faculty of Arts and Sciences at Gaziantep University in 2003. She holds her Master’s of Art degree on “İzmir from Liberation until Declaration of Republic” in the Department of History at Gaziantep University Social Sciences in 2005. She has an article published in the Journal of History Research about “The Trade Relations between the Turkish States and the West” and presentations submitted to the conferences about the Gallipoli Campaigns and online history education. She has contributed to the writing of a book on the Gallipoli Peninsula Peace Park Competition. She knows English in medium degree. She is a member of the Association of Culture and Cinema. She has been working as a teacher of History since 2003 at Gaziantep Centre High School.